

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1959

ANDRA KAMMAREN

Nr 17

15—19 maj

Debatter m. m.

Fredagen den 15 maj

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Elmwall ang. tillämpningen av rationaliseringskungörelsen ..	3
herr Eliasson i Moholm i anledning av beslutat nedläggande av Gudhems remontdepå.....	5
Svar på fråga av herr Haglund ang. rätten att avstänga vissa skogsbilvägar	10
Svar på interpellationer av:	
herr Elmwall ang. landskommunernas servicebehov	11
herr Carlsson i Huskvarna i anledning av trafikolyckor i Odensjöbacken söder om Jönköping.....	13
Ändring i förordningen om nöjesskatt.....	16
Utredning rörande tillfälliga utförsäljningar och realisationer	34
Atomvapenfrågan	35
Interpellation av herr Eriksson i Bäckmora i anledning av planerat inställande under sommarmånaderna av beredskapsarbeten på vägar	86

Tisdagen den 19 maj

Svar på frågor av herr Lundberg i anledning av den s. k. lärarstrejken vid universiteten och av herr Braconier ang. den överenskommelse som träffats i universitetskonflikten	89
Svar på interpellation av herr Eliasson i Sundborn ang. en effektivisering av näringspolitiken	93

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 15 maj

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 40, ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.	16
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 92, ang. ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.	33

	Sid.
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 31, ang. fullföljande av ombyggnad av värmesystemet i riksbankshuset i Stockholm	34
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 29, om utredning rörande tillfälliga utförsäljningar och realisationer	34
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 26, ang. den resistensbiologiska forsknings- och förädlingsverksamhetens organisation, m. m.	35
— nr 27, ang. statliga lånegarantier till upprustnings- och nyanläggningsåtgärder berörande landsbygdens elnät, m. m.	35
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 5, ang. vissa av Europarådets rådgivande församling år 1958 och 1959 fattade beslut	35
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 97, om anslag till Försvarets forskningsanstalt: Viss forskningsverksamhet jämte motioner i atomvapenfrågor	35

Fredagen den 15 maj

Kl. 13.00

§ 1

Herr TALMANNEN yttrade:

Dagens plenum avses skola pågå till omkring kl. 20.30 utan middagsrast. De ärenden, som eventuellt ej medhinnes vid dagens sammanträde, kommer att företagas till avgörande vid plenum onsdagen den 20 maj, som tar sin början kl. 11.00.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman Jöns Nilsson från Bästekille, Vitaby, till följd av blodtrycksförhöjning är i behov av sjukledighet från riksdagen under tiden den 16/5—den 24/5 1959, intygar

Kristianstad den 4/5 1959

Hans Silwer
Las.läk.

Herr Nilsson i Bästekille beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under tiden den 16—24 innevarande maj.

§ 3

Svar på interpellation ang. tillämpningen av rationaliseringskungörelsen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZEN, som anförde:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Elmwall frågat mig

1) om jag uppmärksammat de svårigheter, som åsamkas arrendatorer till följd av att frågan om bidrag till jordbrukets inre rationalisering avseende installation av elkraft bedömes efter behovsprövning av jordägarens ekonomi, samt

2) om jag har för avsikt att föranstalta om utfärdande av sådana tillämpningsföreskrifter till rationaliseringskungörelsen, att frågan om bidrag i de fall, då arrendator måste bekosta installation av elkraft, bedömes enbart efter brukarens ekonomiska ställning.

Ifrågavarande spörsmål har jag haft anledning att uppmärksamma i ett besvärsmål. På mitt förslag lämnade nämligen Kungl. Maj:t genom beslut den 6 december 1957 utan bifall besvär av en fideikommissarrendator om statsbidrag enligt rationaliseringskungörelsen till elinstallation i ekonomibyggnad och bostadshus. Mitt ställningstagande i frågan grundades bland annat på vad lantbruksstyrelsen anfört i utlåtande över besvären.

Styrelsen hade i huvudsak anfört följande. Frågan om statligt stöd enligt rationaliseringskungörelsen till elinstallation bör prövas enligt samma normer, som tillämpas beträffande ekonomibyggnader, eftersom ledningar m. m. för elkraft i en byggnad utgör en i byggnaden ingående del. Vid alla sociala arrenden åligger det jordägaren att bekosta för gården erforderliga byggnader. Även vid andra slag av arrenden är det regel, att ekonomibyggnaderna uppföres av och tillhör jordägaren. Med hänsyn härtill och när det ligger i sakens natur att statligt stöd vid inre rationalisering endast kan beviljas den som bestrider kostnaden för åtgärden, bör frågan om statsbidrag bedömas efter en behovsprövning som avser jordägarens ekonomiska ställning. Skulle den regeln frångås, måste det befaras att byggnadsskyldigheten alltmer kom att övervältras på arrendatorn. Lantbruksstyrelsen fram-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av rationaliseringskungörelsen

höll vidare att ett frångående av nyssnämnda regel skulle kunna få vittgående verkningar och leda till att rationaliseringsanslaget mer allmänt kom att användas för bidrag till upprustning av byggnader å arrendegårdar, som äges av bolag, staten, universiteten och kyrkan m. fl. Detta skulle medföra att anslaget åsamkades en avsevärd merbelastning.

Vad som i interpellationen anförts rörande betydelsen av att jordbruk elektrifieras vill jag givetvis ej på något sätt bestrida. Elektrifieringens stora betydelse för jordbruket har ju sedan länge varit erkänd. Detta har bland annat kommit till uttryck i arrendelagens bestämmelser om att jordägaren i princip är skyldig att inlösa av arrendator anskaffad elanläggning, i den mån denna ökat fastighetens värde. Frågan om att på arrendegårdarna få till stånd en elektrifiering måste emellertid normalt kunna lösas genom arrendeavtalen. I fråga om upprustningen av byggnaderna synes också arrendatorerna ha kommit i ett bättre läge under de senaste årtiondena inte endast på grund av arrendelagstiftningens regler utan även genom de större möjligheter arrendatorerna fått att med hjälp av sina organisationer påverka avtalsförhållandena.

Arrendelagstiftningen har emellertid ansetts behöva bli föremål för en allmän översyn. Framställningar härom till Kungl. Maj:t har i olika sammanhang gjorts. Senast har årets riksdag på förslag av tredje lagutskottet i dess utlåtande nr 7 beslutat att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allmän och skyndsam översyn av arrendelagstiftningen. Vid en dylik översyn synes även det av interpellanten berörda spörsmålet komma att behandlas. Förberedelser för att tillsätta utredningen pågår inom departementet.

Härmed anser jag mig ha besvarat herr Elmwalls interpellation.

Härpå yttrade

Herr **ELMWALL** (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret och för löftet, att denna fråga skall behandlas vid den allmänna översyn av arrendelagstiftningen, som nu förberedes i jordbruksdepartementet. Kan man på den vägen uppnå, att jordägarna i större utsträckning kan svara för kostnaderna för installation av elkraft på arrendejordbruken, är det givetvis tillfredsställande. Jag har på den punkten ingen annan uppfattning än jordbruksministern, men jag är inte alldeles övertygad om att man på den vägen kan komma fram till en hel lösning. Man måste nog räkna med att många arrendatorer själva får svara för kostnaderna, och då är det enligt min mening rimligt, att statsbidrag utgår på grundval av arrendatorns ekonomiska ställning.

Lantbruksnämnden i Södermanlands län har i yttrande över jordbruksanslagsutredningen berört dessa problem på ett som jag tycker belysande sätt. Jag ber att få citera det avsnitt ur yttrandet som finns intaget i den nu aktuella propositionen, nr 148, om rationaliseringsstödet:

»Inom Södermanlands län utgör arrendejordbruken ca 42 % av samtliga brukningsenheter. Såsom bestämmelserna hittills varit utformade för anslag till inre rationalisering och även för annan anslagsgivning t. ex. till bostadsförbättringar äro arrendegårdarna härvidlag i stort sett utestängda. Endast när det gäller täckdikning och gödselvärdsanläggningar kunna arrendatorer erhålla procentuellt bidrag till arbetskostnaden. Detta är av flera anledningar beklagligt. Jordägarna göra ofta och troligen med rätta gällande att på grund av de höga investeringskostnaderna äro åtminstone s. k. sociala arrenden oräntabla och en allmän strävan har också varit att komma ifrån dessa till men för mången nystartande jordbrukare, som ansett ett arrende av

Svar på interpellation i anledning av beslutat nedläggande av Gudhems remontdepå

detta slag vara en lämplig språngbräda inom yrket. Kan man genom den stimulans, som bidragen beräknas utgöra, få arrendatorerna att genomföra nödvändiga förbättringsåtgärder på arrendegårdarna, vinner man dels att kostnaderna hållas nere, dels att jordägarna få större intresse för att bibehålla sociala arrenden. Nämnden hemställer därför att utredningen överväger frågan, huruvida arrendatorerna kunna beredas möjligheter till statliga bidrag och lån efter i stort sett samma principer som gälla för jordbrukare som äga sin gård. Bidragsgivningen bör begränsas till brukningsenheter under 50,0 ha åker, alltså till den arealstorlek som gäller för sociala arrenden.»

Tillämpningen är ju sådan som lantbruksnämnden påtalat. Jag delar också lantbruksnämndens uppfattning, att bidrag till den inre rationaliseringen bör kunna utgå till arrendatorer efter samma villkor som gäller för jordägare. Såsom jag framhöll i min interpellation kan man inte i rationaliseringskungörelsen finna något hinder mot att rationaliseringsbidrag utgår till arrendatorer. Det finns i kungörelsen inte ut sagt, att rationaliseringsbidrag till arrendejordbruk skall göras beroende av behovsprövning av jordägarens ekonomi. Statsbidrag skall enligt kungörelsen kunna utgå till »enskild person som äger eller brukar jordbruksfastighet», alltså även till arrendatorer. Då bör det också vara självklart, att prövningen skall ske efter arrendatorns ekonomiska ställning, om det är han som svarar för kostnaderna.

Jordbruksministern understryker i svaret betydelsen av att jordbruk elektrifieras. Som ett bevis härför anföres vidare i svaret arrendelagens bestämmelser om att jordägaren i princip är skyldig att inlösa av arrendator anskaffad elanläggning, i den mån denna ökat fastighetens värde. Denna inlösningskyldighet i arrendelagen visar alltså, att man från myndigheternas si-

da räknar med att arrendatorn i en del fall själv måste svara för kostnaderna för elinstallation. Då bör ju härav följa, att arrendatorerna också får samma bidragsmöjligheter som jordägarna.

Statsrådet har inte givit mig något mera preciserat svar på detta i interpellationssvaret. Men i propositionen nr 148 säger statsrådet, att »statsstöd i princip skall kunna utgå till alla slag av åtgärder som av lantbruksnämnd bedömes medföra en inre rationalisering av den stödsökandes brukningsenhet och som ej är att hänföra till underhållsåtgärder». Vidare framhåller statsrådet, att »denna regel bör gälla för såväl enskild ägare eller brukare av jordbruksfastighet som sambruksförening och annan sammanslutning med syfte att driva andelsladugård...» m. fl., alltså även för arrendatorer. Såvitt jag kan förstå, innebär detta, att bidrag skall kunna utgå även till elinstallation som bekostas av arrendator.

Herr talman! Det är tydligt, som jag uppfattat saken, att jordbruksministern har dessa frågor under uppsikt, och jag hoppas att detta kommer att medföra, att de arrendegårdar, vilka ännu ej blivit delaktiga av den rationalisering en genomförd elektrifiering innebär, kan få detta genomfört inom överskådlig tid.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4

Svar på interpellation i anledning av beslutat nedläggande av Gudhems remontdepå

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZEN, som anförde:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Eliasson i Moholm frågat mig

1) om jag har för avsikt att medver-

Svar på interpellation i anledning av beslutat nedläggande av Gudhems remontdepå

ka till att vissa fastigheter må kompletteras med mark från Gudhems kungsgård samt

2) om jag vill lämna kammaren redogörelse för de kostnader som uppstår för ekonomibyggnader och bostäder till den del av kungsgården, vilken enligt föreliggande planer skall arrenderas av en sambruksförening.

Jordbruket på Gudhems kungsgård är ännu inte uppbyggt och marken inte överförd till åker annat än i begränsad omfattning. Det är därför svårt att nu bedöma jordbrukets markbehov på längre sikt. På grund härav har Kungl. Maj:t den 30 april 1959 på min fördragning lämnat utan bifall en nyligen gjord framställning från lantbruksstyrelsen att få disponera ett område om cirka 33 hektar av kungsgården för förstärkning av tre kringliggande fastigheter. Närliggande jordbruks behov av ökat produktionsunderlag torde — åtminstone i viss utsträckning och intill dess djurhållningen på föreningsjordbruket fått någon mera betydande omfattning — kunna tillgodoses genom att ägarna av angränsande jordbruk liksom hittills hyr in betesdjur på Gudhems betesmarker.

Vad härefter angår de byggnadsinvesteringar, som erfordras för att göra kungsgården lämplig för sambruksföreningsdrift, har jag genom lantbruksstyrelsen erhållit vissa preliminära kostnadsberäkningar, vilka uppvisar ett slutbelopp av omkring 350 000 kronor. Någon slutlig ställning till denna investeringsfråga har emellertid ännu icke tagits.

Herr talman! Med dessa ord anser jag mig ha besvarat herr Eliassons frågor.

Vidare yttrade:

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdeparte-

mentet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

Vad beträffar den första frågan är ju svaret helt negativt. Det har blivit ett nej på alla de framställningar, som kommit från småjordbruk runt omkring Gudhems kungsgård. Det kan kanske finnas anledning att erinra om att runt Gudhem ligger många små jordbruk, som har möjlighet att förstärkas endast genom Gudhem eller genom att man tar bort ett av småjordbruket och alltså minskar med en brukningsdel. Man har sedan många år tillbaka tänkt sig att man skulle, även om remontdepån varit kvar, ha fått möjlighet till förstärkning av sina jordbruk, och det är självklart att dessa tankar fick ny kraft efter 1947 års jordbruksbeslut, som ju går ut på att sådana här jordbruk skulle förstärkas och göras större. När man så småningom fick reda på att remontdepån skulle läggas ned, ansåg man nog med en viss rätt att man borde från denna egendom erhålla i varje fall så stora arealer att ens egna jordbruk kom upp till basjordbrukets storlek. Med anledning av vad som under den senaste tiden skrivits i pressen vill jag garantera statsrådet att intresset bland jordbrukarna för denna sak i dag är lika stort som tidigare.

Statsrådet säger att de berörda jordbrukarna skall under några år framåt fortfarande få arrendera betesmark. Det är ju en tillfällig lösning, som ingalunda klarar av deras problem.

Lantbruksstyrelsen har, enligt vad som uppges i interpellationssvaret, nyligen gjort en framställning om att, jag tror tre av de här ifrågavarande jordbruket skulle förstärkas. Ordet »nyligen» gör mig en aning förvånad, eftersom vi i lantbruksnämnden redan i september 1957 till lantbruksstyrelsen ingav en framställning om dels att det inte skulle bli någon sambruksförening som tog hand om Gudhem, dels att man skulle tillgodose de närbelägna jordbrukens krav på förstärkning. Om

Svar på interpellation i anledning av beslutat nedläggande av Gudhems remontdepå

Jag inte minns fel preciserade vi sedan i februari 1958 för lantbruksstyrelsen vilka jordbruk som ville ha förstärkning. Ändå har lantbruksstyrelsen *nyligen* gjort den framställning, som jordbruksministern här talat om och som han för sin del inte funnit anledning att beakta.

Det är med en viss förvåning man konstaterar den blygsamhet som lantbruksstyrelsen i detta fall visat. Det gäller en stor jordbruksfastighet som inte är bebyggd och som runt omkring sig har en serie av små jordbruk. Här skulle man verkligen kunna genomföra någonting av vad man så ofta talat om, nämligen att förstärka framför allt de ofullständiga jordbruken. För dem, som är positivt inställda till en sådan förstärkning, borde detta ha varit ett utmärkt tillfälle att i handling omsätta detta tal. I stället kommer detta negativa ställningstagande från regeringens sida, och det just när riksdagen står i begrepp att fatta beslut om att brukningsenheter skall göras ännu större än man tidigare tänkt sig för att bli bärkraftiga.

Jag vill också slå fast att det är jordbrukarna runt omkring Gudhems kungsgård som varit först ute när det gäller denna sak. Och vad beträffar de nya arrendatorerna, så är det möjligt att de har tillträtt sina arrenden, men såvitt jag vet har de ännu i dag inte fått något arrendekontrakt.

I anledning av frågan nr 2 i min interpellation har statsrådet här redovisat, att kostnaderna för ombyggnaden av Gudhems egendom skulle utgöra 350 000 kronor. Jag och flera med mig, som haft möjlighet att ta del av de planer som finns, har svårt att förstå varifrån lantbruksstyrelsen fått den siffran. Låt mig från början deklarerar att jag tror att denna siffra är mycket för låg. Skulle Gudhems kungsgård fullt byggas ut, komme nog inte en halv miljon kronor att räcka. Det kan kanske i och för sig förefalla riktigt att investera

ett så stort belopp i denna egendom, men om man närmare tittar efter hur fastigheten ser ut och var lantbruksstyrelsen planerat förlägga ekonomihus och bostäder, så blir man betänksam. För min del är jag övertygad om att planeringen är felaktig, och vi har också från lantbruksnämndens sida sagt ifrån att vi anser att så är fallet.

Man kan naturligtvis också ställa den frågan: Hur kommer det hela att ekonomiskt gestalta sig? Hurudan kommer förräntningen att bli? Under den gångna tiden har för kungsgården influtit 35 000—40 000 kronor i betesavgifter. När man byggt ut i varje fall en stor del av egendomen och gjort betydande investeringar, kommer arrendebeloppet efter en femårsperiod eller möjligen efter två, tre år att uppgå till 30 000—35 000 kronor. Inkomsterna blir alltså mindre och därmed förräntningen sämre med tanke på gjorda investeringar.

Det är inte nog med att planeringen av centrum på Gudhems kungsgård är dålig, utan det är också oklart var de olika ekonomibyggnaderna skall ligga. Jag tänker då i första hand på ett svinhus. Lantbruksstyrelsen har efter besök på gården gjort upp ett förslag, som innebär att svinhuset skulle ligga i en sänka i marken och dessutom vara pietetslöst placerat i närheten av kyrkan och kyrkoruinen. Man har sedan gjort upp ett annat förslag, enligt vilket svinhuset skulle flyttas längre upp till torr mark, men styrelsen för den anstalt som ju också skall förläggas till Gudhem har då opponerat sig och påpekat att med den förhärskande vindriktningen kommer man på anstalten att bli generad av lukten från svinhuset, därest det placeras på den ifrågasatta platsen.

Det finns några ekonomibyggnader på Gudhem som är bra, men dessa har tagits om hand av anstalten. Det är omkring de sämre byggnaderna som man ämnar bygga upp ett nytt centrum för jordbruksfastigheten.

Svar på interpellation i anledning av beslutat nedläggande av Gudhems remontdepå

Låt mig konstatera att det måste ha varit en brist på samordning mellan dem som planerat för anstalten och dem som planerat för sambruksföreningen. Resultatet kommer säkert att bli dåligt. De båda brukningscentra förlägges alldeles i närheten av varandra och detta kommer uppenbarligen att medföra slitningar. Det första tecknet därpå ser vi i remissyttrandet från anstaltsstyrelsen, när man där säger, att man inte vill ha svinhuset placerat på den ifrågasatta platsen.

Herr talman! När jag kritiserat förslaget till användning av Gudhems kungsgård, har det inte på något sätt skett därför, att jag skulle ha aversion mot att det bildas en sambruksförening. Jag har vid flera tillfällen för myndigheterna påpekat att det i Skaraborgs län finns andra möjligheter att bjuda en sambruksförening arrende.

Under det år som gått har en av domänverkets arrendegårdar blivit ledig. Om man hade fört denna till sambruksföreningen, hade man inte behövt göra dessa stora investeringar i byggnader. Ytterligare en fördel hade varit, att man hade vetat hurudan jorden är på den gård, som skulle få arrenderas, något som i varje fall till en del är okänt i Gudhem. Nu har man alltså försuttit denna möjlighet. Hade man tagit den till vara, hade man löst frågan om sambruksföreningen. Man hade kunnat förstärka hela bygden runt Gudhems remontdepå, och man hade kunnat ge flera jordbruk existensmöjligheter i framtiden, som nu blir tvivelaktiga. Dessutom, herr talman, hade man kunnat göra en avsevärd besparing genom att man inte hade behövt bygga i samma utsträckning. Det hade i varje fall varit något som finansministern i dagens läge hade bort vara tacksam för.

Jag vill, herr talman, sluta med att ställa en fråga till statsrådet. Jag har fått ett svar, vars innebörd är negativt för de jordbrukare, som vill ha kom-

pletteringsjord. Är detta något som gäller för dagen eller saknar dessa småbruk, sedan man gjort upp ett arrendekontrakt och tagit med även den lilla del som lantbruksstyrelsen tänker sig som komplettering, möjlighet att i framtiden få komplettering därifrån?

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZEN:

Herr talman! På den sista fråga, som herr Eliasson ställde i anledning av att regeringen inte velat tillmötesgå lantbruksstyrelsens förslag om att till tre av de närbelägna gårdarna avstycka 33 hektar av Gudhems areal, vill jag svara, att detta skett på grundval av den bedömning som har sagt oss, att det inte kan vara lämpligt att splittra en fastighet av denna typ för att åstadkomma en i och för sig önskvärd förstärkning av de tre av lantbruksstyrelsen aktualiserade jordbruken. Dessa är av ungefär samma storleksordning. Den första egendomen omfattar 18 hektar åker, ett par hektar äng och 26 hektar skog, den andra 16 hektar åker, 7 hektar äng och ett 20-tal hektar skog, medan den tredje slutligen är något mindre och omfattar 8 hektar åker och 2,5 hektar äng. Jag anser för min personliga del, att det skulle vara olämpligt att i detta läge — när den nuvarande Gudhems kungsgård har en areal på cirka 300 hektar, varav endast en mindre del är uppodlad — beröva sambruksföreningen — herr Eliasson och jag tycks ju vara överens om att upprättandet av denna i och för sig är välbetänkt — möjligheten till en produktionsplanering, som senare kan ge anvisningar om på vad sätt man skall disponera den befintliga arealen. Närmare än så, herr Eliasson, kan jag inte komma med svaret. Är förutsättningarna sådana som jag tror vara för handen, sedan man närmare inriktat sin produktionsplanering, gäller det svar som jag lämnat inte bara i dag utan också fortsättningsvis. Det svar inte på minsta sätt emot innebörden av strävandena att

Svar på interpellation i anledning av beslutat nedläggande av Gudhems remontdepå

skapa större jordbruk, ty de kan rimligtvis inte få gå ut över redan existerande större jordbruk, som därigenom kanske skulle få mindre förutsättningar att utnyttja de befintliga produktionsfaktorerna.

Herr Eliasson fann det vara egendomligt, att det i interpellationssvaret anges, att lantbruksstyrelsen »nyligen» har inkommit med sin framställning. Med detta uttryck åsyftade jag den skrivelse, som lantbruksstyrelsen daterade den 16 april 1959. Jag är emellertid mycket väl medveten om att diskussionen kring sambruksföreningen i Gudhem har pågått mycket länge, både före min tid och under det gångna året. All tänkbar sakkunskap har anlitats för att diskutera den lämpligaste förläggningen. Detta har inte departementet ombesörjt, i första hand lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnden med det bistånd, som i övrigt varit önskvärt. Den framställning som åsyftas i interpellationssvaret är emellertid — som sagt — daterad den 16 april 1959, och det tycker jag nog täcker begreppet »nyligen».

Vad så gäller kostnadsberäkningarna anser jag för min del inte att — något som herr Eliasson var alldeles tvärsäker på — det preliminärt beräknade beloppet 350 000 kronor är för litet och att herr Eliassons siffra 500 000 kronor skulle vara så mycket riktigare. Jag gissar att det är överflödigt — det kanske inte finns tillräckligt stort intresse bland samtliga kammarens ledamöter — att gå in i detalj på den kostnadsberäkning, som verkstälts av lantbruksstyrelsen, men de båda alternativen slutar på respektive 335 000 och 345 000 kronor. I vad mån dessa belopp räcker för att tillgodose önskemålet, undandrar sig faktiskt mitt bedömande, ehuru jag måste anse mig kunna lita på de uppgifter, som sambruksföreningen i samråd med lantbruksstyrelsen, lantbruksnämnden och andra har kommit fram till i den plan, som på detta stadium inte kan vara annat än preliminär.

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Jag kan väl förstå att statsrådet säger, att han inte vill splittra fastigheten just nu, men om jag inte är felaktigt underrättad har de arealer, som dessa tre jordbruk skulle ha, så att säga splittrats av anstalten. Gudhem är i dag inte längre någon jordbruksenhet. Man har tagit bort de väsentliga bostäderna, och man har dessutom till anstalten fört just de ekonomibyggnader, som skulle ha varit av värde att bygga upp ett jordbruk omkring.

Nu föreslår i stället lantbruksstyrelsen, att man skall bygga upp fastigheten runt omkring de sämsta och sämst belägna byggnaderna. Det är, om jag får använda det uttrycket, diskutabelt om man kan bygga upp ett nytt jordbruk omkring dessa. Jag vill slå fast att man inte kan tala om Gudhem som en enhetlig fastighet, sedan man tagit bort stora områden till förmån för anstalten. Man har bl. a. tagit bort en del av bostadshusen.

För att få ett jordbruk här ska man behöva bygga tre nya bostäder och förbättra två bostäder. Det har föreslagits att det måste byggas litet modernare än beräknat. Här har vi således en del av kostnadsökningen. Sedan behövs ett alldeles nytt svinhus och en ladugård. Det är således, herr statsrådet, rätt mycket som fattas för att man skall kunna kalla detta för en brukningsenhet.

Sedan måste det väl även vara av större värde för bygden att man får behålla så många som möjligt av de brukningsenheter som finns. Hur stämmer det fattade beslutet med talet om att man skall hjälpa jordbrukarna till en rationalisering? Man skulle ju inte bara höja upp jordbruken till basjordbruk utan även höja upp dem till normjordbruk. Nu tar man bort varje möjlighet att rationalisera i framtiden, ty statsrådet säger i svaret, att detta skulle gälla även i fortsättningen. Menar herr statsrådet att detta är ett avslag på möj-

Svar på fråga ang. rätten att avstänga vissa skogsbilvägar

ligheterna till yttre rationalisering med hjälp av arealer från Gudhem?

När jag sade ordet »nyligen» var det inte en kritik mot statsrådet. Det var bara ett uttryck för en förvåning över att det finns så litet intresse från lantbruksstyrelsens sida att bevaka den yttre rationaliseringen. Jag tycker att detta stämmer dåligt med de djupa bröstonerna.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NETZÉN**:

Herr talman! Jag finner inte någon riktig konsekvens i herr Eliassons ståndpunkt, alldenstund Gudhem inte längre har sitt ursprungliga format utan fått lov att avstå en viss del av sin areal till anstalten. Tycker herr Eliasson att Gudhem bör avstå ännu mera för att komplettera en fjärdedel av de jordbruk som finns i närheten? Jag kan inte finna annat än att hans argument stöder avslaget, ty eftersom Gudhems kungsgård avsköndrat ett område som blivit disponibelt för anstalten, så bör man väl i stället undvika att splittra den återstående arealen.

Med det beskedet tycker jag att jag också besvarat frågan om vilket intresse som finns för komplettering. Jag tror inte att herr Eliasson innerst inne menar, att tillskapandet av större brukningsenheter skall tillgå på det sättet, att man skall slå sönder redan befintliga stora enheter — vare sig de är ägda av enskilda, bolag eller sambruksföreningar — för att därigenom söka åstadkomma kompletteringar. Så långt har jag inte velat sträcka mig, herr Eliasson.

Herr **ELIASSON** i Moholm (h):

Herr talman! Jag kan inte förstå att det kan vara någon bristande konsekvens hos mig att jag vill att Gudhem skall avstå mera. Gudhem har obestriddligen inte brukats som jordbruk på många år utan varit en betesgård, och det tänkte jag bygga min ståndpunkt på. Man har tagit bort bostäderna och

de stora ekonomibyggnaderna, och man har å andra sidan möjlighet att förstärka jordbruken runt omkring. Man bör då enligt min uppfattning inte bygga upp ett jordbruk och planera stor fläskproduktion, som det blir besvärligt att finna avsättning för. Hittills har man producerat kött, vilket ju är eftersträfvansvärt. Om statsmakterna enligt kalkylerna antingen skall investera 350 000 kronor eller 500 000 kronor, vilket belopp som nu är riktigast, eller också fortsätta med betesdrift på denna fastighet, sedan man förstärkt kringliggande fastigheter, tror jag att det skulle vara ekonomiskt fördelaktigt att göra som jag föreslår, men det är möjligt att andra intressen kan vara avgörande i detta fall.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. rätten att avstänga vissa skogsbilvägar

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Herr Haglund har till chefen för jordbruksdepartementet riktat frågan, vem som har laglig rätt — och under vilka förutsättningar — att avstänga skogsbilvägar, byggda och underhållna med statliga eller kommunala medel. Eftersom frågan i huvudsak rör kommunikationsdepartementets ämbetsområde, torde det ankomma på mig att besvara den.

Gällande kungörelse angående statsbidrag till vissa väg- och flottledsbyggnader m. m. upptar icke bland bidragsvillkoren någon föreskrift om skyldighet för den som kommit i åtnjutande av bidrag, att hålla vägen öppen för annan. Huruvida sådan skyldighet föreligger, därest bidrag utgått av kommunala medel, lär bero på om kommunen för sin del uppställt något villkor av detta innehåll.

Enligt vanliga regler torde en fastig-

Svar på interpellation ang. landskommunernas servicebehov

hetsägare inte utan vidare vara skyldig att låta annan utnyttja sin enskilda väg för trafik, som kan slita eller eljest skada vägen. Jag kan bl. a. hänvisa till 61 § 2 mom. vägtrafikförordningen, som innehåller en föreskrift om att ägaren av enskild väg har rätt att avgöra, huruvida trafik därstädes med motordrivna fordon eller visst eller vissa slag av sådana får äga rum. Rätt för viss fastighet att begagna vägen kan emellertid vid behov medgivas enligt bestämmelserna i 1939 års lag om enskilda vägar. Om denna möjlighet anlitas, sker en reglering av skyldigheten att delta i kostnaderna för vägbyggnad, vänderhåll och vinterväghållning. Enligt 5 § statsbidragskungörelsen är det en förutsättning för statsbidrag, att frågan om delaktighet i vägföretaget avgjorts antingen genom lagakraftvunnen för rättning enligt lagen om enskilda vägar eller genom lagakraftvunnen dom eller ock genom överenskommelse, som godkänts av skogsstyrelsen. Önskar någon sedermera — då statsbidragsfrågan avgjorts och vägen byggts — förvärva rätt att begagna vägen för sin fastighet, kan sådan rätt även på detta stadium upplåtas enligt lagen om enskilda vägar.

Det bör emellertid framhållas, att ägaren av vägen, om denna obehörigen utnyttjas av någon annan, inte under alla förhållanden har rätt att självrådigt avstänga den utan har att anhängiggöra talan mot den felande vid domstol. Om vägen avstänges, kan under vissa förutsättningar handräckning ges i administrativ ordning för att återställa det rubbade förhållandet.

Härefter yttrade

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min enkla fråga, som helt enkelt var föranledd av de bekymmer som folk, boende i glesbygder och aktiva i motororganisationer, samt bilturister känner i dessa dagar. Oron

gäller de många förbudsskyltarna: »Motorfordonstrafik förbjuden.»

Jag är därför tacksam för att statsrådet gett besked om hur dessa avstängningar rätteligen skall ske. Jag är fullt medveten om att vissa avstängningar är nödvändiga under våren på grund av tjälskador, översvämningar och andra besvärligheter, men jag är även under rättad om att vägar, som helt byggts med kommunala medel, avstängts av bolag. Detta kan icke vara riktigt och i överensstämmelse med en positiv syn på kommunikationsmöjligheter och möjligheterna för folk i glesbygderna att komma fram till ortens och kommunens centrum, samt den bilåkandes möjligheter att — jag höll på att säga — komma på sidan om de stora allfarvägarna. Ty hur skulle det gå om alla i en kommun som äger och underhåller vägar skulle utnyttja sin rätt till avstängning, som vissa bolag gör? Jag tänker då på vägsamfälligheter, enskilda fastighetsägare och andra som också får betala underhåll för vägar som trafikeras av bl. a. sommargäster med bilar och andra turister.

Jag är därför tacksam för statsrådets besked och hoppas på mindre antal förbudsskyltar härnäst samt att statsrådets besked kommer till en mer allmän kännedom.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6**Svar på interpellation ang. landskommunernas servicebehov**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som anförde:

Herr talman! I en interpellation har herr Elmwall påtalat vissa enligt hans mening otillfredsställande lösningar av post- och vägfrågor inom Tystberga kommun i samband med utbyggnaden av AB Atomenergis anläggning i

Svar på interpellation ang. landskommunernas servicebehov

Studsvik. I anslutning härtill har herr Elmwall frågat mig *dels* om jag uppmärksammat svårigheterna att i det aktuella fallet och i andra fall få tillfredsställande service för framväxande landsbygdstätorter i fråga om t. ex. postlokaler och vägar, *dels*, om så skulle vara fallet, huruvida jag har för avsikt att vidtaga sådana åtgärder, att landskommunernas legitima behov av tillfredsställande service tillgodoses och att de problem, som uppstår vid lokalisering till landskommuner av olika företag, löses med hänsyn till berörda kommuners intressen.

Vad gäller de berörda förhållandena i Tystberga-området har jag inhämtat följande.

Behovet av en ny postlokal vid Tystberga station har sedan något år varit trängande. Möjligheterna att skaffa nya hyreslokaler har därför undersökts. Det visade sig härvid att postverket kunde erhålla en ändamålsenlig lokal i en f. d. telestationsbyggnad till en hyra, som var icke oväsentligt lägre än för en av kommunen föreslagen lokal i ett nytt kommunalhus. Då läget för den av kommunen föreslagna lokalen ur postal synpunkt icke heller ansågs vara överlägsen telelokalen, stannade postverket för att hyra telelokalen, på vars tomt 8—10 parkeringsplatser kan anordnas.

I samband med utbyggnaden av Studsviks-anläggningen ansågs det ofrånkomligt att relativt snabbt rusta upp vägarna i området. Dessa hade nämligen icke den standard, att de beräknades kunna upptaga den väntade trafiken eller tillgodose önskemålet om en snabb förbindelse. Vid övervägandena om var vägupprustningen skulle sättas in kom AB Atomenergi, länsstyrelsen i Södermanlands län samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till samma uppfattning, nämligen att vägen Nyköping—Studsvik i första hand borde förbättras för att tillgodose bl. a. den väntade starka ökningen i persontransporterna till och från Nyköping. Vid full utbyggnad av anläggningen beräknas nämligen

huvudparten av personalen komma att vara bosatt i Nyköping och endast en mindre del, uppskattningsvis 10—15 %, i Tystberga. Genom Kungl. Maj:ts beslut i maj 1957 ställdes erforderliga medel till vägmyndigheternas förfogande för vägens upprustning.

Vägen Tystberga station—Studsvik torde i nuvarande skick hjälpligt kunna tillgodose dagens trafikbehov. En upprustning av denna väg har ansetts böra bedömas i vanlig ordning utifrån de allmänna synpunkter om angelägenhetsgraderingen mellan olika vägbyggnadsföretag inom länet, som gäller för vägföretagens inplacering i femårsplanerna för byggande av länsvägar.

Interpellantens uppfattning, att de statliga ämbetsverken skulle ha handlat i strid med kommunens intressen, kan jag inte dela. Handläggningen av såväl post- som vägfrågorna synes ha lösts efter principer, som ur allmänna synpunkter måste betraktas som godtagbara.

Även om jag sålunda inte kan instämma i den kritik, som interpellanten framfört gentemot den statliga planeringen av post- och vägfrågorna i det här aktuella fallet, är jag dock fullt medveten om att vissa svårigheter övergångsvis kan uppstå både när det gäller lokalisering till landskommuner och vid förläggning till städer av industrier o. d. Självfallet bör därvid kommunala och statliga intressen samordnas för att inom rimliga ekonomiska gränser finna den ändamålsenligaste lösningen av problemen. Detta torde också som regel ske. Några allmänna riktlinjer för kommunikationsverkens handlande i dylika frågor har jag därför icke kunnat finna vara av behovet påkallade. Om i något enstaka fall meningsmotsättningar uppkommer, som icke kan sammanjämkas, finnes ju som regel möjlighet att genom besvär draga ärendet inför Kungl. Maj:ts prövning, när det gäller statlig verksamhet.

Härpå yttrade

Svar på interpellation i anledning av trafikolyckor i Odensjöbacken söder om Jönköping

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation. Jag vill betona att det inte var min avsikt att ställa besvärliga frågor till statsrådet. Jag ansåg det vara av vikt att rikta uppmärksamheten på de besvärligheter som framväxande tätortsbildningar på landsbygden kan ha. Jag har härvid tagit Tystberga som exempel. Andra exempel finnes givetvis också. Det är enligt min mening naturligt att Studsviksanläggningen i olika avseenden så mycket som möjligt knytes till Tystberga samhälle. Såsom jag framhöll i min interpellation måste huvudansvaret för en lokal utveckling av en tätortsbildning åvila kommunen. I det fallet tror jag det är rättvist att ge Tystberga ett gott betyg. Utöver vad jag nämnde i interpellationen kan t. ex. framhållas, att kommunen själv ansett sig böra skapa de finansiella möjligheterna för en rälsbussförbindelse med Nyköping. Men såsom jag också framhöll i interpellationen måste även statliga myndigheter ha en positiv inställning till landskommunernas strävan att skapa nya och bättre existensbetingelser för bygden och dess befolkning.

Det är riktigt att postlokalen i Tystberga blir billigare, om den förlägges till den gamla telestationsbyggnaden än om den intages i ett nytt kommunalhus. Men det kan ifrågasättas, om standarden och servicen då blir så tillfredsställande som man kan önska. I bygden har man reagerat mot postverkets beslut att stanna för den gamla telestationsbyggnaden, som inte har samma centrala läge som kommunalhuset och inte heller kan ge så goda parkeringsmöjligheter.

Vägen Nyköping—Studsvik har byggts för pengar som särskilt anvisats för ändamålet. Men vägen Tystberga station—Studsvik skall, såsom framgår av interpellationssvaret, så småningom upprustas »i vanlig ordning», d. v. s.

enligt femårsplanerna för byggande av länsvägar. Motivet för att företrädare gavs vägen till Nyköping är, säger statsrådet, att huvudparten av personalen vid Studsvik kommer att vara bosatt i Nyköping, men endast en mindre del, uppskattningsvis 10—15 procent, i Tystberga. Men är det inte ganska naturligt, att huvudparten av personalen söker sig till Nyköping, när myndigheterna bygger väg dit i första hand? Det borde vara ett rimligt krav, att likvärdiga förutsättningar beredes Tystberga kommun att konkurrera med Nyköpings stad vad gäller personalen vid reaktoranläggningen i Studsvik. Det borde t. o. m. vara ett allmänt intresse att få så många som möjligt intresserade av att bosätta sig i Tystberga i stället för i Nyköping. Och då borde vägen Tystberga station—Studsvik inte ha satts i efterhand i förhållande till Nyköpingsvägen, allra minst som den förstnämnda vägen samtidigt måste ta alla tyngre transporter till Studsvik.

Jag måste nog vidhålla min uppfattning, herr talman, att post- och vägfrågorna i Tystberga kunde lösas på ett för kommunen mer tillfredsställande sätt och att så borde ha skett med hänsyn till att vi bör stimulera landsbyggdets tätortsbildningar i deras konkurrens med städer och andra större tätorter. Jag förutsätter givetvis att herr statsrådet inte har möjlighet att i alla lägen ta del av sådana här detaljer, men ett positivt intresse från statsmakterna tror jag många gånger på ett bättre sätt skulle förmå myndigheterna att se till att det legala behovet fylls.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation i anledning av trafikolyckor i Odensjöbacken söder om Jönköping

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på interpellation i anledning av trafikolyckor i Odensjöbacken söder om Jönköping

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som anförde:

Herr talman! Herr Carlsson i Huskvarna har frågat mig om jag uppmärksammat de många svåra olyckor och olyckstillbud, som inträffat i den s. k. Odensjöbacken på riksväg 1 söder om Jönköping, och om jag är villig att ta initiativ till nödvändiga åtgärder i syfte att undanröja förekommande tekniska olägenheter och därmed eliminera olycksfrekvensen.

Såsom interpellanten framhållit har under de senaste åren en mängd olyckshändelser inträffat på den berörda vägdelen med omfattande person- och materielskador som följd. I anledning härav har efter hand uppsatts, förutom sedvanliga varningsskyltar, särskilda orienterings- och upplysningstavlor för att varna för bl. a. otillfredsställande lutnings- och siktförhållanden. Vidare har en lång s. k. kurvridå uppsatts i den farligaste kurvan vid infarten i backen söderifrån. Genom vederbörande kommuns försorg har gatubelysning anordnats i backen. Dessutom har fartbegränsning införts, varvid den tillåtna hastigheten för norrgående trafik begränsats till 30 km/tim. i berörda kurva.

För vägmyndigheterna har det emellertid stått klart, att väg- och trafikförhållandena på platsen inte motsvarar de ökade krav, som den växande trafiken uppställer. En genomgripande ombyggnad av vägdelen har därför framstått som angelägen. En sådan behövlig omläggning av vägen i ändrad sträckning ansågs ursprungligen böra samordnas med pågående och planerade vägbyggnader inom berörda områden, närmast i samband med en förbifartsled invid Jönköping. Utförandet av denna led har emellertid visat sig vara en lösning på så lång sikt, att i avvaktan härpå en omläggning av förevarande väg måste äga rum. Vägförvaltningen i

Jönköpings län har därför påbörjat planeringen av en sådan omläggning.

I anslutning härtill skall vägförvaltningen emellertid nu även upprätta förslag till en mera kortsiktig vägförbättring vid själva Odensjöbacken. Förslaget skulle bl. a. innebära viss ombyggnad av vägdelen, anläggande av en extra körfil samt utförande av ny beläggning.

Jag utgår ifrån att någon tid ej försittes att få en erforderlig bättring av vägdelen till stånd.

Härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare yttrade:

Herr **CARLSSON** i Huskvarna (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det snabba och objektiva svar som jag har erhållit.

Det kan ju synas förmätet att här ta upp en fråga, som kanske bara har lokal betydelse, men jag tror att det som interpellationen berör inte är någon isolerad företeelse; det finns många andra vägbitar med vilka man har samma bekymmer, och vi kan fråga oss hur det skall gå att klara allt med den ökning av trafiken på vägarna som nu pågår. Det kommer ju in mycket bilskattepengar, och man kunde tro att det skulle vara möjligt att lägga om besvärliga vägbitar i avvaktan på genomförandet av den nya vägsträckning som är projekterad men som det kan ta årtal att få färdig.

Såsom jag har sagt i min interpellation har det hänt en hel del olyckor i den här backen. Sedan 1954 har polisen gjort 44 utredningar, och det har hänt ytterligare en olycka sedan jag interpellerade. Utöver detta har det givetvis hänt en hel del olyckor som polisen inte behövt utreda utan som klarats upp på annat sätt.

Det sägs i svaret, att denna vägsträcka är farlig, och det kan jag hålla med

Svar på interpellation i anledning av trafikolyckor i Odensjöbacken söder om Jönköping

om. Jag frågade den polisman som haft hand om de flesta utredningarna, till vilket belopp han uppskattade kostnaderna för personskador, utredningar o. d., och han sade att det rör sig om minst en miljon kronor sedan 1954. Det förekommer också skador, som inte kan värderas i pengar, när människor blir dödade eller lemlästade.

Myndigheterna har länge sagt, att det inte går att införa en hastighetsbegränsning där. Emellertid infördes en begränsning till 70 kilometer i timmen, och jag noterar med tacksamhet att fartbegränsningen för ett par veckor sedan sattes till 30 kilometer i timmen, såsom nämndes i svaret. Denna tacksamhet delas också av polisen. En sådan åtgärd har alltså myndigheterna tidigare inte ansett vara möjlig att vidta på en riksväg. Det är naturligtvis inte populärt att behöva minska farten till 30 kilometer i timmen på en rikshuvudväg, som inte går genom något samhälle och inte korsar någon järnväg, men vägen går här i en svår kurva, och det är därför särskilda åtgärder har vidtagits. Man kan fråga sig, hur många olyckshändelser som egentligen behöver inträffa innan en sådan här sak rättas till. Nu har emellertid myndigheterna kommit på andra tankar, och det som föreslagits från många håll ser nu ut att kunna förverkligas.

Det har sagts att spilloljan från lastbilarna gör att gatstenen blir hal i fuktigt väder. Det är för övrigt rätt underligt att vissa myndigheter säger, att gatstenen inte är halare än asfalten, men det får väl de lärde tvista om. Vi vet ändå att oljebemängd gatsten blir hal.

Nu är det ställt i utsikt, att missförhållandena skall rättas till genom anläggande av en extra körfil, en annan vägbeläggning och viss ombyggnad av vägdelen, men man kan väl inte säga att detta är provisoriskt. Den nya vägsträckning som riksstämman skall få någon gång i framtiden kommer ju inte att eli-

minera den gamla vägen, utan den kommer att bli en infartsväg till Jönköping och bör därför vara i gott skick för framtiden. Körhastigheten bör ju också kunna ökas igen.

Jag vill än en gång uttala min tillfredsställelse över att någonting verkligen göres här, och jag är särskilt tacksam för det sista som statsrådet säger i sitt svar, att han utgår från att någon tid ej försittes att få en erforderlig förbättring av vägdelen till stånd. Om statsrådet i kraft av sitt ämbete ser till att så sker, kanske vi inom den allra närmaste tiden kan få bättre förhållanden i backen.

Herr von SETH (h):

Herr talman! Detta är som interpellanten har påpekat en lokal fråga som inte borde dras upp inför riksdagen, allra minst i dess slutspurt, men såsom ledamot av länsvägnämnden vill jag understryka att denna fråga har stor principiell betydelse. Då en svår trafikolycka har skett finns det människor som anser att man borde göra vägarna »idiotsäkra», men det är självklart att vi av ekonomiska skäl inte kan åstadkomma detta. Trafikens starka ökning under senare år och nedbantningen av anslaget för såväl vägbyggande som vägunderhåll har medfört att vi kommit på efterkälken, varför antalet trafikolyckor säkerligen är större än man egentligen skulle vara nödgad räkna med. Ett lag av läkare har i Skåne gjort en undersökning av uppkosten av trafikskadorna under 1958 och försökt att analysera dessa.

Jag skall ingalunda gå in på några detaljer härom, men jag vill starkt understryka, att erfarenheterna klart visar att det i det långa loppet är fel att spara på medel till de hårdast trafikerade vägarna. Under ett par år skedde ju en mycket stark nedskärning av vägmedlen. Jag vill inte rikta någon som helst

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

kritik mot den nuvarande kommunikationsministern eller mot väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Men eftersom finansministern sitter i sin bänk och studerar en vägkarta, skulle jag vilja säga, att det är rent skrämmande olycksfallssiffror som blir följden när man sparar på medel till trafiksäkerheten. Licentiat Rempeler vid Stockholms högskola har gjort en undersökning som visar att *de investeringsbegränsningar, som ett visst år genomfördes av regeringen, med största sannolikhet medförde ett 30-tal dödsfall och ett 100-tal svåra personskador.*

Herr talman! Jag har velat säga detta med hänsyn till att det tidigare har ansetts, att bilskattemedlen inte oavkortade skall gå till vägarnas upprustning. I år har det skett en ändring i det avseendet, och när väghuvudtiteln behandlades var det heller inga debatter därom. Vi är — inte minst i mitt eget län — tacksamma för att kommunikationsministern beviljat ett extra anslag, men när det gäller trafikfällor o. dyl. är det farligt att spara för mycket på medlen.

Sedan kommer även en annan faktor in i bilden. Om t. ex. en väg enligt vägplanen skall läggas om, som denna riksetta, varvid man beräknar att få bort trafikfällorna, men man inte vet när detta kan genomföras, om det blir efter fyra eller åtta år, så ställs naturligtvis vederbörande vägförvaltningar inför ett ytterst svårt problem när det gäller att avgöra var pengarna skall läggas ner. Om pengar 1959 användes för att förbättra en viss vägsträcka och denna redan 1962 eller 1963 helt läggs om, är man rädd att få kritik härför.

Detta är mycket känsliga frågor, men jag har velat säga detta i trafiksäkerhetens intresse. Jag har en bestämd känsla av att man inte nog kraftigt kan understryka, att de anslagsbeviljande myndigheterna måste ha säkerhetsintresset för ögonen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8

Föredrogs herr Antonssons vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr statsministern angående riksdagens möjligheter att deltaga i beredning och beslut beträffande vissa frågor.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9**Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 13 mars 1959 dagtecknad proposition, nr 97, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt;

2) förordning angående ändrad lydelse av 5 § förordningen den 8 juni 1951 (nr 457) om särskilt bidrag till producent av svensk film, så ock om fortsatt giltighet av samma förordning; samt

3) förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 8 juni 1951 (nr 458) om tillägg till förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt.

Propositionen hade, såvitt anginge det under 1) upptagna författningsförslaget, hänvisats till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Rörande propositionens huvudsakliga innehåll anförde utskottet följande.

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

I avbidan på en slutlig prövning av 1957 års filmstödotrednings förslag förordas vissa provisoriska åtgärder i fråga om filmstödet och biografnöjesskatten. Förslag framlägges sålunda om förlängning på ett år av nu utgående producentbidrag till den svenska filmindustrin samt om höjning av bidragsprocenterna från 20 till 30 för svartvit film och från 35 till 45 beträffande färgfilm. Biografnöjesskatten föreslås sänkt med fyra procentenheter till 34 procent.

Vidare föreslås, att revyer skall undantas från skatteplikt enligt nöjesskatteförordningen.

Förslagen beräknas medföra en sänkning av statens nöjesskatteintäkter med omkring 5,5 milj. kronor.

Det till bevillningsutskottet hänvisade författningsförslaget var av följande lydelse.

*Förslag
till*

förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt

Härigenom förordnas, att 6 § förordningen den 21 december 1945 om nöjesskatt skall upphöra att gälla samt att 3, 7 och 9 §§ samma förordning skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

3 §.

Nöjesskatt utgår för följande slag av nöjestillställningar, nämligen

- a) revyforeställning, som gives i samband med utskänkning, så ock kabaret- och varietéforeställning;
- b) biografforeställning;
- c) uppvisning eller — — — under a) — g).

Nöjesskatt utgår — — — andra föremål.

7 §.

Nöjesskatten utgår med 15 procent å summan av erlagda inträdesavgifter, inberäknat skatten; dock att för biografforeställning nöjesskatten utgår med 34 procent av nämnda summa.

9 §.

Vid beräkning enligt 7 § av summan av erlagda inträdesavgifter skall såsom inträdesavgift anses det för biljett erlagda priset, däri inräknat förköpsavgift, särskild sittplatsavgift eller annan dylik avgift ävensom sådan program-, garderobs- eller därmed jämförlig avgift, vars erläggande utgör villkor för tillträde till tillställningen.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1959; dock att äldre bestämmelser alltjämt skola gälla i fråga om nöjestillställning, som dessförinnan tagit sin början.

I den nu gällande nöjesskatteförordningen har 3 och 13 §§ följande lydelse.

3 §.

Nöjesskatt utgår för följande slag av nöjestillställningar, nämligen

- a) *revy-, kabaret- och varietéforeställning*;
- b) biografforeställning;
- c) uppvisning eller — — — under a) — g).

Nöjesskatt utgår — — — andra föremål.

13 §.

Vid erläggande av nöjesskatt för biografforeställningar må, därest utöver barnmatinéer högst *tre* foreställningar, för vilka nöjesskatt skall utgå, ägt rum under veckan å samma visningsställe, befrielse åtnjutas från skatten i vad den avser sådant visningsställe till den del densamma för den veckan icke överstiger 75 kronor.

I anledning av propositionen hade väckts följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 460 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 544 av herr *Engkvist m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 97 måtte besluta

dels att 7 § nöjesskatteförordningen erhöles följande lydelse:

»Nöjesskatten utgår med 15 procent

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

å summan av erlagda inträdesavgifter, inberäknat skatten; dock att för biograf-föreställning nöjesskatten utgår med 25 procent av nämnda summa.»

dels att 5 § förordningen om särskilt bidrag till producent av svensk film erhöles i motionen angiven lydelse; samt att riksdagen även i övrigt måtte beakta vad i motionerna anförts;

2) de likalydande motionerna I: 461 av herr *Källqvist m. fl.* och II: 542 av herr *Christenson i Malmö m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 97 måtte besluta

dels att 7 § nöjesskatteförordningen skulle ha följande lydelse:

»Nöjesskatten utgår med 15 procent å summan av erlagda inträdesavgifter, inberäknat skatten; dock att för biograf-föreställning nöjesskatten utgår med 30 procent av nämnda summa.»

dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte pröva viss ändring av reglerna för bidrag från lotterimedelsfonden; samt

3) de likalydande motionerna I: 462 av herr *Hjalmar Nilsson m. fl.* samt II: 543 av herrarna *Andersson i Linköping* och *Ekström i Iggesund*, vari hemställdes att riksdagen vid behandling av propositionen nr 97 måtte besluta att 13 § nöjesskatteförordningen gäves följande lydelse:

»Anordnare av biograf-föreställningar må, därest utöver barnmatinéer högst sju föreställningar för vilka nöjesskatt skall utgå ägt rum under veckan å samma visningsställe, erhålla återbäring med etthundra kronor per vecka. Uppgår den för veckan redovisade skatten till lägre belopp än etthundra kronor, får återbäringen dock högst uppgå till det redovisade beloppet.»

Motionerna I: 460 och II: 544 samt I: 461 och II: 542 hade hänvisats till bevillningsutskottet såvitt motionerna anginge ändringar i förordningen om nöjesskatt och i övrigt till statsutskottet.

Motionerna I: 462 och II: 543 hade i sin helhet hänvisats till bevillningsutskottet.

Utskottet hemställde

A) att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 97, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt i anledning av de likalydande motionerna I: 460 av herr Bengtson m. fl. och II: 544 av herr Engkvist m. fl. ävensom de likalydande motionerna I: 461 av herr Källqvist m. fl. och II: 542 av herr Christenson i Malmö m. fl., såvitt motionerna hänvisats till bevillningsutskottet, samt de likalydande motionerna I: 462 av herr Hjalmar Nilsson m. fl. och II: 543 av herrarna Andersson i Linköping och Ekström i Iggesund — måtte antaga följande

Förslag

till

förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt

Härigenom förordnas, att 6 § förordningen den 21 december 1945 om nöjesskatt skall upphöra att gälla samt att 3, 7, 9 och 13 §§ samma förordning skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

3 §.

Nöjesskatt utgår för följande slag av nöjestillställningar, nämligen

- a) revy-föreställning, som gives i samband med utskänkning av *rusdrycker*, så ock kabaret- och varieté-föreställning;
- b) biograf-föreställning;
- c) uppvisning eller — — — under a) — g).

Nöjesskatt utgår — — — andra föremål.

7 §.

Nöjesskatten utgår med 15 procent å summan av erlagda inträdesavgifter, inberäknat skatten; dock att för biograf-föreställning nöjesskatten utgår med 33 procent av nämnda summa.

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

9 §.

Vid beräkning — — — till tillställningen.

13 §.

Vid erläggande av nöjesskatt för biograf föreställningar må, därest utöver barnmatinéer högst *fyra* föreställningar, för vilka nöjesskatt skall utgå, ägt rum under veckan å samma visningsställe, befrielse åtnjutas från skatten i vad den avser sådant visningsställe till den del densamma för den veckan icke överstiger 75 kronor.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1959; dock att äldre bestämmelser alltjämt skola gälla i fråga om nöjeställning, som dessförinnan tagit sin början.

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 460 av herr Bengtson m. fl. och II: 544 av herr Engkvist m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 461 av herr Källqvist m. fl. och II: 542 av herr Christenson i Malmö m. fl. ävensom

3) de likalydande motionerna I: 462 av herr Hjalmar Nilsson m. fl. samt II: 543 av herrar Andersson i Linköping och Ekström i Iggesund,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Spetz, Jansson, Söderquist, Bengtson, Wirmark, Allard, Vigelsbo* och *Kärlander*, vilka anslutit sig till utskottets hemställan utom i vad avsåge 3 § nöjesskatteförordningen, vilken paragraf enligt reservanternas mening borde bibehållas vid nuvarande lydelse.

Herr talmannen tillkännagav, att överläggningen i detta ärende finge omfatta jämväl statsutskottets utlåtande nr 92.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Bevillningsutskottets betänkande nr 40 med förslag till ändring i nöjesskatteförordningen innebär, att biografnöjesskatten skall sänkas från 38 till 33 procent och att revyer skall undantas från nöjesbeskattning.

Förslaget till sänkning av biografnöjesskatten med 5 procentenheter innebär en kompromiss mellan propositionens förslag och yrkanden i väckta motioner. Jag har biträtt denna kompromiss, och jag anser mig inte ha någon anledning att nu yttra mig om den. När det gäller förslaget om att revyer skall undantas från nöjesbeskattning, vill jag emellertid gärna säga några ord i anslutning till den reservation, som jag har varit med om att underteckna.

Låt mig då först erinra om att enligt beslut av 1957 års riksdag — den riksdag som hade att ta ställning till nöjesskatteförordningen — skall teater, musikunderhållning, litterär underhållning och uppvisning i konstnärlig dans vara befriade från nöjesskatt. Tidigare hade man varit tvungen att erlægga nöjesskatt även för sådan underhållning.

Man hade då att också ta ställning till skatten på revyer. Såväl Kungl. Maj:t som riksdagen ansåg emellertid så sent som för två år sedan, att tidigare regler för revyernas nöjesbeskattning skulle gälla, och fördenskull jämställdes revyer, varietéer och kabaréer. Kungl. Maj:t och riksdagen förutsåg dock, att bestämmelserna skulle komma att skapa vissa svårigheter beträffande gränsdragningen och att det skulle bli besvärligt att dra en klar gräns mellan teater och revy. Nu har vi sett, att sådana svårigheter uppstått, och i syfte att komma ifrån dessa föreslås nu i proposition nr 97 och av bevillningsutskottets majoritet, att revyer skall undantagas från beskattningen. Det är att märka, att varietéer och kabaréer i fortsättningen skall beskattas som hittills. Reservanterna föreslår däremot, att nu gällande regler för beskattning av revyer skall

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

gälla även framdeles. De vill sålunda inte ha någon ändring på den punkten och yrkar därför avslag på propositionen i det stycket.

Det är i huvudsak tre skäl reservanternas anför för sitt ställningstagande. Det första är av principiell natur. Jag vill beträffande det skälet hänvisa till det uttalande som gjordes i proposition nr 66 till 1957 års riksdag, där departementschefen anförde, att det skulle föra för långt, om gränsdragningssvårigheten finge föranleda mera betydande avsteg från vad som från principiell synpunkt framstod som motiverat. Och bevillningsutskottet anförde, att skattefriheten i princip bör dikteras av föreställningens kulturella och konstnärliga halt. Jag vill inte bestrida, att det finns konstnärligt värdefulla revyer. Men det är inte alla revyer som är det. Revy författare och revyarrangörer är nog mera besjälade av en önskan att åstadkomma något roande och säljbart än att skapa något konstnärligt värdefullt. En revy föreställning betraktas väl också allmänt som ett typiskt nöjesarrangemang. Om vi då befriar revyerna från nöjesbeskattning, så innebär ju det ett frångående av den principiella uppfattning, som riksdagen gjorde till sin så sent som för två år sedan.

Reservanternas andra skäl är, att ett bifall till propositionen inte eliminerar de gränsdragningssvårigheter, som man här försökt komma ifrån. Nu går gränsen för nöjesbeskattningen mellan teater och revy, men enligt förslaget skall denna gräns flyttas till att gå mellan revy och varieté. Men om svårigheterna förut varit svärbemästrade, så kommer de sannerligen inte efter den förändringen att bli mindre i fortsättningen. För det första finns det väl inte någon klar definition på begreppet revy, och för det andra undrar jag hur man skall göra, om exempelvis de varietéer och kabaréer som framdeles skall beskattas helt enkelt ändrar namn och kallar sig för revyer. Hur skall de, som bestäm-

mer om skatt skall utgå eller befrielse från skatt skall erhållas, ställa sig i en sådan situation? Med det exemplet har jag velat illustrera, att gränsdragnings-svårigheterna alldeles säkert kommer att finnas kvar i framtiden. Förslaget innebär endast att man flyttar svårigheterna.

Dessutom kommer det säkert att verka egendomligt för många människor, att en revy som kanske inte är av bästa klass — jag vill inte ta uttrycket dålig i min mun — bara för att den har beteckningen revy skall vara befriad från skatt, medan man för en bra kabaré eller varieté med högklassiga artister måste erlägga skatt. För allmänheten, som försöker bedöma dessa saker, kommer detta att verka högst inkonsekvent, och detta kanske i ännu högre grad om man jämför med den nöjesskatt som utgår för biograf föreställning. För sådan föreställning kommer nöjesskatten att bli 33 procent, medan revyerna som sagt blir befriade från nöjesskatt.

Det tredje skälet är, att ett genomförande av förslaget obestriddligen innebär ett visst inkomstbortfall, även om det i jämförelse med de summor vi brukar besluta om här i riksdagen inte är fråga om några större belopp. Totalt rör det sig dock om 3 å 4 miljoner kronor, och det är ändå en aktningvärd summa, som man inte bara kan gå förbi. Därför tycker jag att hänsyn bör tagas även till det skälet när man bedömer denna fråga.

Herr talman! Jag anser att det inte finns tillräckliga skäl för ett bifall till propositionen i detta avseende, medan däremot starka skäl talar för en anslutning till reservanternas uppfattning, och därför ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s):

Herr talman! Jag anser mig med viss rätt kunna ta till orda i detta ärende, eftersom jag under året avlämnat en

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

motion med i ett avseende samma innehåll som den proposition vi nu har att behandla. Även om det skulle vara av visst värde att lämna en liten historik över nöjesskattefrågan, skall jag avhålla mig därifrån och begränsa mig till en liten rekapitulation över vad som sig i ärendet tilldragit haver.

År 1939 fick vi en förordning av provisorisk karaktär om statlig nöjesskatt och vid påföljande års riksdag fattades beslut om nya, mera permanenta bestämmelser. Den främsta nyheten var, att vi fick en obligatorisk nöjesskatt i alla kommuner samt att hälften av skattebeloppen skulle inlevereras till statsverket. Skatten var progressiv efter tre olika taxor. Den lägsta taxan var 15 procent och denna tillämpades bl. a. för konsert, operaföreställning och annan musikalisk föreställning, dramatisk och litterär föreställning samt uppvisning i konstnärlig dans. Att märka är att ordet *revy* icke förekom i lagtexten, men enligt praxis beskattades revyerna enligt denna lägsta taxa. Cirkus-, varieté- och kabaré föreställning tillhörde det slag av nöjen som drabbades av taxa 3, d. v. s. den högsta taxan, där skatten utgick med 30 procent på bruttobiljettpriset.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 271 till 1940 års riksdag uttalade dåvarande finansministern i fråga om valet av taxa för revy föreställningar följande: »Uppfattningen att revy föreställningar borde beskattas hårdare än andra teaterföreställningar kan jag däremot icke dela. Det konstnärliga värdet hos såväl revy som andra teaterföreställningar kan vara växlande, lika väl som den individuella uppfattningen om föreställningarnas värde. Att på detta område åstadkomma en objektiv och rättvis gränsdragning synes mig icke möjligt. Liksom nu torde därför alla slags teaterföreställningar böra i skattehänseende behandlas lika.»

Det är alltså att observera, att den dåvarande finansministern satte likhets-

tecken mellan revyer och andra teaterföreställningar. Den nuvarande finansministern har alltså här ett gott föredöme, då han nu framlagt sin proposition. Han har tydligen kommit fram till samma ståndpunkt; revyer och teater är oskiljbara enheter inom nöjesområdet.

Systemet med skilda taxor medförde onekligen betydande svårigheter, varför vi år 1945 fick en lagändring, innebärande främst att alla slags nöjeställningar skulle beskattas enligt en enhetlig taxa med 15 procent på biljettpriset. Liksom tidigare skulle dock särskilda regler gälla för biografbeskattningen. I denna förordning träffar vi nu för första gången på begreppet *revy*. Kabaréerna och varietéerna hade lämnat cirkusföreställningar efter sig längre ner på rangskalan.

Denna ordning tillämpades i stort sett i oförändrat skick fram till 1 juli 1957, då samma års riksdag fattade beslut om vissa partiella reformer. Dessa beslutades på grundval av 1954 års nöjesskatteutrednings betänkande. I fråga om sceniska och musikaliska framträdanden inträdde den ändringen, att teaterföreställning, musikunderhållning, litterär underhållning och uppvisning i konstnärlig dans skulle åtnjuta skattefrihet. Däremot skulle, som här redan framhållits, nöjesskatt utgå för revyer, och till denna kategori räknades även kabaré- och varieté föreställning. För denna senare underhållning och främst då revyerna blev emellertid de nya bestämmelserna formulerade på ett svävande sätt. Sålunda infördes begreppet *röd tråd* som standardkrav på skattefri revyunderhållning, vilket medförde förvirring och kringgående av lagbestämmelserna.

Bevillningsutskottet säger nu i sitt betänkande, att gränsdragningssvårigheterna blivit större än man hade anledning räkna med, bl. a. på grund av att en ny form av lättare underhållning uppkommit, som formellt framträder

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

såsom teaterpjäs men från andra synpunkter skulle kunna betraktas som revy. Reservanterna delar denna uppfattning men begränsar sig till att säga, att svårigheterna blivit endast »något» större. Jag tycker nog för min del, att besvärigheterna blivit precis sådana, som verkligt sakkunniga remissinstanser på sin tid förutsåg. Såväl gränsdragningssvårigheterna som revyförfattarnas väntade uppslagsrikedom när det gällt att göra om gammaldags hederliga nummerrevyer till åtminstone till namnet föreställningar av annan art har till fullo kunnat konstateras. Oftast har man velat ge sken av att föreställningarna varit att betrakta som operett, i varje fall som mindre operett, men lagstiftningen har även framkallat andra begrepp, såsom t. ex. vaudevill, priller, prillig triller o. s. v. Utmärkande för alla är, att det varit fråga om musikaliska teaterstycken med genomgående handling, men den röda tråden har oftast varit så tunn, att den under långa avsnitt av föreställningen helt tappats bort. I slutscenerna har man i regel kommit ihåg skattemyndigheten och sett till att en rad förvecklingar och uppklarade släktskapsförhållanden ordnats upp innan ridån gått ner för sista akten.

Det framhålls ofta när dessa frågor förs på tal, att man givetvis inte kan bestrida att en revy föreställning kan vara konstnärligt värdefull och att den intellektuella behållningen av en sådan när den är som bäst kan vara större än vad som är fallet med enklare operetter och farser, t. ex. ett hafsigt hopkommet lustspel på en sommarteater, men revyer är, säger man, i första hand inriktade på att skänka besökaren förströelse och roa honom. Jag har svårt att acceptera detta resonemang. All underhållning har väl till avsikt att skänka förströelse och att roa. Menar man att bara det förhållandet, att en komedi på en teater måhända framkallar ett stillsamt leende eller ett väl avmätt skratt,

medan däremot en revy kanske emellanåt framkallar ett mera bullrande flatskratt, skall utgöra tillräcklig grund för olika behandling i fråga om nöjesskatt? Jag finner detta ohållbart, och glädjande nog gör tydligen finansministern detsamma, trots att dylika personer så ofta figurerar i revy författarnas hjärnor. Jag tycker det är storsint nandlat av finansministern.

Det måste anses vara anmärkningsvärt, att frågan om till vilken konstart en teaterföreställning skall hänföras överlätes till administrativ personal i allmän tjänst. Dessa är säkerligen utmärkt väl skickade att bedöma skattek tekniska spörsmål, men beträffande deras kvalifikationer att bestämma konstnärliga gränsdragningsfrågor måste man hysa stor tvekan. Att bedöma olika konstformer, deras innehåll och värde har ju alltid ansetts vara svåra och känsliga frågor även för experter, som i många år sysslat härmed och som har utbildning på området. Jag är själv representant för en upp bördsmyndighet i landsorten, och jag tycker uppriktigt sagt synd om dem som t. ex. här i huvudstaden skall ta ställning till dessa problem. Förvirringen har som jag tidigare framhållit varit stor. Vilken uppfattning fick t. ex. de riksdagsledamöter som på särskild inbjudan inspekterade Spetsbyxor på Idéonteatern? Var det teater eller var det förtäckt revy? Nog förefaller det väl märkligt att en balett-afton, en konsert av en känd sångare, vare sig han tillhör den högre skolan eller det s. k. rocksläktet, och en föreställning med enaktare var för sig icke nöjesskattebelägges, men om man sammanfattar dessa konstformer till en gemensam föreställning blir den nöjesskattebelagd.

Till sist, herr talman, har reservanterna åberopat det statsfinansiella läget. Vi skulle inte ha råd — även om kanske inte herr Allard tryckte så mycket på det — att genomföra den åtgärd som har föreslagits. Jag skulle i stället vilja

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

säga, att lagstiftarna inte har råd att fortsättningsvis vidhålla en lagstiftning, som redan på två år visat sig omöjlig och som sprider ett löjets skimmer över såväl lagen som dess tillskyndare. Låt oss granska de siffror reservanterna anför! Det verkar i alla fall som om reservanterna velat skrämma med det skattebortfall som skulle inträffa därest propositionen bifölles: med utgångspunkt från den inkomst av revyerna, som storstäderna har inbringat 1958, och med ledning av »de beräkningar, som finns intagna i 1954 års nöjesskatteutrednings betänkande, kan den i propositionen förordade skattebefrielsen för revyerna beräknas medföra ett totalt årligt skattebortfall av 3 å 4 milj. kronor». Jag har sökt finna någon siffra i 1954 års nöjesskatteutrednings betänkande, som verifierar detta belopp. Jag har inte kunnat finna den. Om den trots mitt forskarnit undgått mig, så all right, det spelar inte så stor roll, ty siffran är ju inte gångbar i dag. Både reservanterna och utskottsmajoriteten har ju konstaterat, att det numera uppstått en nyare form av underhållning. Man kringgår alltså bestämmelserna. Även om siffran i 1954 års nöjesskatteutrednings betänkande var den som här angivits, 3 å 4 miljoner, så gäller inte den siffran längre. Ingen kan sia om hur stort bortfallet blir; man vet inte vad framtiden bär i sitt sköte. Så mycket vet man dock, att detta fortsättningsvis kommer att medföra bekymmer för skattemyndigheterna.

Jag anser för min del, att skattebortfallet blir obetydligt och att det är värt att betala det priset för att lagstiftarna inte skall behöva utsättas för ett fortsatt löje.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! När det gäller det ärende vi behandlar i dag, nämligen skattebefrielse främst för revyerna, kan jag börja med att ställa frågan varför

man vill vidta denna åtgärd. Jag tror inte ett ögonblick på det motiv som herr Ekström i Iggesund anför, att finansministern vill göra det av storsinhet mot revyerna. Det vore ju betänkligt, om storsinheten skulle få ta sig sådana uttryck. Jag är alldeles övertygad om att detta inte har varit finansministerns grundtanke när han beslutat föreslå skattebefrielse för revyerna. Det finns naturligtvis ett annat skäl, som finansministern tycker är reellare, för att vidta denna åtgärd. Detta är också redovisat, och även herr Allard var inne på det. Motivet skulle vara gränsdragningssvårigheterna. Men därmed är motiveringen slut. Det finns inte flera motiv. Man säger att tillämpningen blivit mera besvärlig än man trodde, och herr Ekström i Iggesund spetsade ju till det hela — det kanske var i avsikt att roa, eftersom han var inne på det kapitlet — genom att tala om denna lagstiftning som löjlig. Hyser man den meningen får man väl dock gå in för att slopa hela nöjesskattelagstiftningen och inte bara en enda paragraf.

Men, ärade kammarmedlemöter, tolknings- och gränsdragningssvårigheter är väl inget främmande för skattelagstiftningen över huvud taget. Man har t. ex. möjlighet att göra avdrag i sin deklaration för vissa ting men inte för andra, som är nästan likadana. Om exempelvis en arbetstagare tvingas äta sin middag ute på restaurang, kan han under vissa förhållanden i deklarationen få göra avdrag för förhöjda levnadskostnader, men om han i stället tar matsäck med sig har han ingen möjlighet att få avdrag, även om merkostnader uppstår. Man skulle kunna anföra en hel rad sådana gränsdragningsproblem.

Ingen har emellertid hittills kommit på den idén, att man på grund av vissa gränsdragningssvårigheter helt enkelt skulle slopa den skattskyldighet som föreligger. I stället har man väntat för att se hur berörda instanser, t. ex. rege-

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

ringsrätten, skulle döma i saken. Man har då fått vissa prejudikat, som man kunnat hålla sig till vid den praktiska tillämpningen av lagen. Såvitt jag känner till har inget ärende som rört denna nöjesskatt gått fram till regeringsrätten och blivit avdömd där. Det är dock, tror jag, ett ärende på väg dit, som skulle kunna ge viss vägledning och göra det lättare för dem som skall tolka lagen. Jag tror därför uppriktigt sagt, herr talman, inte att några större svårigheter behöver uppstå, när man skall avgöra om skatt skall betalas eller inte för så typiska nöjestillställningar som revyer.

Jag vill påpeka för herr Ekström, att på s. 205 i 1954 års nöjesskatteutrednings betänkande finns vissa siffror avseende dessa ting. Nöjestillställningarna är registrerade efter sitt innehåll enligt ett kodsättningsschema, i vilket bland annat finns en rubrik som avser nöjestillställningar av »annat slag». Bland de olika anordnarkategorierna finns en med beteckningen »Andra anordnare», för vilka redovisas en bruttointäkt år 1954 på 52 758 597 kronor och en nöjesskatt på 8 736 221 kronor. Till denna kategori hör revy, kabaré, cirkus och tivoli (även golfbana hör dit, men därvidlag rör det sig väl om obetydliga belopp). Jag förstår emellertid, att herr Ekström kan ha haft svårt att hitta detta.

Jag tror inte att vi reservanter gjort oss skyldiga till någon överdrift när vi sagt, att revyerna intar en så dominerande plats. Av årets kompletteringsproposition framgår, att man räknat ned nöjesskatten med 10 miljoner kronor. Enligt proposition nr 97 skulle de ändringar som föreslås för biograferna leda till en minskning med 5,5 miljoner kronor och man har alltså i förslaget till riksstat för 1959/60 skrivit ned posten med ytterligare 4,5 miljoner kronor.

Om man undantar revyerna kommer nöjesskatteförordningens 3 § att förlora sin stadga. Tror någon det är möjligt

att ha nöjesskatt på varietéer eller andra föreställningar som omfattas av denna paragraf, om revyerna slipper beskattning? Nej, då får man ta steget fullt ut och inte ha någon nöjesskatt alls. Biograferna betalar ju nöjesskatt med 33 procent och idrotten med 15 procent. Är det verkligen möjligt att ha sådana bestämmelser, att om en idrottsförening arrangerar ett SM på skidor eller en fotbollsmatch, så får den betala 15 procent i nöjesskatt, men om samma idrottsförening anordnar en revy, som är ren underhållning, blir den befriad från skatt? Jag tror att läget därigenom skulle bli ohållbart på detta område.

Reservanterna anför, att eftersom det i propositionen sägs att man för biograferna skall ha ett provisorium för att ytterligare tänka över saken (detta tycker jag är klokt), bör man under provisorietiden låta hela frågan vila. Därför har reservanterna yrkat på oförändrad avfattning av 3 §.

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att en ändring av 3 § behöver medföra den allvarliga konsekvens som reservanterna här spinner på, nämligen att vi nästa gång måste jämka ytterligare ett steg. Revy och teater står väl ändå varandra mycket nära. Mellan revy och teater å ena sidan och kabaré och varieté å den andra är det däremot en större skillnad. En revy har i alla fall en eller flera författare. Revyn är aktuell, den speglar tiden — visserligen i karikatyr. På varieté och kabaré uppträder artister som har plockats ihop helt plötsligt. Jag föreställer mig att den storbiograf här i staden vilken under sommaren spelar varieté inte har någon samtränad ensemble. Varietéartisterna har nog inte repeterat tillsammans så många dagar i förväg. De representerar olika grenar på detta område; de är jonglörer, trapetskonstnärer, sångare, musikaliska clowners o. s. v.

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

Herr Kärlander försökte spela ut det idrottsintresse som han vet att jag har genom att säga, att det kan väl inte vara riktigt att vi skall beskatta idrottsrörelsen, om vi tar bort revyskatten. Jag tycker inte heller att vi skall beskatta idrottsrörelsen. Jag har under årets riksdag haft en motion om att lindra beskattningen på idrotten. Men detta ville varken herr Allard eller herr Kärlander i bevillningsutskottet vara med om. Den föreslagna lindringen var mycket blygsam, men herrarna sade nej.

I övrigt måste väl reservanterna hålla med mig om att det stora flertalet idrottsarrangemang är skattefria. Gränsen för denna skattefrihet går vid 4 666 kronor 67 öre. Sålunda åtnjuter som sagt det stora flertalet av idrottsföreningarna skattebefrielse.

Kammarens ledamöter förstår nog, att det inte var lätt för mig att i den Kärlanderska kommitténs betänkande 1954 hitta någon siffra rörande revyerna. Denna siffra var nämligen inbakad i en klumpsumma tillsammans med alla möjliga andra slag av nöjen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Herr **KÄRRLANDER** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tänkte inte ett ögonblick på herr Ekström i Iggesund när jag talade om idrotten. Varför skulle jag göra det? Visserligen har jag hört att han är idrottsintresserad, men det var i alla fall inte min avsikt att påverka honom den vägen. Jag använder aldrig sådana metoder för att påverka känslorna hos eventuella motståndare.

Herr Ekström nämnde gränsen för den skattebefrielse som idrotten åtnjuter. Till detta vill jag säga att alla ideella föreningar har ett bottenavdrag. Inom ramen av detta kan de även spela revyer.

Vidare har jag inte ställt idrotten emot revyn, utan jag har talat om be-

hovet av konsekvens i vår skattelagstiftning. Om man är rädd för att göra skattelagstiftningen löjlig måste man hålla på konsekvensen och då går det inte att beskatta idrotten med 15 procent och låta revyn eller något annat område vara skattebefriad.

Herr **ERICSSON** i Kinna (s):

Herr talman! Debatten om det problemkomplex som nöjesbeskattningen utgör har i dag koncentrerats till en enda fråga, nämligen skatten på revyer. Med tanke på vad som föreslogs i propositionen och på vad som föreslagits i motioner i riksdagen tycker jag inte att meningsskiljaktigheter på den punkten är det mest framträdande. De största frågorna är ledamöterna i bevillningsutskottet överens om, vilket är glädjande, och jag hoppas att förhållandet kommer att bli detsamma inom denna kammare liksom det var det i första kammaren. Jag behöver inte rekapitulera vad det är för andra ting än revyskatt som behandlas. Jag utgår ifrån att kammarens ledamöter har detta klart för sig.

Det kan väl aldrig förnekas, även om man försöker göra det, att det är tillämpningssvårigheter beträffande skatten på revyer som föranlett att denna proposition lagts fram. Herr Kärlander har mycket intensivt framhållit, att vi inte botar några gränsdragningsproblem med denna förändring. Men nog finns det skäl att tro, att det blir enklare, om man skattebelägger endast sådana revyforeställningar, som framförs i speciella lokaler under särskilt mera fixerade förhållanden. Det skulle förvåna mig mycket, om så inte skulle bli fallet.

Man kan kanske förstå, att herr Kärlander lägger ned sådan energi för att bevisa, att det blir lika stora svårigheter framöver. Han har ju sysslat med dessa ting i egenskap av ordförande i en utredningskommitté, och jag tycker det är rätt naturligt, att han kämpar för sitt förslag.

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

Jag vill gärna konstatera, att herr Kärrlander och de andra reservanterna företräder en ståndpunkt, som jag tycker i och för sig är sympatisk och för vilken jag vill ge dem en eloge, nämligen att staten gärna bör få behålla pengarna. Det är ofta så, att reservanter yrkar på högre anslag och högre bidrag. Det gör inte reservanterna i förevarande avsnitt, och jag tycker att man bör tala om det.

Därutöver vill jag ha sagt, att om en lagstiftning är av den beskaffenheten, att man inte kan få till stånd en enhetlig tillämpning och att det gång på gång konstateras svårigheter i detta hänseende, så är det nog mycket angeläget, att vi ändrar lagen, så att vi inte får hela revyprogram fyllda med ett innehåll, som visar att vi inte har det rätta greppet på skattelagstiftningen. Jag tycker det är det mest bärande skälet, medan den statsfinansiella synpunkten här spelar mindre roll. Därför har också utskottsmajoriteten biträtt propositionen i denna del.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag säga till utskottets ordförande, att min energi för att bevara 3 § inte är beroende på att jag för några år sedan var ordförande i nöjesskatteutredningen. Den tillhör ju ett förflutet skede. Efter den utredningen har det lagts fram en proposition i frågan och denna proposition godtogs av riksdagen. Alltså har frågan förevarit, och jag behöver inte alls lägga ned någon energi för att man skall bibehålla vad som en gång blev följden av denna utredning, utan det är, herr Ericsson i Kinna, sakskalet som förestavat min energi, vilket bevillningsutskottets ordförande tyvärr glömt att tänka på i detta sammanhang.

Jag tror också att det kanske blir enklare, ja, så enkelt, att vi inte ens behöver ha denna 3 §.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! De föregående talarna har i huvudsak berört revyskatten, varför jag inledningsvis skall säga några ord om biografskatten.

Finansministerns proposition om biografskatten och filmstödet har föranlett ett flertal motioner i riksdagen om avslag, trots att departementschefen hyfsat till den Almebyska utredningen. En trepartimotion från högern, centern och socialdemokraterna har tilldragit sig stor uppmärksamhet, i och med att motionärerna velat sänka biografskatten från 33 procent till 25 procent och även höja det s. k. filmstödet.

Från folkpartiets sida har vi inte velat gå så långt i skattesänkande syfte i år, enär frågan kommer upp till förnyad behandling under nästa vårriksdag. Vi har emellertid i vår motion föreslagit en sänkning av biografskatten till 30 procent. Statsmakterna får räkna med betydligt mindre inkomster från biograf föreställningarna i framtiden, särskilt med tanke på televisionens stora frammarsch.

När det gäller stödet åt den svenska filmproduktionen har vi inte kunnat acceptera filmstödutredningens planer, till vilka finansministern senare ämnar ta ställning. Planerna innebär i korthet, att ett permanent statligt bolag bildas för administration och fördelning av filmstödmidler med bolagsparagrafer och förordningar i släptåg.

Det nuvarande s. k. filmstödet tillkom som bekant med anledning av statsmakternas beslut 1948 att höja biografskatten ganska väsentligt. Filmbranschen orkade inte bära de nya skatterna och erhöll senare återbäring, vilken nu kallas filmstöd. Filmbranschen har i sitt remissvar med anledning av filmstödutredningens betänkande sagt, att om biografskatten kommer att sänkas till normal nivå bör ingen återbäring längre utgå. Detta är ett yttrande som vi motionärer har tagit fasta på. Enligt vår mening sker en sanering i branschen

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

lämpligast genom att biografskatten sänkes till en rimlig nivå i förhållande till nöjesskatten i övrigt.

Vi har också i motionen kommit med ett konkret förslag, att Kungl. Maj:t måtte pröva, märk väl inte göra någon utredning, om inte bidrag från lotterimedelsfonden i framtiden bör lämnas till konstnärligt högtstående film samt till svensk undervisnings-, dokumentär-, barn- och kortfilm. När statsutskottet behandlat det s. k. filmstödet och den refererade motionen säges i utlåtandet, att med tanke på de stora anspråk som redan ställts på lotterimedelsfonden är det ovisst om en sådan väg är framkomlig. Detta är en sanning med modifikation. Enligt statsmakernas beslut kan ur lotterimedelsfonden användas intill 50 procent av inlutna lotterimedel, men endast 19 procent föreslås för innevarande budgetår. Bevillningsutskottet har en annan mening om de väckta motionerna än statsutskottet. Utskottet finner att i motionerna gets några intresseväckande uppslag som synes värda att prövas, och det minsta krav riksdagen kan ställa på Kungl. Maj:ts kansli är väl att pröva olika vägar för det framtida stödet åt svensk filmproduktion.

Jag övergår till revyskatten. 1954 års nöjesskatteutrednings betänkande åberopas av reservanterna, men märk väl att utredningen inte var enhällig beträffande skatten på revyerna. Bortfallet av revyskatt till staten skulle enligt reservanternas uppgifter röra sig om 367 900 kronor för Stockholm, Göteborg och Malmö. Detta skattebelopp kan vi nog undvara, om vi slipper en krångellagstiftning. Vad som är anmärkningsvärt är, att ingen ledamot i denna kammare väckt motion om att avslå propositionen. Jag kan säga finansministern, att jag på den punkten kommer att helhjärtat stödja propositionen, vilket sammanfaller med min motion år 1957.

Det visade sig redan i remissyttrandena om revybeskattningen, att ett fler-

tal länsstyrelser ansåg att det skulle komma att uppstå besvärliga tolknings-svårigheter beträffande vad som egentligen skall menas med teaterföreställning. Riksdagsledamöterna inbjöds, som herr Ekström i Iggesund redan nämnt, att vittna beträffande en svårbedömlig teaterpjäs i Stockholm. Göteborgs-Posten kommenterar Karl Gerhards skatteprocess med följande: »I Göteborg beklagar man, att Karl Gerhard, som be-tytt så mycket för staden och som på ett så lysande sätt givit oss både god teater, musikunderhållning och litterär underhållning ska komma i ett motsatsförhållande till skattemyndigheterna därför att vi fått en krångellagstiftning». I Finland förekommer endast, om jag inte är fel underrättad, skatt på revy i samband med dans och spritutskänkning. I Danmark har man som bekant slopat all nöjesskatt på teatrar med undantag för tillställningar på restauranger.

Men jag har också en principiell invändning mot höga nöjesskatter. Sedan semesterförlängningen och arbetstidsförkortningen genomförts har fritiden blivit ett diskuterat samhällsproblem. Stiftar samhället lagar för arbetstidsförkortning och dylikt bör man även ta konsekvenserna och ordna fritidsproblemen. Man löser dem inte genom att hårt beskatta fritidsförströelserna, t. ex. biografföreställningar och revyer. De enskilda människorna i vår jäktade tid är i behov av mer avkoppling än man behövde på den gamla goda tiden. Jag vill med detta ha sagt, att höga nöjesskatter är ett konservativt skattetänkande.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Denna fråga har ju nu ventilerats utförligt från båda utgångspunkterna och som jag tycker med stor elegans och kraft av utskottets talesmän, herr Ekström i Iggesund och ut-

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

skottets ordförande. Jag vill emellertid bara göra några korta bemärkningar till den debatt som förts.

De stora frågorna i propositionen har ju icke satt andarna i rörelse. Utskottet har gjort en del ändringar i Kungl. Maj:ts proposition. Detta kostar, som det sägs i utskottsbetänkandet, 1,6 miljoner mer än vad regeringen är beredd att lämna ifrån sig. Men jag är tillräckligt erfaren för att inte ta upp någon polemik emot ett enhälligt utskott på denna punkt. Att man har kunnat bli så relativt enhällig i de stora och viktiga tingen, d. v. s. i fråga om biografbeskattning och återbäring till svenskproducerad film, det s. k. producentstödet, och i fråga om lättnader för småbiograferna är naturligtvis betingat just av att propositionens förslag i dessa avseenden är att betrakta som ett provisorium.

När den Älmebyska utredningen var ett faktum, företog vi i vanlig ordning en remissbehandling, och få betänkanden har väl blivit föremål för så diametralt motsatta uppfattningar och så hetsig debatt som just det Älmebyska betänkandet om den nya nöjesbeskattningen. Detta är ju ett område som rör alla människor. Alla är ju här mer eller mindre sakkunniga, och följaktligen tillåter sig också var och en att ha sin egen högst personliga uppfattning om hur en nöjesbeskattning skall utformas.

Enligt den ena ytterlighetsståndpunkten frågas hur man över huvud taget kan komma på en sådan idé som att beskatta nöjena, och enligt den andra ytterlighetsståndpunkten frågar man utifrån mera tunga moraliska synpunkter: Kan vi över huvud taget låta bli att beskatta nöjena mycket starkt, när man anser sig kunna beskatta livets nödtorft och många andra ting? Jag vill således redan nu varsko om att när finansministern kommer tillbaka nästa år med en mera definitiv lösning av dessa frågor kommer förmodligen debatten inte att ha den relativt still-

samma och lugna karaktär, som den ändå haft i dag.

Här har meningsbrytningarna inskränkt sig till den detalj av det hela, som innebär att man skall frilägga revyerna från skatteplikt. Jag erkänner, att när propositionen signerades år 1957 och jag försökte göra en gränsdragning mellan teater å ena sidan och revyer å den andra, var jag mycket betänksam över huruvida den skulle hålla. Detta kom också till uttryck i själva propositionsskrivningen. Jag gick kanhända också från början och funderade på om man inte skulle kunna vara så rättvis och moraliskt förträfflig, att man delade upp nöjesverksamheten på seriös, anständig, fin och kulturbetonad nöjeskonst i en fälla samt den nöjesverksamhet, som inte kan göra anspråk på alla dessa fina epiteter, i en annan. Jag konsulterade en rad av fackmän i branschen, och jag fick ytterst bestämda varningar för att göra en sådan gränsdragning liksom för att sätta en gräns mellan teater och revy. Jag trodde, att jag skulle ha stöd för en sådan åtgärd som att placera den sämre teatern i samma klass som revyerna, men att ge sig på att dela upp teaterverksamheten ligger över mänsklig förmåga. Vem som helst kan säga: »Visst är det en högst avsevärd skillnad mellan en föreställning på Dramaten av Molière, Shakespeare, Strindberg eller Ibsen och en föreställning i Stockholms omgivning av buskteatertyp, där många gånger pilsnerflaskan hör till de mest dominerande rekvisita.» Naturligtvis är det en himmelsvid skillnad mellan sådant liksom mellan god och uppbyggande film samt typiskt nedbrytande film av pangpangkaraktär, som onekligen är en kulturfara för vår ungdom. Det är jag den förste att erkänna. Det är lätt att säga: »Där har vi ytterligheterna på det ena eller andra området», men vem vågar påstå att han är så skicklig att han kan dra den riktiga, objektiva gränsen

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

på det mellanfält, där den goda filmen möter den mindre goda, där den mindre goda teatern möter den andra typen av — om jag så får uttrycka det — mera mellanbetonad karaktär? Man måste lösa detta problem med schabloner. Man kan inte föra ett rättvist resonemang och såsom åskådningsmaterial ta dessa ytterlighetsfall för att med hänvisning till dem beskriva det hela såsom tokigt och galet. Tänker man sig in i hela problemställningen, kommer man fram till att en schablonlösning måste till. En sådan åstadkoms förra gången, när man drog en gräns för nöjesskatten. Musik — oavsett om det var fråga om en konsert av Beethoven eller Mozart, en rock-and-roll-gala eller svenska mästerskapet i handklaver; det är musik alltihop — skulle vara skattefria. Man gjorde all teater fri, från den fina och seriösa till den enkla och dåliga. Man skattebelade filmen, både den goda och den dåliga, liksom revyerna. Jag trodde — även om jag var medveten om svårigheterna — att det fanns en viss karakteristisk skillnad mellan revy och vanlig teaterkonst och att det därför skulle gå att praktiskt hantera systemet med en schablonlösning. Det innebar inga moraliska värderingar från min sida, att revyerna blev skattebelagda och teatern skattefria. Jag är den förste att erkänna, att många revyer som presenteras på våra scener är förnämliga konstprodukter. Vi vet, att yrkesskickliga skådespelare från Dramatiska teatern uppträder i en del av revyerna här i Stockholm. Vi vet också, att Karl Gerhards revyer under hitlerismens dagar var något av ett frihets- och kultur-element i demokratiens kamp mot nazismen. Jag lade följaktligen inga moraliska aspekter till grund för denna uppdelning, utan jag föreställde mig, att man skulle kunna göra en enkel schablonering. Nu har det visat sig, att vi har misslyckats därmed. Jag skulle därför kunna svara herr Kärrlander,

när han frågar varför vi inför skattebefrielse, med dessa enkla ord: Erfarenheten har visat att det inte går att upprätthålla en rimlig gränsdragning mellan revy och teater. Man råkar in i ganska omöjliga situationer. Herr Kärrlander anser, att det väl i sista hand vore möjligt att till och med uppe i regeringsrätten få avgjort, om en revy är en revy eller en teaterföreställning. Jag skulle för min del vilja säga: Gud vare tack och lov att regeringsrätten har sluppit avgöra huruvida »Spetsbyxor» var revy eller teater! Jag föreställer mig, att även jag med min mycket begränsade fantasi på detta område utan alltför stora svårigheter skulle kunna göra en ganska rolig sketch om hur Kungl. Maj:t i sitt regerande via regeringsrätten sitter med pannan i veck och funderar över om »Spetsbyxor» är revy eller teater. Man måste väl ändå lära av erfarenheten, och jag tycker att erfarenheten härvidlag klart ger vid handen att vi inte kan behålla den nuvarande gränsdragningen.

Då det gäller frågan om hur mycket pengar som staten skulle komma att förlora på den här liberaliseringen av nöjesbeskattningen, så har utskottet anfört vissa siffror som jag tror är överdrivna. Den nedräkning med 10 miljoner kronor, som i statsverkspropositionen redovisats i fråga om nöjeskatteinkomsterna, har ingenting att göra med bedömandet av hur mycket vi skulle förlora på ett upphävande av nöjesbeskattningen för revyerna, utan det är bara fråga om en enkel och kanske bristfällig prognos beträffande den totala minskning av nöjesskatteinkomsterna som kan komma att uppstå bl. a. genom televisionens våldsamt snabba utbredning i vårt land. Ett ganska rimligt antagande är enligt min mening att staten måhända avhänder sig en halv miljon kronor genom den föreslagna liberaliseringen av revyskatten.

Det är klart att reservanterna kan

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

ställa den frågan: »Kommer man då ifrån gränsdragningsvärdigheterna genom att lägga gränsen mellan å ena sidan teater och revy samt å andra sidan varieté, vådevill, cirkusföreställningar och vad det nu kan vara?» Nej, jag är inte så optimistisk att jag tror att gränstvisterna därmed skulle vara ur världen. Men jag betraktar det som ett ganska plausibelt antagande att gränstvisterna kommer att betydligt reduceras. Det finns ju ändå något gemensamt karakteristiskt för varieté- och cirkusföreställningar, nämligen att det inte på samma sätt som beträffande revyer och teaterföreställningar är fråga om, låt mig säga, mer konstnärliga prestationer, utan att det är mera av cirkuskonst över det hela. Revyn är så att säga en journalistisk teaterföreställning. Varietén består av isolerade nummer — såsom herr Ekström i Iggesund sagt — akrobatik, jongleringsnummer och mycket annat. Det hör därför vara möjligt att göra en gränsdragnings härvidlag. Såsom ett kriterium på varietéföreställning har man ju också i propositionen skrivit in att en föreställning i samband med utskänkning alltid skall betraktas som en varietéföreställning.

Det finns givetvis risk för att vi om några år måste säga oss, att den nu föreslagna gränsdragningen inte heller utgjorde någon riktigt elegant lösning. Det kan ju finnas en och annan varieté, som försöker komma över på revyplanet, men då får man väl acceptera detta.

Om man inte vill gå med på den nu föreslagna lösningen, återstår naturligtvis de båda huvudlinjerna att antingen göra rent bord med skatten på alla slags föreställningar, alltså även varieté- och cirkusföreställningar, eller också — något som är en lika enkel och riktig linje — att skattebelägga hela fältet, både teater-, revy-, varieté- och cirkusföreställningar.

Jag har emellertid en känsla av att

både denna kammare och medkammaren skulle ha reagerat mycket negativt inför ett förslag om att återinföra nöjesskatten för teater, konserter och hela den typ av seriösa föreställningar som nu har fördelen att vara skattefria. Jag är inte alls övertygad om att jag skulle ha haft några större möjligheter att övertyga kammaren om det riktiga i ett sådant förslag. Det betyder emellertid inte att jag för all framtid skulle avstå från tanken på en beskattning över hela fältet, därest jag anser mig pressad att framlägga ett sådant förslag. Men i dagens läge skulle nog förslaget ha fått ett mycket kallt och negativt mottagande.

Varför har då inte regeringen gått ännu längre och gjort rent bord med all beskattning av detta slag? Jo, helt enkelt därför att man ju inte gärna ger ifrån sig mer pengar än vad som är absolut nödvändigt. Jag har betraktat det som ofrånkomligt att göra det medgivande som skett för revyernas del, eftersom den nuvarande lagen i detta avseende tydligen inte kan göra anspråk på den respekt som bör tillkomma svensk lagstiftning, även om den avser förhållandena på nöjesområdet.

Det ligger en uppenbar fara i att, jag vill inte säga vara halsstarrig — det finns inte anledning för mig att i onödan reta upp reservanterna — men att så radikalt se bort från de verkliga förhållandena, för att nu använda ett fint uttryck, att man säger: »Det får ligga till hur som helst i praktiken; vi håller på att lagen skall vara sådan den är, eftersom det bättre tillfredsställer oss i moraliskt hänseende.» Respekten för att gällande lag efterföljes är onekligen någonting väsentligt, som man också måste ta hänsyn till när man bedömer frågor som dessa.

Herr talman! Jag har med dessa små kommentarer velat komplettera de inlägg, som inneburit ett försvar av Kungl. Maj:ts proposition. Jag är inte av den uppfattningen att propositionen innebär

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

en lösning av problemet för evärdlig framtid, men jag tror att det finns rimlig grund för antagandet att gränstvissterna i fortsättningen inte skall bli så iögonenfallande och så besvärliga som fallet är med lagens nuvarande utformning. Det kanske går så bra, att vi om några år kan säga, att det inte finns någon anledning att diskutera denna fråga mera. Skulle det gå tokigt, blir vi väl tvingade att diskutera den en gång till. Då föreställer jag mig att det bara finns de båda renodlade linjerna att välja på.

Herr förste vice talmannen tog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag försäkrar att reservanterna inte på något sätt känner sig stötta i kanten om finansministern tycker, att det är ett bevis på halsstarrighet att vi fortsätter att argumentera för den uppfattning vi har.

Finansministern säger att vi måste ha en lagstiftning, som vi kan ha respekt för. Det är vi alldeles överens om, och respekten för nöjesskattelagstiftningen hos dem som betalar nöjesskatt tror jag inte det är något fel på. Det är förmedlarna som varit litet besvärliga. Vi har nu fått en sort av revyer som blivit svåra att tolka, och detta läge har vi kommit i enbart därför att det gäller förklädda revyer, om de nu heter Spetsbyxor eller någonting annat. Jag trodde emellertid inte att de argument, som framlagts från den sida, som vill göra rent bord med all nöjesskatt, så djupt hade gripit finansministern, att han skulle visa sig redo att falla undan. En ren uppgivenhet kan spåras i hans senaste yttrande. Han är beredd att göra alldeles rent bord — visserligen inte nu på en gång, men han kan mycket väl tänka sig det. Det är kanske konsekvent. Jag skall inte yttra mig om det, ty detta skall vi inte diskutera i dag. Det är i alla fall märkligt att tänka sig

att finansministern i denna situation liksom givit upp hoppet och att det just på detta lilla avsnitt skulle vara så betydelsefullt för honom att få en lagstiftning som vinner respekt hos alla medborgare.

Det är riktigt, som han säger, att det inte går att lösa detta problem med annat än schabloner. Då får man också räkna med vissa olägenheter. Att regeringen i egenskap av regeringsrätt skulle försättas i några särskilt penibla situationer om den skall lösa detta nöjesskatteproblem, det tror jag, herr talman, inte ett ögonblick på.

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Finansministern håller med reservanterna så till vida, att han inte tror att gränsdragningssvårigheterna är ur världen i och med dessa nya bestämmelser. De kommer att finnas kvar. De kommer dock att vara lättare att bemästra om gränsen går mellan å ena sidan revyer och å andra sidan varietéer. Sedan lämnar finansministern bevis för sitt påstående och säger, att man får betrakta en revy som en journalistisk teater medan varietén är någonting annat.

Herr Ekström i Iggesund har förut talat om den författarmöda som alltid ligger bakom en revys tillkomst. Jag kan inte dela den uppfattningen han gav uttryck för i så högstämda ordalag. Beträffande finansministerns tolkning får jag säga att den för flertalet revyer är ganska smickrande. Jag har den uppfattningen, att det ligger mycket litet av journalistisk teater i de flesta av de revyer vi har — åtminstone de som visas på den svenska landsbygden. De består av ett hoplock av nummer av olika artister, och det finns praktiskt taget ingen skillnad mellan en sådan revy och den traditionella varietén.

Kvar står min fråga: Hur blir det i fortsättningen om man, för att komma ifrån nöjesskatten, ändrar namnen på

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

varietéerna och kabaréerna och kallar dem revyer? Det är nämligen just begreppet revy som i fortsättningen befriar föreställningen från beskattning.

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Vi har från centerpartiets sida ansett oss böra biträda den reservation, som är knuten till detta betänkande. Det finns två anledningar till detta.

Det har sagts, att man med revyskattens slopande skulle undvika ett svårt gränsdragningsproblem. Vi kan inte finna att det är bärande skäl för ett sådant påstående och att man skulle eliminera gränsdragningsproblemet i och med att man slopade revyskatten.

Man måste väl även se denna fråga ur finansiell synpunkt. När man tittar på årets kompletteringsproposition, kan man inte undvika att se hur armodet grinar från nästan vartenda blad i finansministerns proposition. När man nu skall försöka avhjälpa detta frågar man sig, om vi skall börja med att avskaffa revyskatten. Vi kan inte finna att detta är riktigt. Vi är nämligen av den uppfattningen, att det skall kunna göras en del lindringar på andra håll. Jag är säker på att man med hänsyn till de rådande finansiella förhållandena måste visa stor återhållsamhet i dagens läge. Jag kan således inte anse att det finns skäl att som en första åtgärd slopa revyskatten.

Det har redan sagts så mycket i denna fråga. Jag är fullt överens med herr Allard och herr Kärlander, och jag yrkar bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Allard ställde en fråga till mig och det ger mig anledning att något litet kommentera de senaste anförandena. Herr Kärlander frågade om jag gett upp allt hopp. Jag vet inte vad han egentligen menade

med det. Tror han att det skulle finnas någon möjlighet att få en återgång till klarare och enklare skiljelinjer mellan teater och revy än vad vi har i dag, då delar jag inte hans förhoppningar. Jag är medveten om att när vi drog gränsen mellan teater och revy gjorde revyförfattarna om sina revyer så att de fick karaktären av teater. Detta kommer de säkerligen att fortsätta med, om vi stannar för herr Kärlanders linje.

Däremot är jag inte utan hopp om att det skall gå att finna en bättre gräns enligt det nya förslag som nu ligger på riksdagens bord i form av utskottets betänkande. Det har inte varit så särskilt angenämt att de kommunala uppbördsverkens tjänstemän skall sitta och ha avgörande votum i dessa ytterst intrikata frågor om en revy skall vara en revy eller om den skall vara teater. För all del, dessa tjänstemän kan få motsvarande svåra avgöranden när det blir fråga om en varieté skall anses vara en revy eller inte. Men vi har angivit klarare kriterier på varietéer än den gamla bestämmelsen om den s. k. röda tråden i revyerna.

Herr Allard frågade hur det blir om man gör varieté till revy. Om kammaren följer utskottets förslag, kommer det att bli så att om författaren gör om en varieté till revy så blir varietén också skattefri, det är enkelt som amen i kyrkan. Om däremot varietén fortsätter att vara varieté men bara kallar sig för revy, får man anledning att titta på saken. Dessutom har vi ett klart kriterium däri, att alla föreställningar på restauranger i samband med utskänkning skattemässigt skall behandlas som varietéer, även om de på affischerna presenteras som revyer.

Herr Vigelsbo säger att armodet grinar mellan varje blad i finansministerns kompletteringsproposition. Ändå är herr Vigelsbo hjärtlös nog att ta ifrån finansministern ytterligare en miljon kronor av biografskatten. Så saldot

Ändring i förordningen om nöjesskatt, m. m.

vid finansministerns och herr Vigelsbos ståndpunkter skiljer sig med en halv miljon kronor till finansministerns fördel. Att jag inte slåss för biografskatten beror på att jag har ett enhälligt utskott emot mig.

Herr **VIGELSBOS** (cp):

Herr talman! Det råder delade meningar om hur mycket man får in om man behåller revyskatten. Det har talats om 4 miljoner kronor och finansministern säger 500 000. Då ligger väl det verkliga beloppet någonstans mitt emellan, skulle jag tro.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Jag vill bara säga för att klara ut begreppen att jag aldrig har accepterat som någon objektiv sanning precis mitten mellan två bud. Sanningen kan vara något helt annat.

Herr **ALLARD** (s):

Herr talman! Jag fick två svar av finansministern. Det första svaret avsåg en fråga jag inte har ställt. Finansministern sade att om man gör om en varieté till revy, så kommer den givetvis att betraktas som revy och slippa skatt. Min fråga var hur det går om man bara ändrar namnet på en varieté och kallar den för revy. På den frågan fick jag svaret att vi då får anledning att titta på saken. Detta bevisar just vad reservanterna har sagt, nämligen att gränsdragningssvårigheterna kommer att finnas kvar och kanske kommer att bli ännu större.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Jag förstår inte tillfredsställelsen vid herr Allards sista framträdande, eftersom jag ju hela tiden har sagt att jag inte tror att man kommer ifrån tolkningssvårigheterna ens med den nya gränsdragningen. Där emot tror jag att de blir mindre. Även om man nu inte kan nå fram till en
3 — *Andra kammarens protokoll 1959, Nr 17*

absolut klar gräns, bör man enligt min mening inte uraklåta att hyvla bort de värsta tokigheterna.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Allard begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han ansåge tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 143 ja och 59 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 10

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtande nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

Utredning rörande tillfälliga utförsäljningar och realisationer

med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till statsutskottet; och

bankoutskottets utlåtande nr 31, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående fullföljande av påbörjad ombyggnad av värmesystemet i riksbankshuset i Stockholm.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11

Utredning rörande tillfälliga utförsäljningar och realisationer

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av väckta motioner om utredning rörande tillfälliga utförsäljningar och realisationer.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! I det här utskottsutlåtandet talar man om tre olika utredningar. Jag vill bara fråga, vilken av utredningarna man tror skall definitivt lösa problemet.

Herr JACOBSSON i Tobo (fp):

Herr talman! Motionärerna vänder sig i huvudsak mot de tillfälliga utförsäljningar, som bedrivs av ambulerande företag. Motionärerna tycks mena, dels att sådana försäljningar i och för sig inte är önskvärda och därför bör förbjudas, dels att sådana här företag vid sina försäljningar ofta använder sig av illojala konkurrensmetoder och att deras möjligheter till sådana affärsmetoder bör stävjas.

Frågan om huruvida tillfälliga utförsäljningar av ambulerande företag över huvud taget skall få förekomma är en fråga om vilka distributionsformer in-

om handeln som samhället vill tillåta. Denna fråga har nyligen behandlats av näringsrättsutredningen. Dess förslag är för närvarande under överarbetning av 1958 års näringsrättsakkunniga. Med hänsyn härtill har utskottet inte ansett det motiverat att göra denna fråga till föremål för någon ny utredning.

Jag går här efter över till frågan om att effektivisera samhällets medel att ingripa mot illojala konkurrensförfaranden inom näringslivet, och det är — efter vad jag kan förstå — just ur denna aspekt som herr Eliasson i Moholm vill angripa de aktuella svårigheterna inom textilbranschen. Denna fråga är också under utredning. Den utredes av varumärkes- och firmautredningen. Denna utredning har relativt nyligen påbörjat sitt arbete med de här aktuella frågorna. Efter vad jag kunnat inhämta bedrivs arbetet inom utredningen med stor intensitet. Det har upplysts mig, att utredningen, som också har andra saker att syssla med, nyligen har fått en särskild sekreterare för att sköta just frågorna om illojal konkurrens. Det är således väl sörjt för att de problem som ligger herr Eliasson i Moholm särskilt varmt om hjärtat blir utredda. Herr Eliasson i Moholm har ju inte heller i dag velat ställa något yrkande i ärendet.

Slutligen vill jag säga, att man inom utskottet ansett att de svårigheter som för närvarande råder inom textilbranschen har sin största orsak i andra förhållanden än den konkurrens som — kanske ofta med inte helt lojala metoder — bedrivs mellan olika distributionsformer. Så länge produktion och konsumtion inte är något så när anpassade till varandra, får vi nog dragas med svårigheter inom branschen.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Atomvapenfrågan

§ 12

Föredrogs vart efter annat

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den resistensbiologiska forsknings- och förädlingsverksamhetens organisation, m. m., och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statliga lånegarantier till upprustnings- och nyanläggningsåtgärder berörande landsbygdens elnät m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

utrikesutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1958 och 1959 vid dess tionde ordinarie möte fattade beslut.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13

Atomvapenfrågan

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1959/60 till Försvarets forskningsanstalt: Viss forskningsverksamhet jämte motioner i atomvapenfrågor.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under fjärde huvudtiteln (punkt 128, s. 261—264 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 januari 1959) föreslagit riksdagen att dels till Försvarets forskningsanstalt: Viss forskningsverksamhet för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 23 600 000 kronor, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva att därutöver beställningar av materiel för försvarets forskningsanstalts verksamhet finge utläggas inom en kostnadsram av 2 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 107) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 149), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte besluta att under förevarande anslag upptoges ett med 2 800 000 kronor förhöjt belopp, varvid dock skulle iakttagas att den sammanlagda utgiftsramen under IV:e huvudtiteln skulle förbli oförändrad,

dels en inom andra kammaren av herrar *Wedén* och *von Friesen* väckt motion (II: 256), vari hemställdes, att riksdagen måtte bevilja försvarets forskningsanstalt 2,8 miljoner kronor för i motionen angivet ändamål och bemyndiga Kungl. Maj:t att, i den mån sådana erfordrades, vidtaga justeringar på andra punkter i försvarets huvudtitel i syfte att inrymma ifrågavarande anslag i försvarets totala kostnadsram,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Aastrup* (I: 195) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl* (II: 253), i vilka hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om initiativ till förhandlingar snarast möjligt efter vårriksdagens slut mellan representanter för de fyra demokratiska partierna i syfte att bevara enigheten i de aktuella försvarsfrågorna, i första rummet med sikte på den vetenskapliga forskningen kring atomenergiens militära användning,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 106) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 148), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t understryka vikten av att vederbörande myndigheter bereddades tillfälle att i sina beställningar utomlands inrymma även vapenbärare, som kunde medföra dels konventionella laddningar, dels taktiska atomladdningar, men självfallet under förutsättning att avslut härom kunde göras utan andra

Atomvapenfrågan

villkor än sådana som redan godtagits vid inköp av försvarsmateriel i utlandet.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 107 och II: 149 samt II: 256 till Försvarets forskningsanstalt: Viss forskningsverksamhet för budgetåret 1959/60 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 23 600 000 kronor;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att därutöver beställningar av materiel för försvarets forskningsanstalts verksamhet finge utläggas inom en kostnadsram av 2 500 000 kronor;

II. att motionerna I: 195 och II: 253 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 106 och II: 148 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Pålsson, Axel Johannes Andersson, Aastrup, Jacobsson, Sundin, Malmberg, Rubbestad, Ståhl, Svensson* i Stenkyrka och *Nihlfors*, vilka ansett att utskottet under II bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 195 och II: 253, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att initiativ snarast möjligt toges till förhandlingar mellan representanter för de fyra demokratiska partierna i syfte att bevara enigheten i de aktuella försvarsfrågorna, i första rummet med sikte på den förberedande vetenskapliga forskningen kring atomenergiens militära användning och med angivande av att dylika förhandlingar i intet avseende föregrepe ett framtida beslut i den stora frågan, huruvida Sveriges försvar skulle förses med atomvapen eller icke;

2) av fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Heckscher* och *Hjalmarson*, vilka ansett att utskottet under I a) och III bort hemställa, att riksdagen måtte

I a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 107 och II: 149 samt II: 256 till Försvarets forskningsanstalt: Viss forskningsverksamhet för budgetåret 1959/60 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 26 400 000 kronor;

III. med bifall till motionerna I: 106 och II: 148 i skrivelse till Kungl. Maj:t understryka vikten av att vederbörande myndigheter bereddades tillfälle att i sina beställningar utomlands inrymma även vapenbärare, som kunde medföra dels konventionella laddningar, dels taktiska atomladdningar, men självfallet under förutsättning att avslut härom kunde göras utan andra villkor än sådana som redan godtagits vid inköp av försvarsmateriel i utlandet;

3) av herr *Åkerström*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **HJALMARSON** (h):

Herr talman! I en demokrati kan vi kosta på oss respekt mot de enskilda människor som av samvetsskäl väljer den radikalpacifistiska vägen. Men pacifismen som sådan är orimlig; den betyder att vi skulle utbjuda vårt land åt det järnhårt sammanhållna stormaktsvälde varifrån hotet om aggression kommer. Det skulle betyda slutet för vårt eget lilla land, men det skulle också betyda slutet för pacifismen. I den kommunistiska diktaturen tillåts inte radikalpacifism; den betraktas som landsförräderi och behandlas därefter. Den pacifistiska verksamheten är följaktligen möjlig endast i ett demokratiskt land med ett ordentligt försvar, uppbyggt av en stark försvarsvilja hos flertalet människor.

Med ett antal vätebomber skulle Sovjetunionen kunna utplåna de fria länderna i väster, har den sovjetryske diktatorn nyligen förklarat. Även vårt land skulle kunna smulas sönder i några vätebombsexplosioner. Därav drar pa-

Atomvapenfrågan

cifisterna slutsatsen att försvar är meningslöst; det nyttar till intet, det är bättre att ge upp inför hotet.

Vår självuppgivelse skulle innebära att, såvitt jag vet, för första gången i historien ett folk frivilligt skulle avstå från att leva sitt eget liv. Sverige skulle bli ockuperat, landet förryskat, utsuget och förslavat, hundratusentals skulle bli deporterade, männen skilda från sina hustrur och barnen från sina föräldrar för att bli »befriade» och »omskolade» i den rätta läran. Tusentals skulle bli avrättade. Det är mönstret överallt där kommunismen tar makten.

Det är egendomligt att man inte på pacifistiskt håll märker, hur radikalt förändrad situationen blir i det ögonblick som man bestämt sig för att inte till något pris ge upp.

Även en stormakt måste då börja fundera över tre ting. För det första: Är det värt den moraliska belastningen att utplåna ett litet land? Till och med för Sovjet skulle det vara en moralisk belastning.

För det andra: Vilket värde har ett sönderbombat och förött land för angriparen?

För det tredje: Vågar man ta risken av att utlösa ett angrepp med vätebomber från stormakterna på den andra sidan? Ty *det* är säkert: den förste som släpper en vätebomb utsätter sig för den risken.

Det är alltså trots allt själva viljan att inte ge upp som allting ytterst hänger på. Men naturligtvis måste denna vilja kunna stödja sig på ett modernt försvar, ett försvar som vi själva kan tro på.

Ett effektivt försvar förutsätter i dag tillgång till taktiska atomvapen, som kan sättas in i striderna i luften, till lands och till sjöss — inte som terrorvapen mot industrier och civilbefolkning i ett främmande land utan som ett vapen i de rent militära försvarsoperationerna och i skyddet för hemorten. Taktiska atomvapen ingår i standard-

utrustningen både i öst och i väst. De ingår i det ryska infanteriet som ett konventionellt vapen, avsett att användas i rörliga markstrider.

Har vi inte själva taktiska atomvapen, kan en angripare ta oss bit för bit genom att sätta in koncentrerade styrkor mot oss, där vi endast kan möta med glesa förband. De som motsätter sig ett svenskt atomvapen har ibland förklarat att den mänskliga känslan inte skulle tåla tanken att vi använder atomvapen. Tål den mänskliga känslan tanken att vi skulle skicka ut våra soldater utan atomvapen mot en angripare med atomvapen? Det är en fråga som jag gärna skulle vilja ha besvarad av dem som är anhängare av konventionellt försvar i gammal mening men som går emot ett svenskt atomvapen.

Låt mig här skjuta in: Vi vet i dag med fullkomlig säkerhet att de begränsade prov, som eventuellt skulle behöva göras vid en inhemsk tillverkning av atomladdningar, kan ske utan risk för några skadeverkningar. Det är möjligt att en tillverkning kan äga rum utan att några prov behöver göras.

Föreställningen att vi skulle försätta oss i en mera utsatt ställning genom att skaffa oss de moderna försvarsmedlen är verklighetsfrämmande. Sovjetledningen är förvisso varken ointelligent eller okunnig. Den vet lika bra som vi själva att Sverige är ett högst fredligt land, av vilket den intet har att frukta. Och den vet att vi saknar alla både tekniska och ekonomiska möjligheter för ett angrepp mot Ryssland. Sovjet har däremot ett intresse av att demokratierna är så svaga och splittrade som möjligt. Det underlättar dess aspirationer. Det borde emellertid vara självklart att den svenska statsledningen klagör inte bara vår absolut fredliga inställning utan också att vi förbehåller oss rätten att själva, utan inblandning utifrån, bygga upp det försvar vi anser nödvändigt för att kunna upprätthålla vår frihet och fred.

Atomvapenfrågan

Tanken att en angripare skulle avstå från att sätta in taktiska atomvapen mot oss, därför att vi bara har försvarsmedel av äldre typ att skydda oss med, är fullkomligt orimlig. Inte gör en angripare om sin militära utrustning och ändrar sin inövade och planerade taktik för att inte bli alltför överlägsen motståndaren. Låt oss emellertid göra det fantastiska tankeexperimentet att så skulle ske. Två ting kan då hända.

Det ena: Vi står emot anfallet. Man lyckas inte betvinga oss, utan vi härdar ut. Finns det någon som på allvar tror att angriparen då i stället för att tillgripa taktiska atomvapen säger: De där svenskarna är för omöjliga; de får vara; vi reser hem?

Det andra: Vi blir trots vårt motstånd besegrade av den angripande stormakten. Vad händer sedan? Vi inrangeras i det kommunistiska militärsystemet, där atomvapen betraktas som nödvändiga stridsmedel. Pågår samtidigt en allmän konflikt — vilket kanske är sannolikt — är risken överhängande för att vårt land förvandlas till skådeplats för atomkrigföring från båda sidorna — det värsta som över huvud kan hända oss.

Med andra ord, även om vi satsar på detta orealistiska tankeexperiment, undgår vi inte att möta atomvapen. Men vi gör det under förutsättningar som kan bli katastrofala för oss själva.

Herr talman! Vi har sedan några år befunnit oss i en period av hårda politiska strider i vårt land, och många av oss kanske också känner att striderna inte blir mindre hårda den närmaste framtiden. På ett område har vi emellertid lyckats med den svåra konsten att disciplinera oss själva och därmed också disciplinera motsättningarna: jag tänker på försvaret. Varför har vi lyckats på det området? Ingen av oss vill ta några högtidliga ord i munnen, de finns där ändå utan att vi behöver säga dem. Men vi vill också ha våra egna stridigheter i fred. Ingen ut-

socknes skall blanda sig i dem. Vi vill lösa dem själva, hurudan lösningen än blir. Kompromissen i försvarsfrågan har lojalt respekterats av regeringen. Vi har alla följt avtalet.

Men atomvapenfrågan återstår. Skulle vi då inte kunna börja med att se frågan sådan den är, utan att några vilseledande kulisser föres in på scenen — t. ex. av typen att Sverige kan trassla till det för de stora i Genève om vi börjar forska om atomvapen. Varför står vi där vi står i denna fråga? Först och främst därför att regeringen och regeringspartiet är djupt splittrade. Man har ännu inte kunnat samla sig kring den lösning, som ändå måste tränga sig fram. Även bland våra vänner i folkpartiet är tydligt splittringen stor. Centerpartiet trodde jag tidigare skulle gå på samma linje som vi, men i dag vet jag inte riktigt var det befinner sig.

Jag skyndar mig att säga, herr talman, att detta är bara ett rent konstaterande av det subjektiva ovisshetstillstånd visavi centerpartiet, vari jag själv befinner mig. Uttalandet har ingen polemisk udd. Det är alltså inte avsett att uppkalla min ärade riksdagskollega herr Hedlund till en diskussion mellan oss om vem som mest konsekvent har verkat för den personliga frivilliglinjen.

Inom högerpartiet åter vill vi att vårt försvar skall få taktiska atomvapen. Vid försvarsöverenskommelsens träffande förbehöll vi oss att få verka för denna ståndpunkt, och det har inte heller från de andra partiernas sida ifrågasatts, att vi har handlat i strid med överenskommelsen, när vi gjort detta.

Läget är alltså detta. I och för sig skulle det ha varit alldeles naturligt, om regeringen då snabbt hade kallat till förhandlingar för att se om vi inte gemensamt kunde resonera oss fram. Detta har regeringen inte velat. Det förefaller mig då ganska meningslöst att bara begära förhandlingar och inte ange någon ståndpunkt. Därmed säger

Atomvapenfrågan

man ju knappast mer än att vi bör vara eniga om värdet av enighet om att man bör vara enig.

Skall vi då inte i stället försöka att direkt ge oss i kast med de sakproblem, som vi just nu har att syssla med. Låt mig ställa frågan så här: När vi inte från vår sida genom ett formligt yrkande för dagen har aktualiserat kravet på ett principiellt ställningstagande i atomvapensammanhanget, skulle man då ändå inte från den andra sidan kunna gå oss till mötes i de två speciella avsnitt, som det nu gäller: vapenbärarna och forskningen?

Frågan om att utifrån köpa vapenbärare, som kan medföra både konventionella laddningar och atomladdningar, tog vi upp redan för tre år sedan. Det är alltså ingen revolutionerande nyhet som diskuteras.

Vad skulle anskaffningen av sådana vapenbärare innebära? För det första en högst väsentlig förstärkning av det konventionella försvar vi redan har. Men inte nog därmed. Inköp av dessa ting är en bestämd förutsättning för att vi över huvud skall kunna hålla vårt nuvarande försvar uppe på en tekniskt tillfredsställande nivå. Vi måste nämligen i en nära framtid räkna med att inte kunna köpa moderna vapen utomlands, som inte är avsedda både för konventionella laddningar och för atomladdningar. Detta borde enligt mitt förmenande vara tillräckliga skäl för ett positivt beslut i denna fråga till och med för dem, som är motståndare till atomvapen men vill ha ett tillfredsställande konventionellt försvar.

Självfallet vill jag inte sticka under stol med att vi på vår kant utöver dessa skäl har ett ytterligare skäl, ett som förefaller oss alldeles avgörande. Tillgång till sådana vapenbärare gör det praktiskt möjligt för oss att vid angrepp snabbt få hjälp från västmakterna med de effektivaste försvarsmedlen. Dessa vapenbärare skulle med and-

ra ord innebära en avsevärd potentiell förstärkning av det svenska försvaret.

Låt oss tänka oss in i den situation vi diskuterar. Våg efter våg av bombplan skulle vräka in över de svenska försvarskrafterna, över våra industriella anläggningar och kanske också över våra större städer. Skulle vi då säga: Av principiella skäl använder vi inte det effektivaste medlet mot dem. För principens skull ser vi våra trupper sprängas i atomer och våra industri-anläggningar ödeläggas.

Vi får veta att en invasionsflotta stävar in mot våra kuster. Vi kan sprida den med hjälp av taktiska atomvapen och därmed väsentligt underlätta vårt försvar. Väntar vi då till dess flottan har kommit in i vår skärgård — för att sedan skicka ut vår ungdom i en kamp mot överlägsna ockupationstrupper? Nej, det gör vi inte, herr talman. Ingen regering gör det, och ingen regering vill göra det. Vi har inte råd att vara så civiliserade, att vi med öppna ögon tar risken att vår egen civilisation förintas.

Vi vet i dag att dessa vapenbärare kan köpas i andra länder utan andra villkor än dem vi tidigare godkänt vid inköp av försvarsmedel utifrån. Dessa villkor är tre:

1. Vi skall bara använda materielen i vårt eget försvar.

2. Vi får inte exportera den.

3. Vi kan få använda den för lösande av uppgifter, som vi ålägges på grund av vårt medlemskap i Förenta Nationerna.

Intetdera av dessa villkor inkräktar på vår utrikespolitiska linje, men inköp av vapenbärarna dels stärker den fredsbevarande effekten i vårt försvar, dels ger oss en reell möjlighet att i ett kritiskt läge tillgripa atomvapen efter riksdagens och regeringens bestämmande. Att hålla atomvapenfrågan principiellt öppen måste innefatta också denna möjlighet — inte bara möjligheten att avstå från atomvapen.

Atomvapenfrågan

Jag tillägger slutligen, att anskaffning av atomvapenbärare skulle begränsa det svaghetstillstånd vårt försvar befinner sig i, så länge vi saknar egna taktiska atomvapen.

Så till forskningen. Det har sagts att det ändå dröjer så länge innan vi själva är i stånd att producera atomladdningar, att det inte spelar någon större roll om vi blir försenade med forskningsarbetet ett eller annat år. På vilket annat vetenskapligt område, herr talman, skulle ett sådant argument kunna tas på allvar? Det måste förhålla sig alldeles tvärtom. Risken för allvarliga dröjsmål bör göra oss angelägna att göra vad vi kan för att påskynda forskningen. Inte heller denna binder vår handlingsfrihet i principfrågan, men den bidrar till att ge reellt innehåll åt vår frihet att välja det alternativ vi finner klokast.

Det är inte möjligt att diskutera atomvapenfrågan och gå förbi försvarrets kostnadsproblem. I försvarskompromissen har vi accepterat vissa bestämda operativa målsättningar för vårt försvar. Myndigheternas kostnadsplanering på längre sikt bygger på förutsättningen att taktiska atomvapen skall ingå i vårt försvar vid tillgodoseendet av dessa målsättningar. Får vi inte sådana vapen, blir vårt försvar ofantligt mycket dyrare om det skall bibehålla sin planerade effektivitet, i fall nu detta över huvud taget skulle vara möjligt utan atomvapen, vilket jag beivlar.

Herr talman! Debatten i denna fråga följer inte strikta partipolitiska linjer. Vi har med glädje lyssnat till de stämmor utanför våra led som vi tycker oss förstå strävar åt samma håll som vi. I det sammanhanget tänker jag naturligtvis bland annat på Per Edvin Skölds bok. Jag skall emellertid inte uttala mig om den. Jag har nämligen, herr talman, en känsla av att herr Sköld, när en politisk motståndare säger något erkännande om honom, lätt uppfattar det som

en alldeles särskilt raffinerad form av personlig ohövlighet. Ett sådant intryck vill jag alls inte ge.

Därför, herr talman, slutar jag nu med att yrka bifall till den från vårt håll i denna fråga avgivna reservationen.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Herr Hjalmarson inledde sitt anförande alldeles nyss med en ganska utförlig polemik mot dem som har en pacifistisk uppfattning i försvarsfrågan. Jag behöver kanske inte säga att jag i allt väsentligt därvidlag delar hans uppfattning. Om jag emellertid har den meningen att dagens diskussion kanske inte särskilt lämpar sig för en så brett lagd exposé över hela vår försvarsfråga, så hoppas jag att herr Hjalmarson inte uppfattar det som något försök från min sida att lägga munkorg på honom. Jag menar helt enkelt att vi av praktiska skäl i dag torde göra klokt i att begränsa oss till den fråga som vi nu har att ta ställning till och som ju väsentligen gäller 2,8 miljoner till atomvapenforskning i år eller inte. Redan den saken är i och för sig så pass stor, att den torde ta den tid som herr talmannen anser sig ha råd att låta oss disponera för ämnet.

Jag skulle då först vilja säga, att eftersom problemet gäller atomvapenforskning eller inte och ett relativt blygsamt anslag till detta ändamål, så måste jag mycket bestämt ta avstånd från den passus i utskottets formulering, där man säger att ett bifall i viss mån skulle binda statsmakterna i deras handlingsfrihet, då ställning skall tas till själva sakfrågan. På den punkten anser jag det ytterst olyckligt, att man inger allmänheten den uppfattningen att vi med ett ställningstagande i forskningsfrågan ens till den minsta lilla del tar ställning i sakfrågan. Det har varit tillräckligt mycket av sådana allvarliga misstag i den allmänna dis-

Atomvapenfrågan

kussionen kring atomvapenfrågan för att det skall behöva upprepas i riksdagen.

Jag utgår från att den kommande riksdag som skall ta ställning till saken, när det nu kan komma att bli — ett gott stycke in på 1960-talet under alla förhållanden — måste förbehålla sig fria händer att handla utifrån de förutsättningar som då föreligger och som vi nu omöjligt kan överblicka. Jag skulle beträffande den punkten i utskottets uttalande helt kunna instämma med Ny Tid, den socialdemokratiska tidningen i Göteborg, som skrev att detta är en olycklig formulering: ett beslut om helt förutsättningslösa forskningar skulle inte i någon förnuftig mening behöva binda statsmakternas handlingsfrihet i själva sakfrågan.

Får jag, herr talman, tillägga att jag anser det vara ett gemensamt intresse för oss allesammans — både för utskottsmajoriteten och för de olika reservanterna — att noga slå vakt om att vi i dag icke binder vår handlingsfrihet för framtiden utan mycket strängt begränsar oss till att diskutera forskningsanslaget.

Sedan må det tillåtas mig att föra på tal en företeelse i den offentliga diskussionen, som vållat mig en del olustkänslor, om jag skall uttrycka mig mildt. Det har ofta inträffat — inte här i riksdagen — att ÖB har anklagats för att ha begått ett misstag, när han hos Kungl. Maj:t gjort framställning om dessa 2,8 miljoner. Jag skulle inte behöva säga det, eftersom försvarsministern sitter här i sin bänk, men jag tycker att det är angeläget att understryka, att överbefälhavaren, när han hos Kungl. Maj:t hemställer om åtgärder som han anser vara lämpliga eller nödvändiga för en effektivisering av landets försvar, handlar i enlighet med sin plikt och sin instruktion. Det är helt enkelt hans skyldighet att föreslå åtgärder som han anser vara lämpliga. Övriga militära myndigheter befinner sig naturligtvis i sam-

ma situation. De måste även som fria medborgare i ett fritt land som enskilda, ha både rätt och skyldighet att påpeka vad de anser vara rimligt och riktigt.

Jag måste också i det sammanhanget uttrycka en viss förvåning över den diskussion som förts i atomvapenfrågan. Om de som i sakfrågan intar en tveksam eller avvisande hållning hade låtit höra sina röster för två år sedan, då ÖB-planen framlades, så skulle jag ha förstått dem bättre. Jag vill erinra kammarens ledamöter — så långt jag nu kan nå dem — att i den inledande översikten till ÖB-planen, där det görs en sammanfattning av det militärpolitiska läge, i vilket Sverige befinner sig, överbefälhavaren utförligt redovisar alla de tankegångar som sedermera blivit ledmotivet för hans och de övriga militära myndigheternas uppfattning och ställningstagande i dessa frågor. Därför kan det inte vara någon nyhet, när det presenteras i den form som senare skett. Denna studie, som den kallas, är mycket ingående och, såvitt jag förstår, mycket motivrik. Det är en diskussion pro et contra, vilken var och en som på allvar är intresserad av dessa frågor har anledning att gå tillbaka till. Den finns utförligt redovisad i fjolårets försvarsproposition. Jag vill här inskjuta att överbefälhavaren, när han lade fram sina olika alternativ, ÖB-förslaget samt Adam, Bertil, Caesar och David, betraktade det svenska försvarets utrustning med atomvapen som en integrerande del av samtliga dessa alternativ. Inte heller ur den synpunkten kan det alltså anses vara någon nyhet.

Vad sedan beträffar försvarsberedningen står det fast, att beredningen icke tog ställning till atomvapenfrågan, varken vad beträffar frågan om forskningen eller själva sakfrågan. Detta bör konstateras som ett historiskt faktum, och det ligger till grund för den diskussion vi nu för.

Däremot log försvarsberedningen ställning i robotfrågan, vilken ur både

Atomvapenfrågan

ekonomisk och i viss mån även vapen-teknisk synpunkt kan sägas vara lika revolutionerande och lika långtgående som forskning rörande atomvapen. Jag vill till herr Hjalmarson och övriga högermotionärer vad beträffar frågan om vapenbärarna säga, att när vi nu anvisat i runt tal 60 miljoner kronor för robotprogrammets fullföljande — Kungl. Maj:t och övriga myndigheter har här ganska fria händer; pengarna kan användas till forskning men även till inköp utifrån — förefaller det mig vara logiskt och riktigt att vänta med direktiven, tills vi fått höra hur dessa pengar kommer att omsättas. Vi vet inte hur de mycket omfattande försök som skall påbörjas här hemma nästa budgetår kommer att utfalla. Vi vet inte heller alldeles bestämt vad det kan vara lämpligast att köpa utifrån. Att jag på den punkten ställt mig avvaktande beror ingalunda på någon önskan att skära ned effektiviteten på den sidan av det svenska försvaret, utan det beror snarare därpå att jag tror att det är riktigt att Kungl. Maj:t och de militära myndigheterna med hänsyn till den hastighet som den tekniska utvecklingen nu har bör ha möjligheter att röra sig på hela det område, som den tekniska utvecklingen kan anvisa, en utveckling som bättre än något annat garanterar att vi skall få den mest moderna materialen till de laddningar vi har.

Eftersom riksdagen i fjol inte tog ställning till ett atomprogram, är det naturligt att vi har frågan på vårt bord i år. Jag vill därvidlag säga till försvarsministern att jag gärna hade sett att försök till förhandling redan nu gjorts, så att man hade kunnat undersöka huruvida det varit möjligt att även i år nå den enighet, vilken även herr Hjalmarson har sagt sig önska och som försvarsministern så sent som i går uttalade sin sympati för i första kammaren. Vi har för vår del motionerat i denna fråga, och från folkpartiet och

centerpartiet föreligger en samlings-reservation. Kungl. Maj:t gick inte den vägen. Jag skall inte här ta upp någon träta om varför Kungl. Maj:t inte gjorde det. Men jag skulle vilja säga, med särskild adress till socialdemokraterna med försvarsministern i spetsen, och till högern, att hur tror herrarna det hade gått med enigheten kring den stora försvarsuppgörelsen i fjol, om vi den gången icke hade gått till förhandling, om i stället de fyra olika partierna hade suttit i var sitt rum utan att ta kontakt med varandra? Som medlem i försvarsberedningen sätter jag 90 mot 10 på att vi i så fall inte hade haft någon förutsättning för att nå enighet i den stora försvarsuppgörelsen. När vi i den beredning, som den tidigare försvarsministern hade tillkallat och som den nuvarande fullföljt på ett i allo klanderfritt sätt, hade svårt att enas, avskilde vi den speciellt svårlösta frågan och uppdrog åt en mindre beredning att försöka kitta ihop de fyra partierna för att därmed säkra enigheten i den stora frågan, som kostnadsmässigt skulle komma att gälla tusen gånger mer än den som vi här diskuterar, och i vilken vi tycks ha svårt att uppnå enighet. Det har varit likadant på första avdelningen under den ganska långa tid som jag nu har suttit där. Det har många gånger sett ut som om vi varit på väg att dela oss på olika linjer, men när vi ärligt försökt få till stånd en samförståndslösning har vi lyckats. Det finns lyckligtvis så mycket av resonlighet kring det förhandlingsbordet, att det brukar gå ganska bra.

Min övertygelse är också att om vi denna gång verkligen vill försöka komma igenom i enighetens tecken och inte ta risken av att slå sönder samligen kring det svenska försvaret på en relativt ringa fråga, är det här nödvändigt att i varje fall göra ett försök till sådan samling. Jag är *litet* besviken på försvarsministern för att han inte tidigare har gjort ett sådant försök. Men

Atomvapenfrågan

när nu detta inte blivit gjort, har vi ansett inom folkpartiet och inom centerpartiet att vi bör ta hänsyn till det värde som denna enighet haft under 20 år ute i världen. Detta värde har inte minst herr Boheman under sina år som ambassadör i Washington erfarit, och det har våra diplomater i utlandet över huvud taget konstaterat. Statsministern har oräkneliga gånger — jag höll på att säga varje gång han velat demonstrera hur den svenska demokratin kan lyfta sig över partigränserna — framhållit enigheten och sammanhållningen i försvarsfrågan.

Vi menar, att denna enighet måste vi försöka bevara även denna gång. Till detta säger herr Hjalmarson nu ungefär detsamma som herr Svärd sade i första kammaren i går: Ja, men det är ju ingen mening med att tala om detta nu, eftersom både försvarsministern och det socialdemokratiska partiet å ena sidan och högern å andra sidan sagt att vi går olika vägar. Till detta vill jag säga för det första att vi har faktiskt varit i sådana situationer förut och likväl lyckats nå enighet. Men det var kanske innan herr Hjalmarson kom till första avdelningen. För det andra vill jag säga att om riksdagens ledamöter skulle samla sig mycket brett kring en uppmaning till försvarsministern att ta ett initiativ till förhandlingar, skulle det verkligen vara förvånande om försvarsministern inte tog ett sådant initiativ. Jag är mer optimistisk efter försvarsministerns anförande i första kammaren i går än före. Ty det bör observeras att då han direkt tillfrågades av herr Svärd — försvarsministern har själv tillfälle att bedriva exeges här bättre än jag kan; jag vill bara motivera varför jag vägrar att släppa samlingstanken — så sade försvarsministern klart och tydligt ifrån att han *för närvarande* inte ansåg sig kunna göra det. En av motiveringarna härför var att högern så hastigt hade låst sig fast.

Jag vågar alltså fortfarande vara optimistisk på denna punkt. Jag skulle betrakta det — och här kommer jag till det väsentliga i min bedömning av hela situationen — som en utifrån försvarets synpunkt mycket stor och allvarlig olycka, om man genom att nu driva fram motsättningar på denna punkt och söka forcera den hårdare än vad som är nödvändigt på längre sikt skulle skapa oenighet kring hela försvarsfrågan. Då tror jag att vi, med ansträngda statsfinanser och ovisshet i övrigt, skulle föra in försvaret i ett läge, där i varje fall högern och vi och centerpartiet men jag förmodar även många inom socialdemokratien inte vill att försvaret skall hamna. Jag anser därför att det ur försvarets egen synpunkt är väsentligt att man nu inte låser sig vid den ståndpunkt, som högern haft så bråttom att intaga, och jag anser det ur försvarets synpunkt lika väsentligt att man kraftigt understryker för försvarsministern, att det är han som är försvarets målsman och har att tillse, att vi söker klara även denna fråga i enighetens tecken.

Jag vill i anslutning till det uttalande av försvarsministern i går, som jag citerade, säga att man självfallet inte kan skjuta på denna forskning hur länge som helst — det ligger i sakens natur och det vet försvarsministern bättre än jag. Men å andra sidan är det så — och det finns anledning framhålla det — att även andra förutsättningar än forskningen saknas för att vi skall kunna forcera den tillverkning, som högern redan är färdig att ta ställning till.

Får jag sedan göra en liten kommentar till vad som i den offentliga debatten sagts om centerpartiets och folkpartiets ställningstagande i denna fråga. Det har hävdats, att vi med vår samförstånds- och samlingsreservation sökt dra ned en ridå för den splittring och den ovisshet som skulle finnas inom i varje fall folkpartiet. Jag skall för min del inte uttala mig om hur det härvid-

Atomvapenfrågan

lag är ställt inom centerpartiet. Men jag vill göra den personliga deklarationen, att jag tar på allvar de uppenbarligen djupa moraliska betänkligheter, den ångest och tveksamhet, som många av kanske våra bästa medborgare i detta land känner inför att även vi skulle förbereda oss för ett inträde i atomklubben. Jag kan omöjligen avfärda detta som något utslag av en tillfällig opinion, utan jag anser att det verkligen måste tillmätas betydelse. Därför kan jag inte heller betrakta denna fråga som på något sätt taktiskt betingad. Personligen skulle jag anse det vara djupt olyckligt, om frågan på något sätt bleve partipolitisk. Nej, här måste de enskilda människorna ha rörelsefrihet i sitt ställningstagande.

Men jag vill i sammanhanget betona, att den tveksamhet och oro, som när programmet försenas inställer sig hos dem som arbetar för att vår försvarskraft skall bli så stark som möjligt, lika mycket är en moralisk fråga. Vi måste alltså vara medvetna om det moraliska dilemma som föreligger på båda sidor.

Det finns ingen anledning att sticka under stol med att liksom socialdemokratien har en särskild delegation, som arbetar med dessa frågor, har vi också inom folkpartiet en sådan delegation, som ur olika aspekter söker tränga in i dessa komplicerade sammanhang. Jag tror det är bäst att inte forcera ställningstagandet, så att den opinion, som för närvarande är oklar, får möjlighet att i någon mån skapa sig en bestämdare mening.

Det är mot denna bakgrund, herr talman, som vi inom centerpartiet och folkpartiet samlat oss kring den reservation som betecknats med nr 1). Den tar sikte på att regeringen — gärna på helt förutsättningslös basis — skall förplikta sig att ta upp en förhandling av samma slag som på sin tid inom försvarsberedningen. Jag skulle betrakta det som ett missgrepp, om man tänkte sig att skjuta på forskningsfrågan till

dess att i sinom tid en allmän försvarsberedning skulle tillsättas. Det är enligt min mening riktigtast att bryta ut denna fråga till gemensamma överläggningar, där olika synpunkter pro et contra kunde vägas mot varandra och allvarliga försök göras att fullfölja den demokratiska samlings kring försvaret, som vi lyckats hålla vid makt under drygt 20 år och som varit till gagn både för vår ställning ute i världen och inom vårt eget land.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 1) av herr Pålsson m. fl.

Herr talmannen återtog förhandlingarnas ledning.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Så snart folkpartimotionen om förhandlingar i denna fråga togs upp på första avdelningen, tog vi kontakt med försvarsministern och förklarade oss beredda att förorda, att behandlingen av våra motioner skulle uppskjutas, under förutsättning att regeringen ville vara med om att uppta dessa förhandlingar så snart som möjligt, såsom motionärerna önskat. På denna förfrågan, som var ett uttryck för vår goda vilja att söka finna gemensamma linjer, fick vi det bestämda svaret, att regeringen inte ville uppta de begärda förhandlingarna.

Om den som man skall förhandla med bestämt säger nej till att förhandla, kan man inte gärna nöja sig med att lägga hela sakfrågan på hyllan och bara upprepa, att vi skall ha förhandlingar. En sådan inställning innebär ju inte något annat än att man helt platoniskt understryker värdet av enighet i ett läge, då man inte har kunnat bli enig.

Min ärade vän Manne Ståhl gjorde gällande, att vi i högerpartiet låst fast oss. Vi har en uppfattning i sakfrågan, herr Ståhl, vi företräder en mening.

Atomvapenfrågan

Skulle vi inte hävda den mening, som vi sedan flera år tillbaka givit uttryck åt? Jag skulle med samma rätt kunna säga till Manne Ståhl, att han låser fast sig, nämligen i fråga om att inte vilja ge uttryck åt någon uppfattning.

I fråga om vapenbärarna gjorde herr Ståhl gällande att det skulle vara logiskt att vänta på närmare direktiv hur pengarna till robotvapnen skall omsättas i praktiken. Vad vi framför allt är intresserade av är ett besked i själva principfrågan: Är man beredd att skaffa vapenbärare för både konventionella laddningar och atomladdningar? Vi har aktualiserat den frågan i motionsform, därför att vi i tre års tid på andra vägar förgäves försökt få ett svar på frågan.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag meddela herr Hjalmarson, att jag har hört talas om den kontakt herrarna på högern tog med försvarsministern. Jag skall inte kommentera den; jag var inte med och vet inte vad som hände. Men jag betraktar det icke som en förhandling, att herrarna med anledning av en motion från annat håll har ett resonemang på tu man hand med försvarsministern. Det är verkligen inte sådana förhandlingar jag har åsyftat, herr Hjalmarson.

Herr Hjalmarson säger: »Vi har en ståndpunkt.» Ja, men inför en förhandling, som man hoppas skall bli fruktbarande, gör man väl icke så att man först fixerar en ståndpunkt, utifrån vilken man sedan förhandlar. Går man till en förhandling skall man vara villig att förhandla i anda och sanning, annars är förhandlingen dömd från början. Jag skulle djupt beklaga, om högern skulle medverka till att låsa fast ett sådant läge i försvarsfrågan, ty det kommer icke att tjäna det svenska försvaret.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är, tack och lov, verkligen inte så illa ställt att man inte skulle kunna gå till en förhandling och ha en ståndpunkt. Det kan man absolut göra, herr Ståhl. Man kan ha en mycket bestämd uppfattning när man går till en förhandling, men det hindrar inte att man skall försöka jämka ihop sig. Så gjorde vi i den stora försvarsöverenskommelsen, och jag skulle gärna vilja medverka till att vi gör så även här.

Beträffande själva förhandlingsfrågan vill jag erinra herr Ståhl om att jag för min del — om nu herr talmannen tillåter att man bryter den gängse utskottsdiscretionen — klart och tydligt omtalade på statsutskottets första avdelning, att vi hade haft denna kontakt med försvarsministern, och jag redovisade försvarsministerns svar. Detta gjorde jag just för att samtliga ledamöter skulle ha möjlighet att kontrollera riktigheten av den lämnade uppgiften, för att det inte skulle behöva vara någon diskussion på denna punkt och för att det inte ett ögonblick skulle kunna påstås att vi lämnat en framställning, som i något hänseende var sakligt oriktig.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Då man i statsutskottet och dess första avdelning behandlat detta spörsmål om viss forskningsverksamhet i atomvapenfrågor har man i likhet med departementschefen haft den uppfattningen att läget nu inte ger anledning till annat ställningstagande än det riksdagen gjorde för cirka tio månader sedan, d. v. s. att frågan om förberedande åtgärder för framställning av svenska atomvapen skall uppskjutas tills vidare.

Med hänsyn till de tekniska förutsättningarna finns det ännu plats för rådtrum och det föreligger många och starka skäl för att man skall utnyttja detta rådtrum. Utskottet understryker sålunda att man inte bör företa sig nå-

Atomvapenfrågan

gonting som kan motverka strävandena att genom internationella överenskommelser begränsa produktionen av dessa vapen liksom att få till stånd ett upphörande av kärnvapenproven. Att ett ställningstagande i dag enligt de tankegångar som finns i reservationen av fröken Andersson m. fl. skulle ge anledning till spekulationer ute i världen vad vårt land egentligen avsåg är helt klart. Och vad avser man egentligen? Det gäller bara en förberedande forskning, som ingalunda binder statsmakternas framtida handlingsfrihet, är man angelägen att framhålla, och strängt formellt är väl detta riktigt men reellt är det inte så. Riksdagen fattar ofta viktiga beslut i etapper med år emellan, men man har ändå tänkt sig en fortsättning redan från början och man har en allmän föreställning om vart man vill komma. Så är det inte i denna fråga. Högern har emellertid tagit ställning — har målet klart för sig — ett svenskt innehav av kärnvapen. Då är det ju inte heller så svårt att ta det första steget mot målet. Argumentationen i dessa motioner från högerhåll tar sikte på anskaffande av kärnvapen, även om man nu närmast talar om en förberedande forskning.

Skulle det mot all förmodan lyckas oss att här i riksdagen upprätthålla den meningen att vi vid ett bifall till högerreservationen ändå inte har tagit ställning i huvudfrågan, skulle detta emellertid vara helt otänkbart gentemot den stora allmänheten.

Herr Ståhl gjorde i dag en del reflexioner omkring denna sak. Han menade, att man ifrån riksdagens sida bör hävda, att statsmakterna i en sådan situation inte skall känna sig bundna. Jag tror emellertid att den allmänna diskussion som kan komma att uppstå efter ett sådant beslut här i riksdagen skulle få till följd en omedelbar växelverkan så till vida att det blev en viss press åt det håll som man inte önskar. Det skulle för den stora allmänheten

inte vara möjligt att förstå distinktionerna härvidlag. Ett sådant ställningstagande skulle framstå som ett beslut i sak, d. v. s. ett framtida svenskt innehav av kärnvapen. Och detta vore mycket olyckligt. Alla vet, att diskussionen i denna för oss alla livsviktiga och ödesdigra fråga pågår intensivt såväl utom som inom partierna. Högern har ju förstås lämnat det stadiet, det bör noteras i rättvisans namn.

När herr Hjalmarson förebrår det socialdemokratiska partiet för splittning beträffande inställningen till detta spörsmål, skulle jag vilja fråga: Kan herr Hjalmarson verkligen inte förstå grunden till denna tveksamhet inom det socialdemokratiska partiet? Den är ju betingad av att man å ena sidan har en vilja att hävda vår neutralitet och å andra sidan hyser stark tvekan för att medverka till en första början till utplåning av hela mänskligheten. Jag skulle faktiskt vilja returnera herr Hjalmarsons klander och rikta en förebråelse för den beredvillighet som han och hans parti visat att med sedvanlig frimodighet ta ställning i denna allvarliga fråga.

Herr Hjalmarson har ju under de senaste dygnen talat mycket intensivt om att majoriteten bör ta hänsyn till minoriteten. Jag kan inte riktigt tro, att han har den uppfattningen, att han har en majoritet av svenska folket bakom sig vid sitt ställningstagande i denna fråga.

Har man kontakt med människor i dessa frågor, så får man lätt klart för sig, att här finns grupper med helt oförenliga uppfattningar men också många osäkra, villrådigas. Att lösa deras dilemma blir kanske så småningom politikernas uppgift. Men vi är inte där ännu. Enligt utskottets mening är vi inte heller framme vid den tidpunkt, då partiledare eller någon annan exklusiv skara politiker skall sätta sig vid förhandlingsbordet och resonera sig fram till enighet i denna fråga. Även jag de-

Atomvapenfrågan

lar helt den uppfattningen, att enighet i försvarsfrågan är en målsättning, som man om möjligt inte skall avstå från. Men förutsättningarna för sådana förhandlingar föreligger icke nu.

Vid förra årets debatt kring försvarsfrågan försökte jag i all anspråkslöshet att i denna kammare uttrycka en önskan att vi skulle få till stånd diskussion och studier kring dessa frågor, för att människor lättare skulle kunna bilda sig en mening. Jag vill påstå att jag blivit bönhörd, jag vill inte säga över hövan, då jag tycker det är ytterst angeläget att dessa frågor intensivt diskuteras och studeras. Det är frågor, som i så många avseenden är väsensskilda från andra politiska tvisteämnen, att man verkligen inte skall lyfta upp dem ovanför människornas inflytande i otid. Det är därför som vi inte kan förena oss med motionärerna om att man nu bör sätta i gång en förhandling kring dessa frågor. Utskottet har inte ansett sig kunna biträda yrkandena i motionerna I: 195 och II: 253 om sådana förhandlingar. Vad gäller de frågor, som aktualiseras i motionerna I: 106 och II: 148, anser utskottet att motionerna inte påkallar någon riksdagens åtgärd.

Till sist skulle jag, herr talman, vilja säga ett par ord om herr Hjalmarsons resonemang beträffande pacifisterna. Jag är inte pacifist, och jag tror att jag har små förutsättningar att själv bli det, men jag hyser ändå stor respekt för alla dessa människor, och jag tycker att vi allesammans kan kosta på oss att respektera dem. Deras yttersta mål är ändå något som förenar oss, nämligen att konflikterna människorna emellan på det klot vi bebor skall kunna lösas på annat sätt än genom vapen av olika slag.

Jag ber till sist, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde fröken *Sandell* (s).

Herr **HECKSCHER** (h):

Herr talman! När jag hörde fru Lewén-Eliasson tala i dag kände jag mig mycket glad åt att utskottet i detta fall har fått en representant, som på ett så sakligt och föga känslösamt sätt fört fram dessa frågor till diskussion. Jag tror emellertid, att även om fru Lewén-Eliasson tar upp frågan på ett sakligt sätt är hon medveten om att man kan ha olika åsikter i sak. Respekten för hennes sätt att argumentera behöver inte nödvändigtvis innebära att man är enig med henne om de slutsatser, som hon kommit till. Enligt min mening har hon nämligen på denna punkt inte bedömt frågan rätt.

Hon har dock rätt i att detta inte är en fråga, som man kan bedöma lättsinnigt. Det är en allvarlig fråga, i vilken man i varje fall när det gäller det stora principspörsmålet otvivelaktigt kan ha olika meningar, liksom man kan ha anledning och skyldighet att respektera varandras åsikter.

Jag hör för min del, herr talman, till dem som anser, att det ur det svenska försvarets synpunkt och med tanke på våra möjligheter att bevara vår frihet och vårt oberoende i dagens läge framstår som ofrånkomligt att vi måste ha kärnvapen. Det betyder ingalunda, att detta är en lättköpt slutsats. Jag tror, att man kan ha precis lika stora samvetsbekymmer, på vilken sida man än slutligen hamnar. Att man här kommer till en positiv slutsats i sakfrågan och vidare anser, att konsekvenserna därav måste dragas nu, innebär inte alls, att man tar saken lättsinnigt. Vi — det gäller väl också herr Hjalmarson — har inte heller förebrått det socialdemokratiska partiet för att det i detta råder splittring; vi har bara med ett visst beklagande konstaterat faktum. Naturligtvis kan vi mycket väl förstå, att en sådan splittring föreligger.

När nu fru Lewén-Eliasson — liksom herr Hjalmarson före henne — har gått in på själva huvudfrågan, skulle

Atomvapenfrågan

jag vilja knyta an just till denna synpunkt. Vad är det som gör, att man efter moget och omsorgsfullt övervägande kan komma fram till att vi är tvungna att utrusta vårt försvar även med kärnvapen? Det är helt enkelt denna frågeställning: på vilket sätt har vi i detta land de största möjligheter att undgå att bli indragna i ett atomkrig? Herr Hjalmarson utvecklade i sitt anförande just detta resonemang. Vad händer, om vi är försvarslösa eller om vårt försvar är otillräckligt? Det är då som vi mer än någonsin annars riskerar att atomkriget kan gå fram över svenskt område. Att man ser saken ur vår egen synpunkt är inte bara egoism, inte bara ett nationellt särintresse. Även ur en mera allmän synpunkt är det av betydelse att freden bevaras i denna del av världen. Det råder knappast någon tvekan om att fredens bevarande här till rätt stor del sammanhänger med att neutrala och fredsälskande stater har de försvarsmedel som behövs för att de skall kunna värna sin neutralitet och fred. Det är inte bara för oss utan också för andra länder av vikt att inte atomkriget släppes fram över våra gränser, vare sig på det sättet att vi anfalles med atomvapen eller — ännu mera — på det sättet att mindre fredsälskande stater baserar sina atomvapen på svenskt område. Det kan aldrig nog ofta upprepas, att det svenska försvarets huvuduppgift är att skapa ett sådant läge, att försvaret icke skall behöva användas. Vårt försvar är avsett att bevara freden och inte för några andra syften. Om så är förhållandet, gäller självfallet detsamma för de vapen, som i detta sammanhang står under diskussion.

Herr talman! Också andra resonemang har förts in i detta sammanhang. Det har talats bland annat om betydelsen för den internationella debatten av den ståndpunkt, som Sverige här kan komma att inta, och om behovet av en internationell uppgörelse. Det är all-

deles självklart, såvitt jag kan förstå, och det är också uttalat i reservationen, att skulle man nå fram till en internationell uppgörelse, som medför möjligheter till avspänning och därmed också till att undvika användning av kärnvapen över huvud taget, måste Sverige under alla förhållanden medverka. Det kan inte komma i fråga, att något ståndpunktstagande från vår sida skulle hindra oss att ansluta oss till en allmän internationell överenskommelse. I dagens situation, herr talman, förefaller emellertid en sådan överenskommelse med följande allmän avspänning lämpligen avlägsen. Hur länge skall vi då vänta med att göra vad som kan vara nödvändigt för att skapa säkerhet, om det inte blir någon uppgörelse? Jag tror, herr talman, att vi därvidlag inte får invägga oss i några falska förhoppningar utan måste ta läget på allvar, sådant det för närvarande är.

Så säger man: »Om vi på svensk sida började skaffa oss kärnvapen, skulle det kunna få en olycklig inverkan på strävandena att nå internationella överenskommelser.» Det vore mycket intressant att få närmare utveckla på vilken grund man kan påstå något sådant. Vad finns det för anledning att förmoda, att om ett av de länder i världen som är mest kända för sin freds vilja, vilket har haft fred sedan 1814 och även i dag håller sig borta från alla överenskommelser, som skulle kunna leda till krig, skaffade sig de nya vapnen, skulle det plötsligen medföra att många andra kände sig hotade och därför skaffade sig atomvapen? Vem skulle känna sig hotad av svenska atomvapen? Vi brukar ibland få höra av herr Hagberg och andra, att man skulle göra det i Sovjetunionen. Det skulle alltså innebära, att om Sverige anskaffade taktiska kärnvapen skulle Sovjetunionen också behöva sådana. Men vi vet ju, att man där redan har dem. Hur kan den omständigheten, att Sverige skaffat sig atomvapen eller

Atomvapenfrågan

inte, ha någon som helst inverkan på Sovjetunionens användning av sådana vapen, när man där sedan länge har en utrustning med atomvapen?

Det är i varje fall svårt att förstå, hur en forskning om kärnvapen skulle kunna stimulera andra stater, som annars inte skulle göra det, att skaffa kärnvapen. Tvärtom bör väl det förhållandet att det fredsvänliga Sverige bedömt läget så, att man måste vidta vissa förberedelser på området, innebära en tankeställare i rakt motsatt riktning, så att man i andra länder resonerar: »Om läget bedömts så allvarligt i Sverige, finns det skäl till att göra ännu allvarligare ansträngningar för att uppnå en internationell överenskommelse.»

Detta gäller, herr talman, i huvudsak frågan om atomvapen i och för sig. Vad en forskning på området beträffar tillkommer det förhållande, att vi icke på något sätt är bundna genom att vi låter försvarets forskningsanstalt bedriva en sådan forskning. Fru Lewén-Eliasson framhöll att ett beslut i denna riktning skulle kunna framstå såsom ett beslut i sak. Varför har det blivit så? Jo, på grund av det motstånd som rests mot tanken på forskning av denna typ. Det skulle inte möta några svårigheter att få dem, som nu är anhängare av ett beslut om ökat anslag till forskningsanstalten, med på en skrivning som klart sade ut att detta beslut inte på något sätt innebar ett föregripande av det sakliga ställningstagandet. Jag skulle vilja säga att eftersom varje år, som man väntar med forskning på detta område, kan minska möjligheterna att — därest vi skulle besluta oss därför — anskaffa svenska atomvapen, så är det uppskovsbeslutet, det negativa beslutet som innebär ett beslut i sak. Ett beslut om forskning och undersökningar kan aldrig innebära att vi skulle vara skyldiga att utnyttja resultatet därav för att skaffa oss atomvapen. Då skulle man med samma rätt kunna säga att

4 — *Andra kammarens protokoll 1959. Nr 17*

genom varje verksamhet, som bedrivs på försvarets område, skulle vi föregripa ett beslut om att förklara krig, en slutsats som ju är uppenbart orimlig.

Fru Lewén-Eliasson ansåg att det borde komma till stånd mera diskussioner och studier i dessa frågor. Jag tror att det är utomordentligt viktigt att så sker. Men för dessa ändamål behövs det material, och om man bedriver forskning på området får man därigenom ett bättre material för de diskussioner och studier som även fru Lewén-Eliasson önskade.

Det skulle säkerligen — om man så ville — gå att åstadkomma en mera vidsträckt enighet i atomvapenfrågan, och jag tror visst att denna enighet skulle kunna uppnås genom förhandlingar. Men det är väl knappast riksdagen värdigt att göra ett uttalande om att det skall ske sådana förhandlingar, när man i förväg vet att ett förslag i denna riktning kommer att bli avvisat. Däremot borde det inte vara omöjligt att komma överens om att vi skall hålla frågan öppen så länge vi kan. Riksdagen bör inte ta ställning till frågan om atomvapen förrän utvecklingen har nått den punkten, att vi måste säga ja eller nej till sådana vapen. En annan sak är att vi dessförinnan bör vidta alla de åtgärder, inklusive erforderlig forskning på området, som behövs för att vi skulle kunna fatta vårt beslut i full vetskap om vad ett ställningstagande i den ena eller andra riktningen innebär.

Det förslag som framförts i reservationen av fröken Andersson m. fl. utgår givetvis, såsom också fru Lewén-Eliasson framhöll, från den uppfattningen — varom reservanterna är ense — att Sverige bör anskaffa kärnvapen för egen del enbart för defensiva taktiska syften. Men när det gäller slutsatsen, att försvarets forskningsanstalt bör ges frihet att bedriva forskning på området, så borde man kunna komma

Atomvapenfrågan

fram till denna slutsats, även om man i dagens läge hade en motsatt uppfattning och ansåg att det ännu så länge finns så stora förhoppningar om en internationell överenskommelse, att vi inte själva behövde skaffa oss dessa vapen. Jag måste uttrycka mitt beklagande av att ett ställningstagande i denna speciella fråga har kommit att betraktas som ett föregripande av ställningstagandet i huvudfrågan, i stället för att man borde ha gjort ett försök att fullfölja traditionen med enighet i försvarsfrågan.

På denna grund, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av fröken Andersson m. fl.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har mycket svårt att förstå att avspänningen i världen skulle kunna befrämjas genom att ytterligare ett land tog ett steg mot atomvapen eller bildligt talat började vässa sina pilar med ett sådant gift. Man brukar höra av psykologer att när de tar del av människors och ungdomars problem, visar det sig att de mest aggressiva och som kan vara försedda med stiletter och andra vapen i själva verket är fruktansvärt rädda. Jag tycker att vi här i Sverige skall försöka att inte bli så rädda.

För övrigt har jag mycket svårt att se att någon formuleringskonst kan hjälpa oss att bevisa, att vi inte har tagit ett steg mot atomvapen, därest vi följer högern i denna fråga. Jag vill emellertid notera att herr Heckscher och jag har den gemensamma uppfattningen, att huvudfrågan bör stå öppen. Men om man på högerhåll anser detta, bör man också handla därefter.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår inte riktigt hur det är med fru Lewén-Eliassons liknelser med missanpassad ungdom.

Jag fick inte klart för mig vem som skulle representera den missanpassade ungdomen. Skulle det vara de länder som redan har kärnvapen? Jag tvivlar på att de är mottagliga för behandling av en typ som innebär, att vi för att inte ytterligare skrämna upp dem avstår från att forska på detta område. Om det skulle vara vi själva däremot som motsvarar den missanpassade ungdomen, vill jag gärna erkänna att vi är rädda allesammans för vad ett kärnvapenkrig skulle kunna innebära, för världen men också för oss. Jag skäms inte för att vara rädd på den punkten och det tror jag inte någon av oss har anledning att göra.

Frågan är om vi skall tro att vårt ståndpunktstagande skulle försvåra en internationell överenskommelse. Jag tror inte, som fru Lewén-Eliasson, att så är fallet. Möjligen skulle vårt ståndpunktstagande kunna innebära en påminnelse till världsoinionen om att det nu är så långt gånget, då vi ännu fjorton år efter andra världskrigets slut inte har nått någon överenskommelse i frågan, att till och med Sverige ser med stort allvar på frågan. *Kanske*, jag säger kanske tre gånger understruket, skulle detta kunna påverka opinionen och därmed möjligen också stormakternas ställningstagande. Jag har inga stora förhoppningar, men i varje fall kan det inte verka i motsatt riktning.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Denna överläggning borde inte koncentreras kring frågan om Sverige skall förse sitt försvar med atomvapen eller inte. Ärendet gäller en mycket mindre sak: om vi skall anslå medel till sådana förberedelser, att vi har möjlighet att i mitten av 1960-talet bestämma, huruvida vi skall ha kärnvapen eller inte. Det kan i dag omöjligen vara självklart vilken ståndpunkt man bör inta 1965. Det beror helt på det läge som då föreligger. Jag vill därför

Atomvapenfrågan

försöka begränsa mig till att belysa frågan om anslaget till forskning och förberedelse och undgå att glida in på den stora principfrågan, även om detta efter högertalarnas uppträdande här helt naturligt har sina svårigheter.

Utskottet har avstyrkt att medel anslås till denna forskning under nästa budgetår. Om utskottets ståndpunkt entydigt hade denna innebörd, skulle jag inte ha haft svårt för att rösta med utskottet. Men gäller det bara detta? Det är den saken jag har blivit tveksam om. Då jag går igenom utskottets motivering, möter jag idel punkter där jag måste sätta frågetecken.

Det första skäl utskottet anför är, att det ligger i vårt lands intresse att de internationella rustningarna i möjligaste mån begränsas och att innehavet av kärnvapen inte får allmän spridning. Den anmärkningen tycker jag närmast är en truism. Visst är detta sant, men på vad sätt kan verkligen ett beslut om 2,8 miljoners anslag till denna förberedande forskning ha någon inverkan på de internationella rustningarna och på spridningen av kärnvapen?

Jag är mycket väl underkunnig om att det finns motståndare till själva tanken, att vårt försvar skulle utrustas med kärnvapen, och som anför detta skäl i själva den stora sakfrågan. Jag tycker att det är ett mycket ihåligt skäl redan där, men här tycker jag att det har mycket obehagliga konsekvenser. Om detta är utskottets motiv för att säga nej till anslaget nu, så betyder utskottets hållning i verkligheten, att man inte skall kunna ge pengar till denna förberedande forskning förrän beslut har fattats i sakfrågan.

Fru Lewén-Eliasson talar om spekulationer ute i världen om vad Sverige menar. Vi är ständigt utsatta för att man spekulerar över vår utrikespolitik, men det är inte utlandets spekulationer som skall bli avgörande för vad vi gör utan vilka våra behov är med den utrikespolitik vi för, vår alliansfria politik och

vår neutralitetspolitik. Vi måste bedöma frågorna utifrån vad vi anser vara behövt och inte utifrån de missförstånd som eventuellt kan uppkomma i främmande länder.

Det andra argument som anföres för avslag på anslagskravet är att en avvaktande hållning är »ägnad att understryka den vikt som vårt land fäster vid ansträngningarna att få till stånd internationella överenskommelser om kärnvapenprovens upphörande samt begränsningar i produktionen av dessa vapen». Detta är ett argument, som man möter även från deras sida som är klara motståndare till att Sverige skaffar atomvapen. Det är ett ganska dåligt argument redan på det stadiet. Jag skall visserligen inte ta upp strid om detta, men det innebär i grund och botten att vårt handlande i detta fall skulle få de tre atommakterna att säga: Se nu på de snälla svenskarna; de väntar tålmodigt på att vi skall inta en ståndpunkt emot atomvapnet. Vi kan ju inte komma deras tålmod på skam.

På denna punkt måste jag mera instämma med herr Heckscher. Jag skulle vilja uttrycka saken så, att kanske litet otålighet i detta avseende skulle ha en långt större effekt än denna avvaktande hållning, som ju ingen märker. Den kan inte märkas eftersom det är en negativ inställning. Dessa båda skäl hänför sig sålunda till sakfrågan, i den mån de nu är några skäl alls.

När man nu använder dessa skäl, måste jag fråga mig, om man menar sakfrågan. Är det den man tar ståndpunkt till? Nej, det kan det inte vara, ty det tredje argumentet som utskottet använder är ju, att utskottet inte vill binda statsmakterna genom ett beslut om denna forskning. Man vill alltså inte binda statsmakterna för ett beslut i själva sakfrågan. Det betyder naturligtvis, om det skall tolkas efter ordalydelsen, att man förutsätter, att det skall bli ett beslut i framtiden i sakfrågan. Då kan jag, uppriktigt sagt, inte se vad de argument,

Atomvapenfrågan

som jag nyss anfört här, har att betyda i det sammanhang, vari vi nu resonerar.

Det har redan sagts här — på ett sätt som jag inte behöver gå in på — att ett beslut nu inte kan binda, inte reellt. Varför går det inte? Jag skall strax komma till det — det är egentligen en helt orimlig tanke att ett beslut nu skulle binda.

Fru Lewén-Eliassons tanke var närmast den, att man inte skulle få allmänheten att förstå, att man fattade ett beslut om pengar till forskning. Den missuppfattningen skulle bibringas folk, att nu hade vi i själva verket tagit ståndpunkt i sakfrågan. Om man hårt hävdar detta argument, att ett beslut här binder i sakfrågan, då måste ju utskottets ståndpunkt innebära, att ett beslut i denna fråga om forskning inte kan fattas förrän man fattat beslut i sakfrågan. Jag är tillbaka där igen. Det är klart att fru Lewén-Eliasson har alldeles rätt i att ett bifall till högerreservationen innebär en bindning. Detta har understrukits mycket starkt av herr Hjalmarson och herr Heckscher. Men det finns inte något tvång för utskottet att acceptera motionen eller högerreservationen. Utskottet har väl haft möjlighet att göra en egen utformning av förslaget. Man skall skilja på vad man själv behöver göra, hur mycket det binder och vad det betyder att bifalla högerens förslag.

Om utskottet bakom sitt bedömande här skulle ha den tanken, att man icke skall ge några pengar till den förberedande forskningen förrän beslut i sakfrågan har fattats, då är detta en mycket olycklig ståndpunkt. Vi vet alla att vi inte i dagens läge kan skaffa några kärnvapen åt det svenska försvaret utan att vi tillverkar dem själva. Vi kan inte tillverka dem själva förrän i mitten av 1960-talet. Är det då någon rimlig väg att gå att tvinga fram ett avgörande i sakfrågan åtskilliga år innan ett sådant beslut kan effektueras? Betyder inte det att vi skulle tvingas att ta ståndpunkt i sakfrågan i ett helt annat läge, inter-

nationellt sett, än det som föreligger, när beslutet skulle sättas i verkställighet?

Jag har inte den uppfattningen — vilket tydligen herr Hjalmarson och herr Heckscher har — att vi till varje pris skall ha kärnvapen. Jag har den uppfattningen att om vi slipper, skall vi inte ha dem. Om det möjligen skulle kunna bli några internationella överenskommelser om förbud mot kärnvapen och nedrustning — trots att det ser mörkt ut i dag — då kan det läget föreligga 1965, att det inte finns någon anledning att skaffa kärnvapen. Jag skulle önska att vi var i den situationen. Därför understryker jag ännu en gång, att ett beslut om anslag till forskning gör det möjligt för oss att i mitten av 1960-talet ha fria händer att säga: Nu är läget så avspänt, att vi inte bryr oss om några atomvapen. Men vi kunde också tvingas säga, att läget fortfarande är så oroande, att vi inte kan ta på vårt ansvar att undvara dem — då hade vi fria händer. Det är klart att de som av något skäl a priori är motståndare till att vi skaffar atomvapen gärna vill skjuta beslutet om forskning till mitten av 1960-talet därför att vi då inte har fria händer; då kanske vi får vänta till 1972.

Det är detta som gör att jag menar, att ett beslut om forskningsanslag inte kan binda oss 1965. Det är väl ingen som anser att ett beslut om forskning 1959, om vi nu hade fattat ett sådant beslut i år, skulle binda några partier eller några riksdagsmän 1965. Jag säger emellertid inte utan vidare, att utskottet menar att ett beslut om pengar till forskning binder oss.

Utskottet säger nämligen inte att ett dylikt beslut binder oss helt och hållet; det binder oss bara i viss mån, kanske ganska litet. Hur litet och hur mycket? Kanske menar utskottet att det inte binder oss längre än till nästa år.

Jag vet inte vad utskottets argument går ut på. Jag vill bara konkludera, att utskottets motivering kan tolkas på

Atomvapenfrågan

minst tre sätt. Det kan för det första tolkas som ett inlägg i sakfrågan, ehuru detta bestrids på annat ställe i utlåtandet; det kan för det andra tolkas som avböjande av forskningsanslag innan beslut i sakfrågan fattats; och det kan för det tredje tolkas som ett uppskov allenast för nästa budgetår. Jag måste klart deklarerat, att jag icke vet vad som menas. Jag kan icke rösta för utskottets motivering, eftersom jag i så fall icke skulle veta vad jag röstade för.

Men enligt min mening finns det faktiskt ett ganska bärande skäl för uppskov i år; det är inte så smickrande, men det täcker verkligheten. När man läser utskottsutlåtandet, får man en känsla av att däri avspeglas obeslutsamhet, villrådighet och olust att ta ståndpunkt. Naturligtvis kan det också sägas, att det funnits så många olika åsikter, att det har varit en konst att komma överens om en gemensam motivering.

Jag säger inte detta för att klandra; jag inser att det är ganska naturligt. Denna fråga är svår och har många aspekter, och det är inte lätt att ta ståndpunkt i den. Man måste veta ganska mycket för att kunna komma fram till en åsikt, men det räcker inte, utan man måste också ha en viss inställning till en del frågor. Jag klandrar som sagt icke, men jag ser detta som pudelns kärna. Jag kan mycket väl gå med på att det inte vore lyckligt om vi nu skulle försöka ta ståndpunkt ens till denna forskningsfråga, när de som skall ta ståndpunkt har så delade meningar och har så svårt att skaffa sig någon mening alls. Detta är enligt min mening ett skäl för att vänta.

Vad jag här har sagt om motiveringen i utskottsutlåtandet och det intryck den ger gäller emellertid lika mycket reservationen från centerparti- och folkpartihåll. Den innebär inte något framsteg i jämförelse med utskottsmajoritetens utlåtande. Reservanterna sö-

ker en tillflykt undan bekymren i ett förslag om förhandlingar mellan partierna.

Ärade kammarledamöter! När man går till förhandlingar måste varje part ha sin åsikt om hur frågan bör lösas, och så får de olika parternas åsikter ställas mot varandra, så att man kan försöka en jämkning. Vad skall man här förhandla om? Vad företräder socialdemokraterna, centerpartisterna och folkpartisterna för ståndpunkter, som de skall framföra mot varandra? Den fjärde parten i detta förhandlingsteam, nämligen högern, har emellertid en ståndpunkt, och folkpartiet och centerpartiet kanske menar att man skall börja förhandlingar för att högern skall bli i tillfälle att lära de andra partierna hur de skall ta ståndpunkt i denna fråga. Nej, här löses inga problem genom sådana förhandlingar. Vad som behövs är att riksdagsmännen och partierna skaffar sig ståndpunkter — det är den enda möjligheten att åstadkomma en realprövning av denna fråga. Det är väl uppenbart för alla, att man måste studera frågan och diskutera den.

Mitt eget parti har satt i gång en sådan verksamhet, och eftersom jag själv har tillfälle att delta i den, kan jag vittna om att verksamheten bedrivs metodiskt och med energi. Jag vågar hoppas, att ett resultat skall komma fram inom en inte alltför lång tid. Jag vill inte garantera att det blir ett enhälligt resultat, men det kommer väl ändå att skikta upp och göra klart vilka ståndpunkter man har och hur de på olika sätt är företrädda. Jag vet att folkpartiet har någonting liknande i gång, men jag vet inte hur arbetet där bedrivs. Jag vet inte vilka förutsättningar man har för att komma till ett resultat. Jag vet heller inte hur centerpartiet går till väga för att komma till en uppfattning i saken — där är den kanske mera klar, man har kanske där inte så bekymmersamt att ta ståndpunkt.

Atomvapenfrågan

I belysning av vad jag nu här senast har sagt vill jag instämna med vad ambassadör Boheman i sitt föredrag i Konserthuset för några månader sedan yttrade, nämligen att om man genom att vänta kan få större enighet, kan det vara värt att vänta. Därför säger jag för min del, att hade jag inte haft denna bedrövliga utskottsmotivering att ta hänsyn till, skulle jag inte ha haft någonting emot att rösta för utskottet i dag. Jag skulle mycket väl kunna rösta på klämman, men jag kan icke ta ansvaret för motiveringen — den är för svår för mig att svälja.

Högern är positiv i denna fråga, högern vill ha anslag till forskning. Jag skulle inte ha svårt att rösta för det förslaget heller, om det bara hade gått ut på att ge pengar till förberedande forskning, men det finns ju en motivering där också. Vad som kanske allra mest stöter mig är att man faktiskt säger, att om det blir ett internationellt förbud mot atomvapen och om atomvapenlagren förstöres, så kan vi i Sverige möjligen tänka oss att avstå från atomvapen, under förutsättning av att det också har beslutats en internationell nedrustning av konventionella vapen. Skall jag tolka detta rakt fram, vill jag säga att det är bra pretentiöst att vi skulle anse oss behöva atomvapen sedan alla andra har slopat dem. Men det kan hända att också högerpartiet bara har lättsinniga formuleringar i sin reservation. En sak är emellertid klar: högerpartiets motivering är sådan, att den binder oss för förslag i sakfrågan. Jag anser det olämpligt att fatta ett beslut i sakfrågan förrän den dagen kommer när man kan låta beslutet, om det blir positivt, träda i tillämpning. Vi bör vara glada för nådafristen ur den synpunkten — ur andra synpunkter är jag visst inte glad för att vi skall behöva vänta till 1965 — men när det är så får vi ta denna svårighet med jämnmod, eftersom den har den goda sidan, att vi ännu en tid kan avvakta vad som sker

i världen. Jag har ingen uppfattning om hurdant läget är nu för överenskommelser till avspänning i det kalla kriget. Jag anser bara att det för närvarande, trots alla de önskedrömmar som flyter genom pressen, inte ser vidare lovande ut för något avtal.

Jag vill sluta med att uttala den önskan att man inom partierna och bland riksdagsmännen på allvar strävar efter att skaffa sig en uppfattning i atomvapenfrågan och göra det snart, så att vi kan ta ståndpunkt till denna lilla fråga, efter den i alla fall är avgörande för om vi skall ha fria händer i mitten på 1960-talet. I dag ser jag för min del ingen annan utväg än att lägga ned min röst.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Herr Sköld har senast och andra talare före honom starkt framhåvt skälen för att ett beslut i den begränsade fråga som det nu gäller, om forskningsanslaget, i själva verket är nödvändigt för att den stora frågan — om vi skall tillverka egna atomvapen här i landet eller inte — i realiteten skall kunna hållas öppen framöver. Jag ansluter mig till den uppfattningen, men jag skulle, herr talman, vilja anföra ett par kompletterande synpunkter som visar att även om debatten i dag formellt gäller forskningsanslaget, måste den reellt även gälla ett par andra förberedande åtgärder, vilka i och för sig är lika nödvändiga som forskningsanslaget. Däremot gäller den ju inte frågan om tillverkning av svenska atomvapen.

Jag skall strax komma till de andra omständigheter, som jag syftade på. Innan dess vill jag emellertid framföra ett par synpunkter på varför även den, som är beredd att göra denna skillnad mellan ett beslut i den förberedande frågan och det senare definitiva beslutet i den stora frågan, kan finna starka skäl för att ett beslut i den begränsade frågan inte bör anstå.

Jag läste i Stockholms-Tidningen i dag

Atomvapenfrågan

ett uttalande, som Stockholms fackliga centralorganisation nyligen gjorde, och enligt min mening är det uttalandet mera nyanserat och sakligt än det som för någon tid sedan gjordes av Stockholms arbetarekommun. Tidningens citat, som gäller huvudfrågan om atomvapen eller icke, är mycket kort och lyder så:

»Varje definitivt ställningstagande i frågan bör anstå tills ökad klarhet vunnits rörande stormakternas beredvillighet och förmåga att nå de överenskommelser vi och andra folk så livligt hoppas på. Om våra förhoppningar gäckas bör vi ha fria händer att vidta de åtgärder, som i en ond tid kan öka möjligheterna att vinna respekt för vår neutralitetspolitik och därigenom värna vår fred och frihet.»

Vad de internationella överenskommelserna beträffar, ansluter jag mig till de synpunkter herr Sköld och herr Heckscher tidigare framfört rörande den inverkan ett svenskt beslut kan ha, i synnerhet då det gäller den begränsade frågan om forskning.

Men det kan, även ur synvinkeln av forskningsanslaget, vara av intresse att göra en bedömning och en värdering av de faktiska möjligheterna att komma fram till internationella överenskommelser. Jag vill då säga, att jag tror att en del kan uppnås, i varje fall vad beträffar ett temporärt stopp för kärnvapenprov, även om man inte skall vara för optimistisk ens på den punkten.

Jag håller det heller inte för alldeles uteslutet att man på längre sikt kan träffa hållbara internationella överenskommelser, möjliga att effektivt kontrollera och övervaka, beträffande produktionen och användningen av tunga vätevapen. Det förefaller nämligen som om det efter hand blir alltmera uppenbart, att dessa vapens verkningar är så oerhörda, att de även för stormakterna ter sig som otjänliga, när det gäller att nå även mycket extrema politiska och militära syften.

Men mot bakgrunden av den utveckling som pågår beträffande kärnvapen av mindre typ, och den snabbhet, med vilken stormakterna utrustar sina stridskrafter med sådana vapen, samt den självklarhet varmed de där blir konventionella, vore det felaktigt att försöka inge svenska folket den föreställningen, att det finns några stora reella möjligheter att inom överblickbar tid nå fram till hållbara internationella överenskommelser om dessa mindre kärnvapen. Om vi i det fallet skall vänta med att ta ställning i en så begränsad fråga som den vi diskuterar i dag, får vi nog vänta till år 2000 — eller 2008, för att här ta ett årtal som jag känner igen från annat sammanhang men icke heller då har godkänt. Det kan vara ett skäl mot ställningstagande i dag.

En ännu allvarligare synpunkt kan emellertid härledas ur det sista avsnittet i Stockholms fackliga centralorganisationens uttalande, vilket handlar om respekten för vår neutralitetspolitik. Det är självklart — och jag tror inte att det är någon som förnekar det — att det råder ett mycket bestämt samband mellan utrikes- och försvarspolitiken. Skall man föra en självständig utrikespolitik av det slag vi för, så förutsätter det, och det tror jag inte heller principiellt förnekas av någon, en viss relativ styrka hos försvaret i förhållande till de krafter som det skall användas mot, om så blir nödvändigt. Om denna relativa styrka går ned till eller obetydligt över noll eller över huvud taget blir för svag, så är det en illusion att föreställa sig, att en utrikespolitik av det slag vi nu för kan upprätthållas.

I den diskussion som fördes mellan herr Wigforss och herr Sköld i TV skymtade ett par perspektiv på dessa problem, efter vad jag såg av referaten — jag hade inte tillfälle att själv höra diskussionen. Som ett alternativ — om det svenska försvarets relativa styrka sjunker för mycket och det följaktligen blir svårt eller omöjligt att upprätthålla

Atomvapenfrågan

en självständig utrikespolitik — nämndes då en anslutning till Atlantpakten.

Får jag här göra det inpasset, herr talman, att när jag först kom in i riksdagen för mer än tio år sedan, gick diskussionens vågor höga just på denna punkt. Jag var då själv mycket tveksam och ansåg att det var något av en tragedi, att de nordiska ländernas vägar skildes åt i fråga om utrikespolitiken. Men jag vill nu gärna säga att jag för min del sedan länge har blivit övertygad om att den huvudlinje för den svenska utrikespolitiken, som då valdes, var den rätta. Jag tror det är omöjligt att bestrida att den spelat en roll för att inte några mera spänningsmätade internationella motsättningar har utkristalliserats över skandinaviskt territorium. Det vore därför enligt min mening en olycka, om vi på grund av en felaktig försvarspolitik skulle tvingas ifrån den linjen.

Men jag vill då också tillägga att om försvarskraften blir för svag för att vi skall kunna genomföra en utrikespolitik av det slag vi för närvarande har, finns det ytterligare ett alternativ förutom det som nämndes i diskussionen mellan herr Sköld och herr Wigforss. På det ser jag med större oro än på något annat. Det alternativet är en utveckling som så småningom kommer oss att glida — från början helt säkert långsamt, men det kan finnas risker att glidningen sedan sker snabbare — hän mot ett läge som kommer att likna det Finland i dag intar. Detta alternativ måste det vara en stor gemensam uppgift att undvika.

Jag vill gärna begagna tillfället att kraftigt understryka de ord som herr Sköld yttrade om angelägenheten av att åt alla håll göra klart, att den debatt som förs om det svenska försvaret här i landet verkligen är en intern svensk debatt, som måste komma till ett resultat ur rent svenska synpunkter.

Det är klart att om man har den bakomliggande bedömning, som jag här helt kort har försökt antyda, vill man

inte acceptera att man skjuter på även de begränsade frågor som gäller forskningsanslaget, den svenska uranproduktionen och några andra saker.

Och härmed kommer jag till de andra påverkande omständigheterna, som även gäller tillgång på tungt vatten och vidtagande av vissa åtgärder, som måste genomföras om vi, som herr Sköld sade, verkligen skall ha fria händer mot mitten av 1960-talet.

I de andra avseenden, som jag här nämnde, är det min bestämda uppfattning att regeringen inte på ett sätt, som står i samklang med den betydelse som frågorna har, har beaktat möjligheterna att verkligen hålla vår handlingsfrihet öppen för ett beslut i den stora frågan senare. Om man har olika faktorer, A, B, C och D, som måste samordnas för att denna handlingsfrihet skall finnas vid en given tidpunkt, och om man sedan sköter faktorerna A, B och D så att förseningar uppstår, är det väldigt lätt att säga som försvarsministern gör i dag: »Ja, faktorn C — d. v. s. forskningsanslaget — är det i dag inte så bråttom med.» Anledningen är ju att regeringen skött de andra faktorerna så att dröjsmål uppstått. Det är häremot jag framför allt vill vända mig.

Herr Sköld hade ett resonemang om varför han inte kunde rösta på vare sig utskottets förslag eller någon av reservationerna. Det är möjligt att det på något ställe i högerreservationen förekommer en formulering om nedrustning av konventionella vapen. Jag har emellertid för min del tolkat den på det sättet att man varit angelägen framhålla, att en nedrustning av det slag som där talas om inte skall ske på sådant sätt, att den allvarligt påverkar maktbalansen mellan stormaktsblocken, där ju även de konventionella vapnen kommer in.

Med de utgångspunkter jag har kommer jag att rösta för den reservation, som avgivits av fröken Andersson m. fl., men jag vill tillägga att om den reservationen inte vinner kammarens bifall,

Atomvapefrågan

kommer jag att rösta för folkparti- och centerpartireservationen. Jag delar nämligen till fullo uppfattningen, att regeringen här ingalunda på ett sätt, som motsvarar dess ansvar, har mött de händer som sträckts mot den. Jag vill begagna tillfället att intyga att om regeringen hade avgivit ett annat besked under förhandlingarna i utskottet än den gjorde, skulle det inte från högerens sida ha stått något i vägen för sådana förhandlingar.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Inte heller jag skall fördjupa mig i en diskussion i sakfrågan om vi skall ha svensk atombeväpning eller inte, utan göra försöket att begränsa ett kort inlägg till det frågan ändå gäller, nämligen ett anslag för forskning.

Först vill jag säga ett par ord om regeringens »visade ovilja» att förhandla om detta forskningsanslag — eller om man nu möjligen avsett att förhandlingen skulle avse hela problemet om en svensk atombeväpning (Herr *Ohlin*: Nej!) Om avsikten var att förhandlingarna endast skulle gälla forskningsanslaget, var ju läget det, att regeringen i november gjorde en deklaration, att vi i statsverkspropositionen inte skulle ta upp det anslag, som överbefälhavaren redan då hade äskat. Vi hade, innan interpellationssvaret i andra kammaren avgavs, en överläggning med ledarna för de demokratiska partierna, där vi gjorde detta klart. Vi klargjorde också varför vi inte ansåg det nödvändigt att anslå pengar till denna grundläggande forskning.

Vad som inträffat efter detta är, att herr Hjalmarson uppsökte mig då denna fråga behandlades i statsutskottet och frågade, om regeringen var villig att vid den tidpunkten ta upp förhandlingar med de demokratiska partierna i detta ärende. På den frågan svarade

jag nej, sedan jag haft kontakt med mina kolleger i regeringen. Jag sade att det inte fanns några förutsättningar för sådana förhandlingar. Anledningen till att dessa förutsättningar saknades var att högern, trots att den mycket väl visste att regeringspartiet nu inte ville bifalla ÖB:s förslag, hade motionerat och ställt frågan på sin spets. Det var denna högerens hållning som gjorde att det inte fanns några förutsättningar. Högern hade bundit sig och ville inte — det framgick vid mitt samtal med herr Hjalmarson — avstå från kravet på att dessa 2,8 miljoner skulle beviljas vid årets riksdag. Jag tycker att högern hade kunnat respektera det förhållandet, att det inom de övriga demokratiska partierna i riksdagen pågår undersökningar, studier och utredningar, som skall ligga till grund för dessa partiers ställningstagande i huvudfrågan. Högern hade så mycket hellre kunnat ta hänsyn till detta som ju i varje fall ett års uppskov inte hade någon praktisk betydelse. Det hade med andra ord inte varit något offer för högern att avstå från att göra denna framstöt, och vi hade då, åtminstone under innevarande år, kunnat bevara den nationella enighet i försvarsfrågan, som vi var så stolta över att vi kunde uppnå i fjol, då det gällde en stor sak.

Hur önskvärt det än är med enighet i försvarsfrågan — även när det gäller denna viktiga detalj — är det alldeles klart att det för närvarande inte finns några möjligheter till förhandlingar. De skulle vara tämligen meningslösa. Skulle det senare uppstå möjligheter, kommer självfallet initiativ till förhandlingar att tas. Riksdagen behöver inte fatta beslut i en sådan fråga. Högern visste ju, att även om det nu inte gäller något principbeslut i själva sakfrågan utan bara frågan om anslag till forskning, så har redan denna framstöt väckt mycket starka betänkligheter. Eftersom regeringspartiet inte kunnat klara ut sin ställning i denna fråga, hade det

Atomvapenfrågan

kanske varit ur försvarets synpunkt värdefullt, om högern vid denna tidpunkt avstått från en aktion, som bara lett till splittring och söndring.

Jag skall säga ett par ord om en sak som jag fört fram som ett skäl för att vi borde inta en avvaktande hållning, nämligen frågan om vi vinner någonting på att nu ta upp en forskning i atomvapenfrågan. Herr Wedén var inne på det frågekomplexet. Jag vill hänvisa till att forskningen bara är en del i ett omfattande program. Det är visserligen en viktig del, men det finns delar som är minst lika viktiga eller viktigare. Det har framgått av både herr Wedéns och herr Skölds anföranden, att det tar ganska lång tid innan alla förutsättningar för en eventuell svensk atomvapenproduktion föreligger.

Jag är inte säker på att forskningen är den faktor som framför allt avgör tidpunkten för när vi är färdiga för en produktion, utan det är alla faktorer tillsammans som betyder något. En forskning som inte genomförs parallellt med vissa av de andra faktorernas genomförande är knappast så realistisk och meningsfull att den fyller någon väsentlig uppgift. Från de militära myndigheterna har i varje fall ännu inte kommit några förslag om att övriga faktorer, t. ex. reaktorbyggen och investeringar av annat slag, skall igångsättas. Men jag misstänker att om den ursprungliga tidsplanen skall hållas blir det väl sådana äskanden som möter oss nästa gång. Det finns också ett samband med det civila atomenergiprogrammet. Jag har tidigare här i kammaren erinrat om de förseningar i det civila atomenergiprogrammet som har skett. Det gör också att ett uppskov med den grundläggande forskningen för atomvapenproduktion redan av det skälet kan anstå.

Jag har vidare hänvisat till de internationella förhandlingar som sattes i gång i fjol i Genève och som fortfarande pågår. Jag har sagt att vi bör kunna

avvakta dessa förhandlingar, innan vi binder oss åt något håll. Det som gör att man enligt min mening bör avvakta dessa förhandlingar är, att de väl ändå är det första seriösa försöket från de tre kärnvapenförsedda stormakternas sida att komma till något slags överenskommelse, en överenskommelse som i första hand är avsedd att gälla ett inställande av kärnvapenproven eller en begränsning av dem, men som också gäller frågan om att införa ett kontrollsystem.

Kommer dessa förhandlingar att leda till något resultat? Det vet man inte. Man kan ha vilken mening som helst om förutsättningarna för ett positivt resultat, man kan vara pessimist och säga att det väl går med dessa konferenser som det gått med så många tidigare, att de bara kommer att utåt uppvisa den misstro som finns mellan stormakterna och det alldeles omöjliga i att komma till resultat, men man kanske ändå vågar hänvisa till den optimism som har kommit till uttryck under senare tid. Optimistiska uttalanden har i varje fall från båda sidorna förekommit om möjligheterna att nå goda resultat.

Vi har genom vår utrikesminister i Förenta Nationerna förfäktat en mycket bestämd linje i dessa frågor. Jag vill bara erinra om hur utrikesminister Undén i höstas, sedan dessa förhandlingar kommit i gång i Genève, på den svenska regeringens vägnar förklarade, att Sverige ur teknisk synpunkt i och för sig kan gripa sig an med uppgiften att framställa egna atomvapen men att vi avstår med tanke på de pågående förhandlingarna och vår starka önskan att dessa förhandlingar verkligen skall leda till ett resultat, så att vi får ett stopp för kärnvapenproven och en begränsning av rustningarna på detta område.

Vad jag menar är att vi nu bör fullfölja den politik som Sverige intagit officiellt i internationella sammanhang. Det innebär att vi inte binder oss, att

Atomvapenfrågan

vi inte tar någon ställning, att vi håller frågan öppen. Därmed har vi en full handlingsfrihet. Jag vill gärna upprepa vad jag sade i en diskussion i första kammaren i går, att om dessa förhandlingar misslyckas och om vi upptäcker att vi ändå går mot en allmän upprustning på kärnvapenområdet och en allmän spridning av dessa vapen, då är det möjligt att vi inte har något annat val. Då kanske vi också tvingas att med hänsyn till våra egna säkerhetsintressen förse vårt försvar med sådana vapen. Jag har aldrig bortsett från den möjligheten, och när jag i propositionen i fjol och i år förklarat att frågan skall hållas öppen har jag självfallet åsyftat detta.

Herr Sköld ansåg sig icke kunna rösta med utskottet med hänsyn till formuleringarna i utskottets skrivning. Herr Sköld fäste sig vid att man möjligen kunde tolka vissa formuleringar så, att det är själva sakfrågan man åsyftar. Jag har fattat utskottsutlåtandet på ett annat sätt. Formuleringarna där hänför sig ju till motioner som är väckta, och dessa motioner tar inte bara upp det anslag som överbefälhavaren har äskat och som regeringen inte tagit med i statsverkspropositionen, utan motionerna framför ju motiven för yrkandet, att medel skall ställas till forskningens förfogande. Jag vill verkligen tolka utskottet så, att man med hänsyn till innehållet i dessa motioner och med hänsyn till de motiveringar, som anføres där, inte har velat binda sig. Jag vill i varje fall tolka statsutskottets motivering på det sättet. Jag delar herr Skölds uppfattning, att visst är det i och för sig möjligt att skilja på ett beslut om forskning och övriga beslut som gäller atomvapnen, och jag hoppas att utskottet med sin skrivning inte avsett att detta skulle vara alldeles omöjligt.

Herr förste vice talmannen tog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Det motionsyrkande, som från folkpartihåll framlagts om förhandlingar, avsåg upptagande av förhandlingar omedelbart efter denna riksdags slut. Jag meddelade herr försvarsministern, att om regeringen var intresserad av detta erbjudande inträdde ett nytt politisk läge, och då ville vi för vår del verka för att få ett uppskov med behandlingen av våra motioner till höstrikdagen. På detta fick vi försvarsministerns nej.

Menar verkligen försvarsministern på fullt allvar, att om högerpartiet inte hade motionerat om forskningen och vapenbärarna, så skulle försvarsministern ha varit beredd att förhandla om dessa saker? Menade försvarsministern detta även sedan vi hade förklarat oss beredda att medverka till att behandlingen av våra motioner uppskötts om regeringen var beredd att gå med på förhandlingar? Nej, herr försvarsminister, man skall ändå lägga sig vinn om en argumentation som kan vinna respekt.

Det är bra mycket renhårigare att göra som herr Sköld och säga ifrån, att socialdemokraterna inte kan förhandla därför att man inte kommit fram till en enhetlig uppfattning, än att skylla på högerpartiet för att det inte blir förhandlingar, att påstå, att man inte kan förhandla därför att högerpartiet framfört en enhetlig uppfattning.

Det finns två saker vi har att välja mellan och som är det konkreta innehållet i handlingsfriheten: antingen skall vi ha atomvapen eller också skall vi avstå från atomvapen. Hur skall vi kunna ha handlingsfrihet att välja även taktiska atomvapen, om vi inte själva skapar några av de förutsättningar som måste till för att vi skall kunna få taktiska atomvapen? Försvarsministern förklarade, att en forskning nu inte skulle ha någon meningsfull uppgift. Jag måste, herr talman, för min del

Atomvapenfrågan

bestämt hävda, att försvarsministern inte kan få stöd för en sådan åsikt hos de ansvariga myndigheterna.

Vi lyssnade allesammans med mycket stort intresse till herr Skölds inlägg. Det var bara en liten sak som jag och kanske många med mig tyckte fattades i inlägget. Herr Sköld sade, att han skulle kunnat vara med om utskottets yrkande, ifall inte motiveringen varit sådan den är, och att han skulle kunnat vara med om högerpartiets yrkande om anslag, om det inte varit för motiveringens skull. Då är det ju klart, att en och annan i sitt stilla sinne undrar: Vilket yrkande skulle egentligen herr Sköld ha kommit fram till, om herr Sköld själv hade fått skriva motiveringen?

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Försvarsministern sade i slutet av sitt anförande, att visst kan man skilja på den lilla och den stora frågan — visst kan man hålla forskningsanslaget isär från det stora beslutet. Ja, herr försvarsminister, det är det man kan, men det är just det som regeringen tyvärr inte visat sig intresserad att göra och därmed ta till vara möjligheterna att nå en vidsträckt enighet om forskningsanslaget. Försvarsministerns argumentation var i långa stycken av den karaktären, att man inte kunde få klart för sig om han resonerade om forskningsanslaget eller om det stora perspektivet.

Försvarsministern tog upp frågan om de internationella förhandlingarna och sade, att man kan ha olika meningar om deras resultat, men alldeles hopplöst är det väl inte, och vi får vänta. Ja, det kunde möjligen vara ett försök till argumentation, om man i det sammanhanget avsåg beslut om att verkligen skaffa atomvapen. Men jag kan lika litet som herr Sköld och några andra talare tidigare i debatten förstå, att försvarsministern kan föra ett sådant resone-

mang och använda sådana argument när det gäller forskningsanslaget. Jag har liksom väl även försvarsministern personliga erfarenheter av svårigheten för partierna att komma fram till ståndpunkter då det gäller den stora frågan. Men jag vill gärna säga, herr talman, att jag tror att vi använt för litet energi på den betydligt lättare uppgiften att komma fram till en ståndpunkt i den lilla frågan, som försvarsministern nu menar kan hållas isär från den stora, fastän han argumenterar på ett sätt, som inte harmonierar med detta medgivande.

Herr talman! Försvarsministern upprepade, att här har inträffat förseningar inom ramen för det civila atomprogrammet o. s. v. Men dessa förseningar inträffar väl inte oberoende av regeringens ansvar och regeringens handlingar? Om regeringen det ena året lägger fram förslag för riksdagen om uranbrytning på Billingen och riksdagen beslutar att sådan skall ske, och regeringen så följande år lägger fram förslag som medför avbrott i brytningen och t. o. m. stora risker för att hela projektet skall uppgivas, så frågar man sig, om det bakom alla regeringens åtgöranden i detta fall verkligen finns den målmedvetenhet, den konsekvens och den ansvarskänsla som borde finnas.

Herr SKÖLD (s) kort genmäle:

Herr talman! Först ett par ord till herr Hjalmarson, som frågade vilket yrkande jag skulle ha ställt om jag hade haft möjlighet till det. Jag skulle ha gjort en kläm som var lika med utskottets men med en rimlig motivering. Jag förklarade att jag skulle ha kunnat rösta med högerreservationens kläm i dess första punkt — det strider inte alls mot mina åsikter att göra det — men jag finner det ganska meningslöst, eftersom det inte skulle vara något annat än en demonstration. Och med den kännedom svenska folket har om min in-

Atomvapenfrågan

ställning till denna fråga behöver jag inte demonstrera.

Jag skulle också vilja säga några ord till försvarsministern. Jag har ingen anledning motsätta mig att vi väntar på förhandlingarna i Genève om atombombsproven. Visst kan vi göra det, men jag vill påpeka att förhandlingarna om kontrollen bara gäller atombombsproven. Vid dessa förhandlingar har det emellertid inte gjorts några framsteg i kärnpunkterna. Jag vill inte uttala mig om hur det går, men det finns ingenting som tyder på att vi kan få någon ledning av dessa förhandlingars resultat.

För ett par månader sedan kom uppgifter om väldiga framsteg. Jag kontrollerade dem och fann, att det endast var fråga om rent perifera ting som inte rörde själva kärnan. Och nu har vi kommit dit var och en som följt frågan visste att vi skulle komma: till det Eisenhowerska förslaget, inte om förbud mot atombombsprov men om en begränsning av proven. Detta kunde man redan i november i fjol förstå skulle bli den amerikanska ståndpunkten.

Om nu försvarsministern är en auktoritativ uttolkare av vad utskottet skrivit, får vi väl tro att uttalandena inte gäller sakfrågan, men två tolkningar kvarstår dock; gäller det ett avböjande av forskningsanslag innan beslut i sakfrågan har fattats eller gäller det bara ett uppskov över nästa budgetår?

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! På den sistnämnda frågan kan jag svara att jag inte skrivit statsutskottets utlåtande — jag har läst det sedan det kommit i tryck. Och jag har bara gjort en tolkning som jag tycker att herr Sköld också hade kunnat göra. I själva sakfrågan ställer sig utskottet på regeringens sida och regeringen har sagt nej till anslaget till

forskning. Det är högern, som har yrkat att den frågan skulle tas upp. Och därmed kommer jag till herr Hjalmarsons inlägg.

Herr Hjalmarson säger att det var fråga om ett uppskov till höstriksdagen. Visst, men jag förklarade att det är meningslöst att under detta år ta upp förhandlingar mellan de fyra partierna, när högern nu alldeles klart har bundit sig. Det är möjligt att jag skulle ha sagt detsamma även om högern inte bundit sig. Men när centerpartiet och folkpartiet beklagar, att den enighet på detta område vi haft under tjugu år som en stor nationell tillgång börjat försvinna genom att vi nu håller på att bli oeniga i kärnvapenfrågan, och liksom vill reparera den skada som skett genom att föreslå fyrtiopartiförhandlingar, så finns det självfallet intet underlag för sådana förhandlingar med högern, som både i sakfrågan och i frågan om forskning har tagit sin bestämda ståndpunkt.

Under sådana förhållanden är det således alldeles meningslöst att sätta sig vid ett förhandlingsbord, såsom också herr Sköld har sagt. Jag upprepar emellertid, att även vi är angelägna om att enigheten i försvarsfrågan bevaras. Hur den skall bevaras i kärnvapenfrågan begriper inte jag, det erkänner jag. Det är möjligt att det är ödesbestämt att den frågan skall splittra både partier och nationen. Det är ju inte fråga om vilken vapenanskaffningsfråga som helst. Det är varken fråga om robotar eller kanoner. Det är en av de största frågor som vi i vår generation fått vara med om att ta ställning till. Hur mycket jag än uppskattar de tankar, som ligger bakom folkpartiets och centerpartiets önskemål om förhandlingar, måste jag dock framhålla att förhandlingar inte kan rädda oss ut ur denna situation.

Både inom folkpartiet och inom det socialdemokratiska partiet har vi undersökningar i gång. Jag vet inte vad

Atomvapenfrågan

de leder till; det är svårt att säga det i dag. Men alla vet att vi är tämligen oeniga inom regeringspartiet liksom inom andra partier. Det är ett mycket svårt dilemma. Högern har inte velat avvakta resultatet av dessa studier och undersökningar utan kör bara på. Det är högerns sak att avgöra, om detta är klokt — enligt min mening är det inte det. Det hjälper inte fram den sak högern vill hjälpa fram. Det verkar nog tyvärr i motsatt riktning.

När jag sade att forskning inte är meningsfull och realistisk, om den inte utföres parallellt med att delar av det övriga programmet realiseras, åsyftade jag naturligtvis de tidsmässiga förhållandena å ena sidan men å andra sidan det faktum, att denna forskning ju måste ha stöd av tillgång till plutonium och annat, som vi för dessa ändamål inte kan få från utlandet.

Vad sedan beträffar spörsmålet, om man kan skilja på beslut om anslag till forskning och principbeslut i kärnvapenfrågan, vill jag säga, att jag har den uppfattningen, att man kan göra sådan skillnad.

Jag har motiverat mitt avslag på ÖB:s framställning med att det tidsmässigt inte är nödvändigt att nu fatta beslut. Vi har redan beslutat uppskov. Jag har hänvisat till den oenighet och den tvekan som råder, inte minst inom regeringen. Vidare har jag åberopat de förhandlingar som pågår internationellt. Dessa förhandlingar är vi inom regeringen intresserade av och vill göra allt vad vi kan för att stödja, eftersom det är alldeles självklart, att det ur svenska säkerhetssynpunkter är viktigare, att det blir förbud mot användande av kärnvapen i ett framtida krig än om vi skaffar oss den utrustning som vi själva kan skaffa. Den skulle naturligtvis bli oerhört begränsad i förhållande till stormakternas.

När jag har sagt att man kan skilja på dessa saker, så menar jag det och har menat det hela tiden. Jag kan tänka

mig, att man i framtiden går fram på den vägen, att man fattar sådana delbeslut, ehuru jag inte längre tror, att det är realistiskt, därför att om sådana tidsprogram som man har tänkt sig i organisationsplanen Adam skall följas, så är, som jag sade förut, kanske inte ens forskningen det som det är mest bråttom med.

Herr talman! Jag skall sluta med att säga, att detta att vi inte binder oss, inte ens i fråga om forskningsanslag, utan håller hela denna fråga öppen, är enligt min mening för närvarande den riktiga politiken i denna fråga från vår sida. Det behövs inte vara, såsom det utmålas i många svenska tidningar, en uppskovstaktik, som inte tar hänsyn till nationella säkerhetsintressen. Dessa tidningar vet ju mycket väl, att det inom partierna finns starka betänkligheter mot att ta ställning i frågan. Det är bara tre stormakter som har kärnvapen. Övriga länder har inte sådana vapen, även om de som tillhör NATO är tillförsäkrade kärnvapen för eget bruk under ett krig.

Sverige har genom sin ställning i Förenta Nationerna, vår traditionella fredspolitik och vårt umgänge med andra länder en ställning att slå vakt om. Jag tror, att vi gagnar saken bäst genom att i avvaktan på resultatet av internationella förhandlingar utnyttja tiden för de studier och den kartläggning inom partierna och inom opinionen i landet som är nödvändig. Vi skall komma ihåg, att när man skaffade kärnvapen i Sovjet, USA och England föregicks det inte av några offentliga debatter, där partierna, i varje fall inte utåt, fick ta ställning eller fråga sina valmän, om man skulle skaffa kärnvapen, utan när den stora allmänheten vaknade upp en morgon, fick den plötsligt i tidningar och radio reda på, att nu hade också det egna landet skaffat sig kärnvapen. Något sådant är ju inte möjligt i Sverige. Vi befinner oss inte i krig eller något slags krigsberedskap,

Atomvapenfrågan

som gör att regeringen har fullmakt att handla på det sättet. Vi tvingas i stället i denna fråga att genomgå det som man måste genomgå i en demokrati när det gäller en stor sak: Vi måste diskutera den och måste försöka komma till klarhet. Vi kommer inte ifrån avgörandena inom de fria sammanslutningar som heter partier, som ju ändå bär upp den svenska demokratin. Det är den processen som nu pågår, och den måste jag som försvarsminister självfallet ta hänsyn till.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Tillåt mig först i anslutning till vad statsrådet senast sade att uttala min tillfredsställelse över att även han ansluter sig till den distinktion, som här görs mellan å ena sidan forskningsbeslut och å andra sidan det stora beslutet. Men jag skulle vilja framhålla, att när han säger att han kan göra detta, borde det också vara hans plikt att bidra till att på den punkten lyfsa den offentliga diskussionen. Det skulle nämligen vara av utomordentligt värde, om man i den allmänna debatten i dessa viktiga frågor kunde åstadkomma en klar distinktion mellan det ena och det andra.

Det som egentligen föranledde mig att begära ordet var att herr Sköld i sin kritik av centerpartiets och folkpartiets reservation anförde som ett huvudskäl, att det viktigaste var att man först hade grundligt studerat frågan och tagit ståndpunkt. Först därefter kunde man gå till en fruktbar förhandling. Jag har inte riktigt samma uppfattning och under replikväxlingen mellan statsrådet och herr Hjalmarson har man ju fått en känsla av att bakom kulisserna har under utskottsbehandlingen pågått något slags förhandlingar, låt vara mellan sådana fixerade ståndpunkter som herr Sköld ansåg sig i viss mån kunna rekommendera.

Vi måste tydligen efter vad som här framkommit konstatera, att den för-

handlingen i varje fall inte varit särskilt lycklig för den fortsatta enigheten i denna försvarsfråga, och jag vill verkligen slå fast, att det inte är denna form av förhandling som vi vill ha. Vad vi har tänkt oss är någonting mera i stil med vad som skedde i den senaste försvarsberedningen, där det icke förekom några låsta ståndpunkter när man gick till förhandling, utan där ståndpunkterna utkristalliserade sig under förhandlingarnas gång. Jag är optimist nog att tro, herr statsråd, även om man nu skyller ifrån sig på högerens låsta ståndpunkter, att det finns så mycket resonlighet och känsla för värdet av en dylik samling i denna fråga, att partierna ännu en gång skall vara i stånd att här underkasta sina ståndpunkter de modifieringar, som behövs för att uppnå denna samling.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr försvarsministern framhöll, att den omständigheten, att högerpartiet framfört en uppfattning i sakfrågorna, hade utgjort ett hinder för försvarsministern att delta i förhandlingar. Om vi inte hade deklarerat en uppfattning, skulle det alltså ha kunnat bli förhandlingar. Det var den ena tankegången. Om nu herr försvarsministern skulle vilja ha vänligheten att komma ihåg och sammanställa den med nästa tankegång i herr försvarsministerns anförande, skulle jag vara tacksam. I nästa replik sade nämligen försvarsministern, att det var olyckligt att högerpartiet inte väntat med att aktualisera sakfrågorna till dess socialdemokratien hade kunnat nå fram till en mera enhetlig uppfattning. Först då vore tiden inne att ta upp förhandlingar. Herr försvarsminister! Tillåt mig då att fråga: Vad var det som försvarsministern hade velat förhandla om, ifall högerpartiet inte hade motionerat? Var vänlig ge mig ett svar på den frågan, herr statsråd!

Atomvapenfrågan

Nej, herr talman, statsrådets resone-mang är inte någonting annat än den tommaste av alla tomma efterhands-konstruktioner som någonsin presterats från regeringsbänken.

I själva sakfrågan vill jag bara, herr talman, understryka, att medlemmarna i försvarssystemen i öst och väst erhåller de vapenbärare, som ger dem möjlighet att i ett kritiskt läge kunna använda taktiska atomvapen. Det är ju bl. a. det, som skapar en radikal skillnad i deras situation jämfört med vår.

Jag är till sist, herr talman, gärna med om att stryka under försvarsministerns uttalande, att det mycket väl kan ses som ett led i själva försvarsarbetet, att man i de politiska partierna studerar dessa frågor. Men då lär det väl också utgöra ett högst förnuftigt led i försvarsarbetet att man är med på forskningen i försvarets forskningsanstalt.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det väsentliga är ju ändå, att jag å regeringens vägnar har avvisat frågan om vi är beredda att förhandla i detta spörsmål.

Frågan huruvida det hade kunnat bli förhandlingar, därest högern inte hade väckt sin motion, vågar jag inte säga någonting om. Jag skulle inte tro att det hade blivit förhandlingar i år ändå. Vad jag har sagt är, att när högern gjorde denna framställning, då högern visste att de övriga tre partierna och i varje fall regeringspartiet inte hade tagit ställning, var det i fullt medvetande om att denna brytning skulle uppstå. Man kan fråga sig om det var för att framkalla den som högern kom med sin framstöt. Det måste väl närmast vara det, eftersom högern mycket väl vet att man tidsmässigt kan skjuta på frågan.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! För några av oss, som haft tillfälle att följa frågans handläggning i statsutskottets första avdelning,

har denna debatt kommit i någon mån som en överraskning. Jag måste erkänna, att jag blev förvånad när herr Hjalmarson redan inledningsvis gjorde ett svep i den framtida svenska krigshistorien. Jag har precis samma uppfattning som herrar Ståhl och Wedén framfört här, nämligen att man borde försöka ge denna fråga en något mera begränsad omfattning i förevarande sammanhang.

Vad är det som har hänt? Jo, försvarsministern har föreslagit, att försvarets forskningsanstalt till viss forskningsverksamhet under nästa budgetår skall få ett anslag på 23 600 000 kronor, vilket innebär en höjning med 6 600 000 kronor i förhållande till vad som gäller för innevarande budgetår. Enligt min mening inrymmer försvarsministerns behandling av forskningsanstalten på denna punkt ett betydande mått av välvilja, särskilt om man betänker hur många var för sig behjärtansvärda anslag det är som skall dela statskassans resurser.

Högern har i sin motion yrkat, att anslaget skulle höjas med ytterligare 2,8 miljoner kronor, som skulle användas på det sätt, som tidigare har blivit omnämnt flera gånger i debatten.

Såväl av reservationen som — framför allt — av högerns motion nr 107 i första kammaren får man en stark känsla av att högern nu verkligen velat aktualisera frågan om atomvapen i det svenska försvaret. Mot bakgrunden av motionen kan jag väl förstå, att ett beslut i enlighet med reservationen av fröken Andersson m. fl. skulle av många uppfattas som ett tämligen klart ståndpunktstagande i själva huvudfrågan. Formellt kan det naturligtvis hävdas — såsom herr Ståhl och flera andra har gjort — att motsatsen är i överensstämmelse med verkligheten, men jag har nog för min del den uppfattningen, att riksdagen mycket allmänt skulle anses ha tagit en viss bestämd ståndpunkt, om den skulle bifalla högerreservationen. Vi skall kom-

Atomvapenfrågan

ma ihåg, att detta i allra högsta grad är en psykologisk fråga, och de psykologiska faktorerna verkar enligt min mening just så, att ett bifall till reservationen skulle tolkas på det sätt som jag här har gjort. I nuvarande läge skulle ett sådant steg från riksdagens sida ingalunda främja den enighet i försvarsfrågan, som man efterlyst bl. a. i samband med behandlingen av föreliggande fråga. Tvärtom är det risk för att ett dylikt beslut nu skulle föda ogynnsamma stämningar även mot försvaret som sådant.

I den reservation, som centerpartiets och folkpartiets representanter fogat till utskottsutlåtandet, tycks dessa vara inne på liknande tankegångar. De har nämligen i anslagsfrågan kommit till samma ståndpunkt som utskottsmajoriteten, nämligen till ett avstyrkande.

Det är en helt naturlig sak att vi önskar, att pengar anslagna till försvaret skall användas på effektivast möjliga sätt. Naturligtvis vill vi, att vårt försvar skall vara effektivt. Ett attrappförsvar — några Potemkin-kulisser — kan inte rädda oss i nödens stund. Den principen blev ju uttryckligen fastslagen i fjolårets riksdagsbeslut om försvarets framtida utformning. Man underströk som bekant starkt betydelsen av försvarets kvalitativa upprustning.

Tidigare under debatten har herr Heckscher talat om känslan för vårt lands frihet och oberoende, och herr Wedén har behandlat sambandet mellan försvarspolitik och utrikespolitik. Jag konstaterar, att ingen av dessa talare i detta sammanhang yttrade sig i polemiskt syfte, och det finns ingen anledning att gå närmare in på vad de sagt, men jag noterar deras uttalanden.

För ungefär nio och en halv månader sedan var man enig om att »frågan om förberedande åtgärder för framställning av svenska atomvapen skulle uppskjutas tills vidare». Det rädde dock inte större enighet i själva sakfrågan då än vad det gör nu. Det finns folk — nu

som då — med en klart positiv ståndpunkt, det finns folk med en klart negativ ståndpunkt, och det finns folk, som ännu inte tagit ståndpunkt åt vare sig det ena eller andra hållet.

Mot bakgrunden av vad riksdagen beslöt så sent som i juli i fjol om de svenska atomvapnen, förefaller försvarsministerns ståndpunkt till denna fråga, sådan den kommit till uttryck i årets statsverksproposition, fullt motiverad och logiskt underbyggd. Det har inte hänt något så avgörande sedan juli 1958, att man enligt mitt sätt att se nu bättre än då skulle kunna fatta ett beslut i huvudfrågan. Opinionsen är splittad. Det behövs — som fru Lewén-Eliasson mycket riktigt framhöll — ytterligare rådrum för att belysa situationen. Det behövs också ytterligare informationer i flera olika hänseenden, innan en större del av befolkningen känner sig mogen för ett avgörande ståndpunktstagande i den ena eller andra riktningen. Jag tror, att den mening, som nyligen deklarerades av Stockholms fackliga centralorganisation — nämligen att man skulle inta en avvaktande hållning — delas av mycket stora grupper människor i vårt land.

En avvaktande hållning i denna fråga är — framhåller utskottet — »ägnad att utåt understryka den vikt, som vårt land fäster vid ansträngningarna att få till stånd internationella överenskommelser om kärnvapenprovets upphörande samt begränsningar i produktionen av dessa vapen». Hur kommer det att gå med dessa internationella överenskommelser? Kommer de någonsin att se dagens ljus? Det kan ingen säga i dag. Jag tror ändå, att det skulle vara onödigt att på detta stadium så att säga kasta yxan i sjön. Försvarsministern har nyss framhållit, att stormakternas försök att komma till enighet är det första mera seriösa försöket på detta område. Man skall nog inte helt bortse från möjligheterna att registrera vissa framsteg.

Atomvapenfrågan

De avstyrkta motionerna gäller i sak, såsom påpekats tidigare, inte anskaffning av atomvapen utan endast forskning och undersökningar — som det heter — i syfte att snarast framtaga underlag för konstruktion av atomladdningar.

Enligt utskottsmajoriteten skulle ett bifall till motionerna binda statsmakternas handlingsfrihet åtminstone i viss mån då det gäller att senare ta ställning till själva sakfrågan.

Det pågår, såsom här tidigare framhållits av flera talare, ett betydande utredningsarbete på detta område. Så är bl. a. förhållandet inom det parti jag företräder, och herr Ståhl har omnämnt, att man även inom folkpartiet är sysselsatt med sådana utredningar. Det vore enligt mitt sätt att se föga välbetänkt att nu låtsas ungefär som om dessa utredningar inte existerade.

I reservationen av herr Pålsson m. fl. uttalas önskemål om att riksdagen skall hos Kungl. Maj:t beställa flerpartiförhandlingar i syfte att behålla enigheten i försvarsfrågan. Man skulle liksom lyfta upp de aktuella kontroversiella frågorna över menige mans huvud. Jag tror att detta psykologiskt sett inte är ägnat att verka enande på den opinion som nu är splittrad, utan att motsatsen snarare skulle bli fallet. Ett sådan steg skulle säkert inte främja sakligheten i debatten om huvudfrågan.

I detta sammanhang har jag, herr talman, lekt med en tanke: kan en oenig riksdag rekvirera enighet i denna fråga från Kungl. Maj:ts kansli? Jag tror inte att det för närvarande finns möjlighet därtill.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **HAGBERG** (k):

Herr talman! Det obehag, som många, många människor här i landet måste ha känt inför högerns och folkpartiets framstötter för att befördra en svensk utrustning med atomvapen, kan inte

gärna ha blivit mindre genom de skruvade undanflykter som regeringens talesman i dag kommit med. Jag kan för min del inte tolka dessa undanflykter på annat sätt än att han har velat säga: »Lugna er litet grand! Här går ingen tid förlorad. Vi är eniga i sak, men våra partier är inte eniga och därför måste vi ha litet tid på oss för att åstadkomma en sådan enighet.» En sådan enighet kommer inte att uppstå.

Jag skall försöka att ange några av de skäl, som jag för min del anlägger på behandlingen av denna fråga och som gör att jag anser att det skulle vara oklokt av Sverige att anskaffa atomvapen.

Jag vill då först säga till herr Heckscher, att det är nonsens att påstå att jag skulle ha gjort gällande, att Sovjetunionen skulle känna sig hotad av att Sverige skaffade sig atomvapen. Jag har över huvud taget inte argumenterat på det sättet. Jag har den uppfattningen, att Sovjetunionen tillhör de lätt räknade länder, som skulle kunna överleva ett atomvapenkrig. Sverige däremot tillhör inte detta fåtal länder, och många andra länder, vilka i likhet med Sverige har ett begränsat territorium, befinner sig i precis samma dilemma.

I detta sammanhang tillåter jag mig erinra om att den brittiska regeringen i sin vita bok klart säger ifrån, att England inte kan försvaras mot luftangrepp med kärnvapen. England kan alltså inte försvaras, men Sverige skulle kunna försvaras! Och vad är det för slutsats den engelska regeringen dragit av sitt sensationella konstaterande? Jo, vi kan inte förhindra att England förgöres, men vi kan genom att själva skaffa oss kärnvapen förgöra vår fiende. När man har kommit därhän, då upphör talet om försvar att ha någon som helst mening. Då handlar det inte längre om något sådant.

Det är väl uppenbart, att därest Sverige i dag skulle fatta beslut om att sätta i gång forskning för att anskaffa

Atomvapenfrågan

kärnvapen, skulle detta stärka de krafter inom den internationella politiken, vilka genom ett kärnvapenkrig vill söka lösa de problem som man inte tror sig kunna lösa på annat sätt. Det är tillräckligt att erinra om hur högern här i kammaren har begagnat sig av den schweiziska regeringens beslut om att Schweiz skulle anskaffa atomvapen. Schweiz har varken i dag eller på många år möjlighet att anskaffa sådana vapen, men för den svenska högern har Schweiz genom detta uttalande genast blivit bundsförvant i atomvapenkampanjen.

Det är uppenbart, att ett beslut av den svenska riksdagen i liknande riktning skulle bidra till att stärka atomhysterien och skärpa det kalla kriget, alldeles oberoende av att Sverige vill föra en alliansfri politik som syftar till neutralitet i händelse av nytt krig.

Det andra skälet för mig är, att om Sverige skaffar kärnvapen skulle detta göra det till en militär nödvändighet för en eventuell fiende att använda kärnvapen mot oss. Dessutom skulle vederbörande anse sig moraliskt berättigad att göra det mot en makt, som använder sådana vapen eller förklarar sig ämna använda dem. Man kommer således att tillgripa dessa vapen för den händelse vi skulle dras in i kriget.

Redan dessa skäl väger mycket tungt, tycker jag. Men det finns naturligtvis andra skäl som man måste tillmäta en om möjligt ännu större betydelse. Högerledaren prisade herr Skölds atomskrift, där herr Sköld för sin del klart uttalat sig för att Sverige bör skaffa sig atomvapen. Tillåt mig redovisa ett intryck som jag fått vid genomläsningen av denna skrift.

Det är ingen tvekan om att herr Sköld i huvudsak lägger fram militära argument, som skulle tala för att Sverige bör skaffa kärnvapen. Denna bok är ju, trots detta, i verkligheten fylld med argument mot en sådan lösning av problemet. Den ger åt dem, som av olika skäl varnar

för en svensk atombeväpning, de allra starkaste argumenten. Särskilt de militära argumenten måste, såvitt jag förstår, i denna tappning snarast kunna användas mot den militära ståndpunkten.

Förutsättningen för att Sverige skall ha nytta av atomvapen blir i herr Skölds framställning för det första, att en motståndare inte tillgriper hemortsbekämpning. En hemortsbekämpning kan emellertid påverka ett krig, det visade bombardemangen av de båda japanska städerna. Dessa båda städer — varav den ena var av Göteborgs storlek — förintades med en atombomb vardera. Detta visade sig vara tillräckligt för att skapa fullständig demoralisation och en övertygelse — inte bara hos folket utan även i de militära kretsarna — att det var hopplöst att fortsätta kriget. Det är därför en illusion att tänka sig, att Sverige kan förbereda sig på att föra ett atomvapenkrig utan att sådana medel skulle kunna tillgripas hos oss.

Den andra förutsättningen i herr Skölds bok är, att en eventuell motståndare skulle föra krig på de områden som passar bäst för oss. Detta gör dock inte militär i allmänhet. De försöker planlägga sina anfall just där de anser motståndarna vara svagast och mest sårbara.

Den tredje förutsättningen är — i detta sammanhang tycker jag att den är mycket viktig — att motståndaren inte skall använda vätevapen samt inte ha starkare uranvapen än Sverige eventuellt skulle skaffa sig. I herr Skölds framställning handlar det om mycket små uranvapen. Skillnaden i förstörelseverkan mellan de svagaste och starkaste uranvapnen är — enligt herr Skölds skrift — ungefär som skillnaden mellan 1 och 400. Hiroshimabomben var en fruktansvärd bomb, men nu gör man s. k. uranbomber med minst tio gånger så stor förstörelsekapacitet.

Är det nu troligt att — om Sverige skulle drabbas av olyckan att råka i krig

Atomvapenfrågan

— en motståndare skulle inskränka sig till att använda mycket lätta atomvapen — sådana som Sverige skulle utrustas med — så att kampen skulle kunna bli någorlunda jämn? Jag tycker att antagandet vittnar om naivitet. Det är helt otroligt. Det stämmer inte med några tidigare krigserfarenheter. — Så står det till med det militära resonemanget.

Jag skulle också vilja göra en erinran om vad herr Sköld kallar för »dessa djävulska nyheter» sådana de presenteras av docent Gerholm. Han erinrar om att vätebomberna kan göras med en kapacitet som är 1 500 gånger starkare än Hiroshimabombens. En halvstor sådan vätebomb över Stockholm, säger han, skulle bokstavigt talat utplåna allt i hela Stor-Stockholm på bråkdelen av en sekund.

Han citerar också doktor Magnusson i försvarets forskningsanstalt. Under förutsättning av att det råder östlig vind och en vindstyrka av 10 sekundmeter skulle radioaktiviteten föra ända till Karlstad och till finnskogarna inom loppet av sju timmar. Inom denna tid skulle alltså inte bara Stor-Stockholm och dess befolkning förintas inom en bråkdel av en sekund, utan i ett bälte i Mellan-Sverige mellan Karlstad och finnskogarna på låt oss säga ett par hundra kilometers bredd skulle bokstavigt talat allt liv förintas, och detta av en enda vätebomb.

Nu resoneras det så, att vi skulle skaffa oss kärnvapen för att våra ungdomar inte skall ha sämre vapen än motståndarna. Ett sådant argument låter hur rimligt som helst. Konventionella vapen har inget värde numera säges det, vi lever i en ny tid, det har blivit nya kvaliteter på det militära området just genom kärnvapnen och det är hopplöst för ett litet land med så begränsad landareal som Sverige att föra ett framgångsrikt krig med konventionella medel. Men nu är det ju ett faktum, menar man, att det finns makter som är väl rustade på detta område och det

skulle därför vara defaitism att ge upp redan i förväg och inte anskaffa kärnvapen. Om man har konstaterat, att det finns former av krig som ens eget land inte kan föra — och vi kommer aldrig att kunna föra ett kärnvapenkrig, det är uppenbart — behöver man emellertid inte därför säga att varje form av försvar, varje tanke på nationell självhävdelse är utesluten.

Herr Sköld anför två skäl till att han funnit det nödvändigt för Sverige att skaffa kärnvapen. Det första är att det inte blir någon överenskommelse om internationell nedrustning och det andra att man kanske kan — inte nu men framdeles — göra kärnvapenexperimenten ofarligare, d. v. s. avlägsna farorna för strålningsskador i samband med proven. Det försiggår en mycket livlig diskussion bland vetenskapsmännen på denna punkt. Jag vill påminna om att en nobelpristagare har fastställt, att redan nu skadas var tusende amerikansk medborgare, främst barn, av strontium. Vi måste ovillkorligen framdeles genom dessa skador komma i ett mycket svårt läge. Hela frågan om experimentens verkningar på människornas hälsa är som sagt föremål för tvist bland vetenskapsmännen, men tvisten gäller inte om experimenten är skadliga för folkets hälsa, ty därom är alla vetenskapsmän överens, utan endast frågan: Hur stor är faran? Faran är mycket stor och vi har ännu inte kommit i det läge som herr Sköld uppställer som en förutsättning för att Sverige skulle börja experimentera med kärnvapen, nämligen att man kan avlägsna faran för radioaktiv strålning.

Detta är sakläget och på grundval därutav skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag. Det är mycket i utlåtandet, som jag inte kan instämma i, men det går i alla fall tills vidare mot att Sverige skall anskaffa kärnvapen och likaså mot att det skall tas upp förhandlingar mellan de fyra övriga partierna i denna fråga.

Atomvapenfrågan

Herr talmannen återtog förhandlingarnas ledning.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har antecknat en blank reservation till detta utlåtande. De flesta förstår kanske varför. Jämte några andra ansåg jag redan i juli månad i fjol när försvarsbeslutet fattades, att vi då skulle ha tagit ställning till atomvapenfrågan och redan då sagt nej t. o. m. till varje som helst förberedelse för införlivande av atomvapen med svenska försvaret. Vad som sedan har inträffat talar inte för att man bör ändra uppfattning. Själv tycker jag snarare att det talar för motsatsen.

Det är denna deklaration jag ville göra. Jag sade i utskottet, att jag är med om klämman men vill göra några reflexioner rörande motiveringen.

Nu har det resonerats om hur man skall förstå utskottets motivering. Det är väl bara att läsa vad som står där, så tyckte i varje fall jag. Jag skulle ha velat skriva utlåtandet på ett annat sätt och jag skulle i och för sig gärna ha upprepat mitt yrkande från i fjol, men det skall jag inte göra som det nu ligger till.

Att vi skall vänta med kärnvapenforskning till dess vi har sett utgången av förhandlingarna i FN är väl en nog så riktig ståndpunkt, som borde passa även dem som vill hålla möjligheten öppen att senare ta ställning till hur vi skall göra. Jag tror för min del inte att det är möjligt att här i Sverige nå enighet den dagen då någon vill genomföra ett beslut som innebär att vi skulle införliva kärnvapen med det svenska försvaret. Jag tror att nationen kommer att splittras den gången.

Varför skall vi över huvud taget eftersträva att skaffa oss atomvapen? Själv tror jag det beror på att man inte har kvar tron på människorna. Alla ansvariga även i de länder där man redan har atomvapen, i Amerika, i Ryss-

land, vet att ett kärnvapenkrig, där man tar till de mest effektiva vapen som nu finnes på det här området, leder till att vi därefter inte har kvar någonting som med fog kan kallas kultur. Alla är medvetna om detta; alla måste vara medvetna om att vill vi leva vidare på den här planeten, måste vi sträva efter ett sådant tillstånd, att det inte blir något krig. Varför skulle vi inte kunna tro att det är möjligt lika väl som vi tror på annat? Varför skulle vi alldeles tappa tron på människorna och föreställa oss att vi måste vara med i den här dansen och skaffa oss atomvapen? Det är alldeles orimligt att satsa på en sådan föreställning, att ett kärnvapenkrig aldrig blir verklighet.

Det har här sagts att Sveriges främsta, förnämsta och egentligen enda målsättning är fredens bevarande. Det har varit så länge och kommer att förbli så i fortsättningen. Då kommer jag in på nästa fråga: Vad gör man för att bevara freden? En del människor tror, att om vi skaffar oss kärnvapen, skulle vi med hjälp av dessa lättare kunna bevara freden. Själv hör jag till dem som tror precis motsatsen: skaffar vi oss kärnvapen är det inte ett bidrag till att säkra freden.

Jag skall inte närmare gå in på frågan huruvida vi vet tillräckligt för att ta ståndpunkt. Själv anser jag att jag vet tillräckligt mycket för att ta ståndpunkt. Jag fick vara med i civilförvarsutredningen och sedan i försvarsberedningen. Främst i civilförvarsutredningen sökte vi komma underfund med verkningarna av atomvapnen, och jag bildade mig därvid en bestämd uppfattning. Jag tycker att vi vet tillräckligt för att ta ståndpunkt — i det avseendet är tydligen högern av samma mening som jag. Högern säger att vi har anledning att nu ta en ställning som innebär att vi skall sikta fram mot ett svenskt atomvapen, och jag tycker att vi redan nu kan ta ståndpunkt mot ett svenskt atomvapen. Jag tycker att vi

Atomvapenfrågan

kunde ha gjort det redan förra sommaren.

Jag hör till dem som är alldeles övertygade om att därest vi skaffar oss atomvapen ökar våra risker att komma in i ett krig, där atomvapen användes. Om Sverige kommer in i ett krig där atomvapen användes, kommer vi till korta, och då är Sveriges öde uppenbarligen beseglat. Vi bör handla och uppträda på sådant sätt i utrikespolitiken att vi skaffar oss förtroende utåt. Vi bör efter måttet av våra resurser hjälpa vad man brukar kalla de underutvecklade områdena och på det sättet skaffa oss ett gott anseende, vilket vi i någon mån redan har lyckats med. Vi skulle alldeles säkert allvarligt försämra vårt anseende, därest vi i dag skulle följa högern.

Det har i det här sammanhanget sagts, till och med i en skrift som nyligen utkommit, att om vi skaffar oss atomvapen, kan kostnaderna härför rymmas inom den förra sommaren fastställda kostnadsramen genom att vi prutar på andra punkter. Jag vill säga till kammarens ärade ledamöter att de inte bör tro på det talet. Detta kommer aldrig att vara möjligt. I försvarsberedningen ställde vi denna fråga flera gånger och fick som regel det svaret att man kanske kan spara litet på ammunitionen, men stort mer blir det inte.

Motiveringen från rent militära utgångspunkter för att vi skall ha atomvapen är ju att en fiende, som tänkt anfalla oss, därigenom skulle tvingas att sprida sina styrkor, så att vi finge lättare att bekämpa vederbörande. Vidare säger de svenska militärer, som anser det nödvändigt att vi skaffar oss de här vapnen, att vi aldrig skulle behöva använda dem. Jag vill dock upppepa: kommer vi i den situation att vi måste använda dem, är vårt öde beseglat.

Nästan alla är väl eniga om att vi inte har vidtagit militära rustningar därför att vi i någon viss situation skul-

le kunna påverka maktbalansen — några sådana funderingar förekommer aldrig från svensk sida. Jag har märkt att den tanken har framskyttat bland atomvapnens anhängare, att det skulle kunna tänkas en situation, i vilken detta skulle ha någon betydelse. Jag kunde här åberopa framstående officerare, tillhörande försvarsstaben, som har deklarerat att det är en alldeles felaktig föreställning. I en situation, där ett krig har utbrutit mellan två stormakter, vilka använder kärnvapen, skulle vi — jag vill sluta med detta — knappast ens vara sparvar i den tranedansen.

Jag kommer sålunda att rösta för utskottets hemställan.

Herrar *Spångberg* (s) och *Lundqvist* i Trollhättan (s) instämde häri.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Det har ganska länge rått enighet mellan de demokratiska partierna om att vi inte skulle kunna försvara — eller någonting annat — genom att nu riva upp en strid i den stora atomvapenfrågan, d. v. s. genom att kräva *beslut* därom nu eller i en nära framtid. Det betyder inte, såsom herr Hjalmarson påpekade, att partierna varit eniga om att denna sak inte skulle diskuteras; det betyder att man har varit och såvitt jag vet fortfarande är överens om att det inte nu är aktuellt att ta någon definitiv ståndpunkt.

Här föreligger emellertid en annan fråga, som i dag för korthetens skull har betecknats såsom den lilla frågan, även om den ingalunda är av ringa betydelse, nämligen huruvida vi skall besluta att i en nära framtid vidta vissa förberedande åtgärder, speciellt rörande forskning om atomenergiens militära användning, *för att statsmakterna senare skall ha verklig handlingsfrihet* att träffa sitt avgörande i den större frågan utan att vara bundna av någon omöjlighet, som lätt skulle kunna före-

Atomvapenfrågan

ligga om inga förberedande åtgärder vidtoges.

Efter att ha lyssnat till den offentliga debatten under de senaste månaderna och läst utskottets mycket dimmiga utlåtande måste jag säga, att jag betraktar det som en stor vinning att först förre försvarsministern Sköld och sedan den nuvarande försvarsministern här i kammaren emfatiskt understrukt, att en gränsdragning mellan det större spörsmålet, om det svenska försvarets förseende med atomvapen, och det mindre spörsmålet, om vissa förberedande åtgärder, omfattande bl. a. forskning, enligt deras mening självfallet är möjlig och att ställningstagandet till det mera begränsade spörsmålet inte på något sätt behöver binda statsmakterna när de sedermera skall ta ställning till det mera vidsträckta spörsmålet.

Jag tror att vi skulle kunna uppnå en sanering av debatten kring dessa frågor om statsministern här ville förklara, att han för sin del ställer sig bakom försvarsministern och Per Edvin Sköld samt att han är villig att göra allt vad han kan för att svenska folket skall få klart för sig den avgörande distinktion som här föreligger, så att man sedan i en relativt lugn atmosfär kan diskutera det aktuella, mera begränsade spörsmålet utan att det röres upp en massa känslostoff, vilket ju inte är onaturligt när det större problemet tas till behandling. Jag tror att statsministern inte skulle kunna göra det svenska försvaret en större tjänst just nu än genom ett uttalande av denna art. Men jag vill tillägga att jag tror, att tystnad på denna punkt, ett försök att här *inte* ge klart besked, skulle innebära ett förkunnande, att regeringen har för avsikt att avvika från den linje som man följde för några år sedan och senast när uppgörelsen träffades i försvarsfrågan under enighet mellan de demokratiska partierna.

Tyvärr har utskottet gjort ett uttalande som knappast kan tolkas på an-

nat sätt än att utskottet vill sudda ut skillnaden mellan den större och den mindre frågan och att utskottet vill lägga grunden för en fortsatt dimbildning i den offentliga debatten. Utskottet säger nämligen på tal om herrar Aastrups och Ståhls motion med dess inbjudan till förhandlingar, att det inte vill vara med om någonting sådant, därför att »det i dagens läge råder ej endast mellan utan även inom partierna olika meningsriktningar eller nyanser i uppfattningen då det gäller ställningstagandet till principfrågan, huruvida det svenska försvaret bör utrustas med atomvapen. Några förutsättningar för att genom förhandlingar partierna emellan vinna enighet i denna fråga torde knappast nu förefinnas», säger utskottet, och därför vill det inte vara med om förhandlingar.

Men det är ju inte detta saken gäller! Det står i reservationen av herr Påls-son m. fl., att nu föreliggande förslag på intet sätt gäller den stora frågan, huruvida atomstridsmedel skall införas i den svenska försvarsorganisationen. Hur är det möjligt att statsutskottets socialdemokrater, med de traditioner som finns i den svenska riksdagen och dess statsutskott, alldeles nonchalerar ett klart besked i både motion och reservation om vad saken gäller och väljer att låtsas som om man nu hade begärt förhandlingar för att någorlunda snabbt uppnå enighet rörande det stora spörsmålet?

Ingenting skulle glädja mig mer än om förklaringen härtill är ett rent missförstånd. Fru Lewén-Eliassons yttrande här i dag vittnade dock om att hon för sin del knappast hade intagit denna ståndpunkt på grund av ett missförstånd utan ville driva den tesen, att om man toge ställning i det begränsade spörsmålet om forskning, vissa beredskapsåtgärder o. d., skulle detta innebära att statsmakterna bleve bundna i den större frågan — alltså en stånd-

Atomvapenfrågan

punkt helt avvikande från herr Skölds och försvarsministerns.

Såvitt jag kan förstå kan det väl inte råda något tvivel om att ifall vi alla med statsministern i spetsen och försvarsministern därjämte — som tydligen nu är villig därtill — samt herr Sköld — vars ord väger tungt i dessa frågor — hjälps åt, skall det lyckas för oss att klargöra för den svenska allmänheten den viktiga distinktion det här gäller. Därmed tror jag ett stort steg skulle vara taget till en lugn och saklig behandling av den begränsade men ingalunda oviktiga frågan.

Ur denna synpunkt skulle jag ha önskat att riksdagstrycket hade sysslat utslutande med den mera begränsade fråga, som föreligger till avgörande. I likhet med försvarsministern tror jag knappast att högerpartiet gör försvaret någon tjänst genom att, när denna begränsade fråga behandlas, använda *just det tillfället* till att förkunna skälen varför de i den större frågan har en viss inställning. Jag förstår mycket väl om man från högerhåll vill förkunna sin uppfattning vid alla andra tillfällen än just det tillfälle, då saken gäller ett begränsat spörsmål och då det är oerhört viktigt att det blir klart för alla att det är denna begränsade fråga det gäller. Men det kan väl inte förvirra någon av oss i denna kammare om diskussionen på det sättet kommit att svälla ut en smula.

Sedan motionerna väcktes har, såvitt jag kan förstå, skälen för ett försök till enighet genom förhandlingar mellan de demokratiska partierna i den begränsade frågan ökat. Under den begränsade frågan måste nämligen falla sådana beredskapsåtgärder, som är erforderliga för att inte uppskov och försening skall påtvingas statsmakterna, vilket skulle betyda en minskad handlingsfrihet längre fram. Detta berör — som herr Wedén och jag tror även försvarsministern varit inne på — inte bara forskningen. Det berör frågan om uranpro-

duktion, förberedelserna för tillverkning av tungt vatten och ett par andra frågor. Hur detta förhåller sig med avseende på tidtabellen, vilka beredskapsåtgärder som bör vidtagas först och vilka som kan vänta ett halvår etc., är, som försvarsministern sade, för närvarande ganska oklart. Jag skall inte här diskutera vilka eventuella försyndelser som ligger bakom att vi kommit i detta läge.

Lika viktigt som det är med förberedande åtgärder när det gäller forskningen synes det vara att vissa andra förberedande åtgärder vidtages, ty eljest får man i alla fall en försening. Om man alltså vill vidtaga beredskapsåtgärder för att statsmakterna skall ha fritt val längre fram, när den stora frågan om försvarsmaktens förseende med atomvapen blir aktuell, krävs det, såvitt jag kan förstå, ett gemensamt grepp på tre å fyra olika slag av förberedelseåtgärder.

Om man ser något framåt i tiden och tar sikte på alla dessa sammanhängande sidor av de förberedande åtgärderna, kan jag inte finna att de demokratiska partiernas positioner är så bundna, att det skulle vara omöjligt med förhandlingar på grund därav. Inte heller kan jag finna att man är så ointresserad eller så renons på åsikter i dessa begränsade spörsmål, att förhandlingar skulle vara onödiga eller omöjliga av det skälet.

Låt mig säga till herr Hjalmarson att den ståndpunkt som finns uttryckt i den första reservationen liksom i motionen av herrar Ståhl och Aastrup är — det framgår av formuleringen — uppenbarligen den att reservanterna är intresserade av att någonting skall ske i beredskapshänseende utan alltför långt dröjsmål men att man anser att det är viktigt att få en relativt stor samling om detta. Resultat förutsätter att även regeringspartiet kommer med. Det är, som herr Sköld tidigare uttryckt det, mycket viktigare att få resultat ef-

Atomvapenfrågan

ter ett visst antal månader än att markera en bestämd hållning på ett tidigare stadium och inte få resultat.

Herr Sköld tyckte inte att det lönade sig att förhandla nu ens i detta mycket begränsade spörsmål, ty partierna måste först ha en ståndpunkt, och försvarsministern förklarade att det socialdemokratiska partiet inte hade någon ståndpunkt. Försvarsministern gled emellertid ibland över på den större frågan, varför det inte blev alldeles klart om han verkligen menade att socialdemokratiska partiet inte skulle vara förhandlingsfärdigt under instundande höst och vinter, när det gäller det mera begränsade beredskapsproblemet. Jag har svårt att förstå det. Jag kan inte tänka mig att landets försvarsminister vill komma med en sådan inkompetensförklaring för sitt eget parti. Det måste väl vara så att försvarsministern i det sammanhanget tänkte på det större problemet, men det är ju inte relevant för den fråga jag här diskuterar.

Förhandlingar skulle ge partierna möjligheter att, om så behövs, komplettera sitt erfarenhets- och kunskapsmaterial rörande dessa frågor — uranproduktionen, tungt vatten o. s. v. — som de flesta utanför första avdelningen känner ganska litet till. Förhandlingar skulle också ge möjlighet att ta ståndpunkt, utan att man i förväg bundit sig så hårt att detta försvårade uppnående av enighet förhandlingsvägen. Jag kan omöjligt ansluta mig till herr Skölds uppfattning — om detta verkligen var hans mening — att man inom varje parti måste spika fast vad som på lång sikt framöver är partiets bestämda ståndpunkt, innan man kan förhandla. Jag vill erinra herr Sköld om att vi har haft en försvarsberedning med åtföljande förhandlingar mellan företrädare för de demokratiska partierna, varvid vi uppnått väsentliga resultat. Och där var det ingalunda så att partierna hade i förväg bundit sig för hur långt de skulle gå. Det torde ligga till på liknande sätt

beträffande de beredskapsåtgärder vi här diskuterar.

Herr Sköld sade för sin del, att om man genom att vänta något kan nå större enighet, så vore det skäl i att vänta. Det är precis den uppfattning som ligger bakom herr Pålssons m. fl. reservation. Jag förstår inte varför inte herr Sköld kan stödja den reservationen. Det kan väl inte vara något fel i att man har en gemensam uppfattning om att hellre ta ett uppskov med utsikt att vinna större enighet senare. Och det kan väl inte vara fel att säga: Låt partierna tala med varandra först, innan vi binder oss! Skulle det vara på något sätt avgörande för herr Sköld att partierna först skall binda sig så mycket som möjligt, innan de träffas. En sådan åsikt strider i så fall mot våra gamla traditioner när det gäller försvarsfrågornas behandling.

Som skäl för sin ovilja att förhandla anger försvarsministern, att regeringen i årets statsverksproposition inte har velat ta upp något anslag till forskningen på detta område, och försvarsministern anser inte att det härigenom uppstår någon försening. Men till det där sista får man nog ändå lov att sätta ett frågetecken. Det är emellertid en sak som redan förevarit, och jag skall därför inte spilla ord på hur många månader som där eventuellt kan ha gått förlored.

En sak måste dock vara alldeles klar efter de upplysningar som lämnats av en rad experter, nämligen att om det inte under loppet av låt oss säga de närmaste tolv månaderna fattas ett beslut om förberedande beredskapsåtgärder av olika slag, så kommer detta att medföra en högst väsentlig försening för beredskapen. Den saken måste, ärade kammarledamöter, vara fullständigt klar efter de upplysningar som lämnats. Och då måste man därav dra den slutsatsen att försvarsministern från sina egna utgångspunkter visserligen inte var villig att förhandla om något anslag för budgetåret 1959/60, men han kan omöjligt

Atomvapenfrågan

med samma motivering avböja en förhandling, vars syfte är att uppnå enighet om vad som bör göras och effektueras i första hand under budgetåret 1960/61 eller kanske i vissa fall något tidigare än detta budgetårs ingång.

Såvitt jag förstår kan därför försvarsministerns yttrande tolkas relativt optimistiskt, sett ur reservanternas synpunkt, nämligen så att försvarsministern för sin del kan resonera om dessa frågor men inte om någonting, som innebär ett anslag redan för budgetåret 1959/60. Skulle försvarsministern mot förmodan säga, att han inte vill vara med om något sådant resonemang, ja, då får han finna på en annan motivering för sitt avslag än han givit här i dag. Det torde vara svårt att hävda, att högerens ståndpunkt skulle hindra förhandlingar. Försvarsministern kan ju inte samtidigt säga att socialdemokratiska partiet inte kan förhandla i den större frågan, därför att partiet inte har någon ståndpunkt, och förklara att det inte heller kan förhandla i den mindre frågan därför att högern har en ståndpunkt. I varje fall kan inte herr Sköld instämna med försvarsministern i att det omöjliggör förhandlingar, att ett av de förhandlande partierna har en relativt bestämd ståndpunkt.

Jag håller mig som sagt här till den mera begränsade frågan och motser med en viss optimism försvarsministerns besked. Det är därför, herr talman, som jag kommit till den slutsatsen, att man från regeringssidan visserligen tydligen inte vill lova förhandlingar i dag; man har ju intagit en viss hållning och kommit till en viss position; men trots detta bör det finnas ganska goda förutsättningar eller kanske t. o. m. mycket goda förutsättningar — bättre än dem jag räknade med för fyra eller fem timmar sedan — för att regeringen verkligen går med på förhandlingar för att söka skapa enighet i den mera begränsade frågan, även om den inte vill börja förhandlingarna omedelbart efter denna

riksdagssessions slut. Och, herr talman, jag stödes i denna min uppfattning av de uttalanden som gjordes av statsministern och av förre försvarsministern Torsten Nilsson under kammardebatterna i onsdags och torsdags. Vad statsministern och Torsten Nilsson där försökte med all emfas och t. o. m. med inläggande av en viss känsla i sitt tal framhäva för denna kammare och första kammaren var ju just, att det inte gick att i pensionsfrågan uppnå samförstånd men att man var villig och angelägen att söka i andra frågor eftersträva samling och samförstånd. Det som förenar är mer än det som skiljer, sade socialministern, och det som förenar, brukar man nästan alltid säga, är bl. a. viljan att upprätthålla ett effektivt försvar och hålla försvarsfrågan över partistriderna.

Om jag förstår svenska språket så måste det ha legat något konkret realistiskt innehåll bakom detta tal från två av regeringens mest framträdande ledamöter. Om det fanns och finns, som jag gärna vill tro, något av uppriktig vilja bakom detta tal, om det var något mer än en fasad bakom vilken man sökte dölja att man i pensionsfrågan gick fram på ett helt annat sätt — det är ofta så att man kan ha litet blandade motiv, det skall jag inte kritisera — då måste väl regeringen ändå finna, att det här gives ett tillfälle att i en ingalunda oviktig men dock begränsad försvarsfråga fortsätta med samma grepp som regeringen använde vid den stora uppgörelsen för ett år sedan. Det kan omöjligt vara så viktigt för regeringen att säga: Nej, vi skall inte eftersträva att hålla detta begränsade spörsmål över partistriderna, vi skall inte eftersträva att hålla största möjliga klarhet i atomvapendebatten, vi skall inte eftersträva att underlätta en opinionsbildning i atomvapenfrågan genom att låta detta vara detta. Vi har andra önskemål och intressen. Jag skall inte här ge mig in och spekulera över vilka de skulle kunna vara. Det måste väl tvärtom vara så att

Atomvapenfrågan

regeringen liksom vi andra har en rad goda skäl för att verkligen livligt önska att man skall kunna betrakta också denna del av försvarsfrågan som höjd över partistriderna.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga att jag efterlyser ett klagörande besked från landets statsminister, om han ställer sig bakom försvarsministerns beträffande det bidrag som försvarsministern givit till att öka klarheten i debatten kring dessa viktiga spörsmål, nämligen att han för sin del icke vill låsa regeringens positioner för någon längre tid framöver när det gäller förhandlingar för att uppnå enighet i denna mera begränsade men likväl viktiga fråga.

Herr talman! Om det är för mycket begärt att regeringen skall på en gång liksom överge den position bakom vilken regeringspartiets utskottsledamöter ställt sig, skulle jag vilja säga: Låt oss då vara vänliga och ge regeringen en liten tid att tänka om och göra det litet lättare att slå in på en annan, mera samförståndsvänlig linje, som rimmar en smula med deklARATIONERNA från i onsdags och torsdags. Låt oss ge regeringen denna tid. Det är just vad ett bifall till herr Pålssons m. fl. reservation skulle innebära.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag beklagar att denna mycket betydelsefulla fråga skall debatteras vid en tidpunkt då jag av helt naturliga skäl måste försöka uttrycka mig så ordknappt som möjligt, eftersom jag vet att de flesta av kammarens ledamöter nu längtar hem. Jag skall ändå försöka sprida klarhet i en del av de frågor som herr Ohlin efterlyste svar på.

För det första vill jag säga att den regering som nu sitter vid så många tillfällen visat en allvarlig vilja att nå samförstånd just i försvarsfrågan, att jag över huvud taget inte förstår vart

hela denna serie av frågor — jag vill inte begagna ordet insinuationer — syftar. Vi kommer att fortsätta att anstränga oss att fullfölja de traditioner vi till gagn för vårt försvar och vårt nationella oberoende har följt under efterkrigstiden. Några som helst partitaktiska spekulationer kommer vi inte att ha. Det har jag förklarat åtskilliga gånger.

Vi har också vid mångfaldiga tillfällen visat att vi är beredda att ta mycket impopulära ståndpunkter, om vi blir övertygade om att dessa impopulära ståndpunkter är de som landet kräver i en viss situation.

Det tredje jag vill säga är följande.

Det är klart att jag ställer mig bakom försvarsministerns förslag, att man bör skilja på förberedelseåtgärderna och det definitiva ställningstagandet. Det är självklart att det kan ligga mycket i uppfattningen, att man behöver vidta åtgärder för att bevara valfriheten vid det slutgiltiga ställningstagandet. Men, herr Ohlin, det är väl också klart, att vi här befinner oss ute på en väg som är mycket riskabel, riskabel inåt och riskabel utåt. Herr Ohlin exemplifierade vad han anser vara ägnat att inge missförstånd genom att hänvisa till högerns uppträdande i denna debatt, varigenom högern, enligt vad herr Ohlin framhöll, i sin iver att plädera för det svenska försvarets förseende med atomvapen själv gjort en sammankoppling som kan bli ödesdiger. Jag delar helt herr Ohlins uppfattning.

Jag tillhör dem som anser att ÖB, när han gjorde sin framställning, från sina utgångspunkter handlade alldeles riktigt; en svensk ämbetsman, som anser att en sak bör forceras fram, bör inte dölja det. Men det är å andra sidan uppenbart, att det ur politisk synpunkt var synnerligen oklokt handlat. Men det är inte ÖB:s sak att lägga politiska synpunkter på sitt uppträdande. Däremot tror jag att högern borde ha besinnat, att just dessa missförstånd skulle kunna

Atomvapenfrågan

uppstå, när partiet ställde sig bakom militärens krav. Med andra ord, det är självklart att försvarsministern har rätt när han säger, att skiljelinjen finns. Men man får gå varsamt fram, precis som herr Ohlin framhöll i senare delen av sitt anförande, för att icke skapa den missuppfattningen att man genom ett eventuellt ställningstagande för eller emot i den mindre fråga det här gäller hade tagit ställning i den stora sakfrågan.

Sedan vill jag, herr talman, framhålla att jag inte på något sätt är övertygad om att det skulle fylla någon uppgift, om representanter för de politiska partierna nu satte sig ned och försökte komma fram till den lösning, som man uppenbarligen icke lyckades uppnå, när de fyra politiska partiernas representanter i statsutskottet diskuterade med varandra. Jag är själv partiledare och håller naturligtvis på partiledarkonferenser. Men det är en ganska farlig tendens om man även i frågor av relativt begränsad räckvidd — och det ansåg herr Ohlin att denna fråga har — i varje situation och till och med officiellt från den svenska riksdagens sida skulle påkalla ingripanden från partiledarkonferensen för att denna skulle försöka skapa den enighet, som det inte varit möjligt att uppnå i riksdagen eller statsutskottet. Jag tror inte alls att den väg som här anvisas av centerpartiet och folkpartiet är någon särskilt rekommendabel väg.

Herr Ohlin vet mycket väl att jag vid många tillfällen har tagit initiativ till sådana här förhandlingar i partiledarkonferenser. Jag är fortfarande beredd att göra det, men jag är inte beredd att förvandla partiledarinstitutionen till en officiell medlingsinstitution, som skulle träda i funktion då man i utskotten inte kommit fram till resultat. Frågan var överlämnad till statsutskottet för prövning, och i utskottet är de olika politiska partierna representerade. Det är väl inte rimligt att ut-

skottet då skriver och begär ett ingripande från en utomstående, aldrig så betydelsefull institution.

I sakfrågan förhåller det sig så, herr Ohlin, att valfriheten när det gäller det svenska försvarets förseende med atomvapen förutsätter mycket mer än den relativt begränsade sak som den vetenskapliga forskningen utgör. Den förutsätter mängder av ting. Brukar vi, herr Ohlin, när vi har ett invecklat och komplicerat frågekomplex, göra så att vi tar ut en del av detta komplex och tar ståndpunkt till den? Är det inte rimligare att vi sätter oss ned och funderar på vad det är som fordras? Den vetenskapliga forskningen tar sin andel, uranframställningen sin och reaktorvalet sin. Det är många ytterst komplicerade frågeställningar som här spelar in, och det är föga mening med att bryta ut en. Det socialdemokratiska partiet har för sin del sagt: Låt oss se på hela denna sak, såväl på den stora frågan som på de frågor som kan sammanhånga med valfriheten. Det är vad vi gör för närvarande. Jag tror att det skulle ha varit klokt av de andra riksdagspartierna att göra på motsvarande sätt. Det är i överensstämmelse med svensk riksdagstradition, att man försöker skaffa sig en översikt över alla de moment som hör samman med denna fråga.

Därtill måste jag säga att detta initiativ togs vid en tidpunkt då det fanns stora risker för internationella missförstånd. Förhandlingarna i Genève hade just börjat. Det var en olycklig tidpunkt att aktualisera en fråga som är så pass komplicerad att den ganska lätt kan leda till missförstånd. Jag kan över huvud taget inte finna annat än — och jag kunde nog utläsa ur herr Ohlins anförande att han uppriktigt menade det samma — att tidpunkten för aktualiseringen var i hög grad olyckligt vald.

Det är, ärade kammarledamöter, intet uttryck för vankelmod att säga, att man vill se på en fråga i alla dess aspekter

Atomvapenfrågan

innan man tar ställning. Jag kan inte förstå att det skall vara så besynnerligt, om det socialdemokratiska partiet har sagt sig detta liksom att vi gärna vill undersöka vilka olika delar som hör samman, när man har att ta ställning till frågan om att bereda valfrihet för de svenska statsmakterna.

Vad som dessutom för mig i stor utsträckning varit avgörande, när jag bestämt motsatt mig att statsutskottet skulle komma till kanslihuset och begära råd och anvisningar hur man skulle nå enighet, är följande. Det finns något som avgjort talar emot partiledaröverläggning på sakens nuvarande ståndpunkt och det är, att detta är en av de mest besvärliga och invecklade frågor som vi såsom medborgare i detta land, som medlemmar av detta parlament och som medlemmar av landets regering har att ta ställning till. Ingen kommer förbi sitt ansvar — ingen! Vilken position vi än har är denna fråga av den vikt, att vi måste försöka bilda oss en uppfattning om hur den skall lösas — både den stora och den lilla frågan. Och den lilla frågan måste lösas så att man undviker missförståndet att man med ett ställningstagande också skulle ha tagit ställning i den stora frågan.

Hur skall man i en demokrati enklast komma fram till ett medborgarnas engagemang i denna fråga? Jo, genom en fri och öppen diskussion. Låt inte den diskussionen förkvävas på ett för tidigt stadium! Låt diskussionen inom de olika partierna nu utveckla sig i frihet utan för mycket pekpinna av partiledare och från partiledarkonferenser.

Detta har varit mitt motiv till att säga: Vi skall se även denna fråga i dess sammanhang. Vi skall se om det går att skapa den valfrihet för den stora frågans behandling, som är nödvändig. Teoretiskt kan väl frågorna skiljas åt, om anledningar till missförstånd skall undvikas. Låt diskussionen under denna tid vara fri. Medborgarna

skall ha möjlighet att själva bedöma fakta i målet, när de går att ta ställning till denna oerhört invecklade fråga. Det behöver inte vara några som helst partitaktiska spekulationer bakom detta vårt resonemang. Det behövs bara, tycker vi, sunt förnuft, en sund och klok handläggning av en av de allvarligaste frågor vi har att behandla.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:
Herr talman! Vad är det egentligen som man i denna debatt förebrår högerpartiet? Förebrår statsministern på fullt allvar oss för att vi hävdar den uppfattning, som vi redan i samband med försvarsöverenskommelsens träffande och i fullt samförstånd med alla kontrahenter förbehöll oss att få hävda i fortsättningen? Nej, herr talman, så orimligt kan det inte vara. Tydligt menar statsministern att vi skulle på något sätt ha uppträtt taktiskt oklokt genom att hävda vår inställning.

Statsministern förklarade att det socialdemokratiska partiet inte hyser några partitaktiska avsikter i försvarsfrågan, och jag tror statsministern. Men jag kan försäkra statsministern att vi sannerligen inte heller har några partitaktiska avsikter i vårt framträdande. Det är ett rent sakintresse som driver oss. Per Albin Hansson sade en gång att den bästa taktiken i politiken är att inte ha någon taktik alls. Jag tror att Per Albin Hansson hade rätt, och jag tror att hans ord framför allt är riktiga när det gäller försvarsfrågan.

Vi har klagat vår allmänna inställning. Varför? Jo, helt enkelt därför att vi inte vill ge något felaktigt intryck av vad som är de bärande motiven bakom våra konkreta yrkanden. Om ingen ger uttryck åt en bestämd hållning tror jag att det dröjer ännu mycket längre, innan man kan komma fram till en gemensam uppfattning. Samtidigt har vi varit mycket noga med att söka klargöra, att våra konkreta yrkanden inte

Atomvapenfrågan

på något sätt binder statsmakternas framtida ställningstagande. De syftar i stället till att ge handlingsfriheten ett reellt innehåll. Detta framgår redan av ingressen till vår reservation som lyder på följande sätt: »Kungl. Maj:ts i förevarande sammanhang behandlade proposition upptager icke den mycket betydelsefulla frågan, om det svenska försvaret skall utrustas med taktiska atomvapen eller icke. Utskottet finner det icke heller nödvändigt att nu taga ställning härtill men vill likväl för sin del framhålla följande.» Och därefter följer redogörelsen för vår allmänna syn på denna fråga.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Jag vill, herr talman, instämma med statsministern i ett avseende men i samma avseende göra ett, som jag menar, väsentligt påpekande beträffande regeringens handläggning av dessa frågor. Statsministern sade att det var angeläget för de politiska meningsriktningarna att sätta sig ned och studera, hur alla de förberedande åtgärder, forskningsåtgärder och andra beredskapsåtgärder som det här är fråga om, kan inverka på varandra.

Jag tror också att det är mycket angeläget att de politiska partierna begagnar de möjligheter härvidlag som de kan ha. Men de bästa möjligheterna i detta avseende, herr talman, har utan tvivel regeringen av helt naturliga skäl. Och det är just studiet av hur de olika förberedande åtgärderna — i fråga om forskning, uran, det tunga vattnet m. m. — inverkar på varandra och måste anpassas efter varandra, som regeringen på ett enligt min mening uppenbart sätt har försummat.

Därför har man råkat ut för en sådan kalamitet som den med urangruvan. Jag tror att detta delvis kan bero på att frågorna handlägges inom olika departement, men att här krävs en samordning just i valfrihetens intresse, som statsministern talade om, är klart.

Denna samordning har regeringen skött på ett bristfälligt sätt.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern förklarade, att han för sin del hade motsatt sig att statsutskottet skulle skriva något här med löfte om förhandlingar. Försvarsministern framhöll nyss att han inte känt till någonting alls om vad statsutskottet skrivit, förrän han såg det i tryck. Det är ju en intressant upplysning om arbetsformerna; jag lämnar den för dagen utan kommentar.

Statsministern sade, att han ställer sig bakom försvarsministerns hävdande av den viktiga distinktionen mellan den begränsade och den stora frågan. Detta noterar jag med stor tillfredsställelse. Jag utgår från att det betyder, att statsministern kommer att bryta den tystnad som han iakttagit på denna punkt under en ganska lång tid, för att nu hjälpa till att upplysa svenska folket om denna distinktion och därmed bidra till den klagörande debatt, som han senare i sitt anförande förklarade sig intresserad av.

Det skall inte bli missförstånd om man kan undvika dem, säger statsministern. Nej, just det, herr statsminister. Men det beror mycket på om regeringen mera intensivt än hittills sätter i gång upplysningsverksamhet.

Det skulle inte nu gagna med förhandlingar mellan partierna, när första avdelningen inte lyckats, hävdar statsministern vidare. Statsministern glömde tydligen bort att det väsentliga är inte — vilket jag framhöll i mitt anförande — att man nu begär ett anslag på budgeten för 1959/60 — ty det gör man inte i reservationen, och det är detta statsutskottets första avdelning närmast haft att handlägga — utan vad frågan gäller är att skapa förutsättningar för ett gott resultat något längre fram, alltså närmast med sikte på budgetåret 1960/61 eller möjligen någon månad tidigare. Det kan väl, herr stats-

Atomvapenfrågan

minister, vara lämpligt att man resonerar om dessa problem på något sätt före december månad, innan regeringen binder sig.

Någon som helst tanke på att det skall vara partiledarna som skall förhandla har jag inte haft. Jag har för min del ingenting emot om regeringen vill uppdraga åt första avdelningens ledamöter att under hösten bedriva dessa förhandlingar, innan regeringen tar ställning i frågan. Jag skulle tycka, att det kanske vore bra om ytterligare någon i statsutskottet vore med, men det är inte alls väsentligt. Jag delar helt statsministerns mening, att i ju mindre grad man kopplar in partiledarna på alla möjliga sådana här förhandlingar, desto bättre är det.

Men när statsministern påpekar, att man måste ju se inte bara på *en* fråga utan på flera sammanhängande spörsmål, får jag lov att säga att statsministern tydligen inte ens en gång läst herr Pålssons reservation. Där är ju detta uttryckligen redovisat just såsom ett skäl varför det nu behövs ett samlat grepp på frågan, något som jag också tillät mig framhålla.

Det är klart att diskussion i frihet bör äga rum och är det bästa. Nu är detta ju till en del en materia som är så sekret att den inte kan offentligt diskuteras. Men inte skulle sådana kontakter som föreslås i reservationen på något sätt inkräkta på den offentliga debatten. Tvärtom är det min uppfattning, att de skulle bidra till att här komme fram ett mera samlat material än det regeringen tillhandahållit. Såsom herr Wedén påpekade, herr statsminister, har det ju brustit åtskilligt just när det gällt att se sambandet mellan dessa olika ting. Om det blir sådana här konversationer skulle, tror jag, regeringen undgå att göra nya misstag av denna art. Jag kan inte se att det finns några allvarliga skäl mot att ta dessa kontakter.

Herr talman! Jag tycker det är litet

nedslående att, efter dessa vältalighetsprov från herrarna Erlander och Torsten Nilsson under onsdagen och torsdagen, nu på fredagen få se statsministerns sura miner i en konkret fråga, där det borde kunna finnas någon liten vilja att ta hänsyn till önskemål från de tre oppositionspartierna.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag är ledsen, om jag sett sur ut under diskussionen. Det beror väl i så fall på att jag har det utseendet, när jag diskuterar allvarliga ting, men det har inte varit min mening att på något sätt verka fränstötande och skrämmande.

Jag måste emellertid säga att herr Ohlins senaste anförande var litet egenomligt. Menar verkligen herr Ohlin att statsutskottets första avdelning har tänkt föreslå riksdagen, att riksdagen i en skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att statsutskottets första avdelning måtte få diskutera en avdelningen förelagd fråga?

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte sagt, herr statsminister, att statsutskottets första avdelning skulle skriva till Kungl. Maj:t på av Er angivet sätt. Jag har sagt att statsutskottet kunde föreslå riksdagen att uttala, att riksdagen önskade att partierna här upptog förhandlingar om dessa frågor på ett sådant vis att man får tillfälle att söka skapa samförstånd — om vilken linje som skall väljas — *innan* — det är klart underförstått — regeringen tar ställning i december månad. Huruvida det sedan blir den ena eller andra representanten för de olika partierna tror jag statsutskottets första avdelning, i sitt intresse av en saklig behandling av frågan, betraktar såsom mycket mindre viktigt än att det kommer till stånd en saklig behandling.

Nej, herr statsminister, försök inte

Atomvapenfrågan

att med sådana hårklyverier komma ifrån den sakligt viktiga frågan, om Ni här vill skapa förutsättningar för ett samförstånd genom att ta kontakt i tid eller om Ni inte vill det.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag är ledsen över att jag skall behöva återkomma i frågan. Jag citerade ordagrant vad herr Ohlin förklarade, när jag ställde frågan och fann det groteskt att tänka sig, att riksdagen skulle i skrivelse till Konungen hemställa om en så enkel och naturlig sak som att de representanter som finns i statsutskottet skulle ha möjlighet att diskutera ett dem förelagt ärende.

Jag har förklarat att vi är villiga att ta upp ett resonemang om ett samförstånd i försvarsfrågan. Räcker inte det beskedet?

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Att få diskutera på första avdelningen ett denna förelagt ärende, säger statsministern. När hela saken i verkligheten gäller detta, att regeringen här inte vill förklara, att den är villig att handlägga denna fråga på ett sådant sätt, att partierna skall få möjlighet att under hösten förhandla om på vad sätt man skall nå resultat. När regeringen, om man tolkar dess tystnad, menar, att den skall först ta ställning i december eller januari och sedan skall man möjligen förhandla om saken! Nej, herr statsminister, det går inte att komma undan, att här gäller frågan, om man vill ta denna kontakt eller inte. Frågan om vilka som skall resonera är mycket mindre viktig.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det går som så många, många gånger förr. När herr Ohlin talar om samförstånd, gör han det på ett sådant sätt att han driver sig själv ut i

en allt hopplösare isolering. Jag beklagar det, men det tillkommer inte mig att fälla någon dom däröver.

Jag har förklarat att regeringen är intresserad av att undvika partistrider i försvarsfrågan. I enlighet med denna deklaration kommer vi en gång i tiden när förutsättningar föreligger att ta upp ett resonemang på, som jag föreställer mig, de vanliga vägarna. Herr Ohlin skall inte blåsa upp denna förhandlingsfråga till en stor partiskiljande fråga, medan han samtidigt låtsas tala om samförstånd.

Herr **WEDÉN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl ändå av intresse att få ett klart besked om vad statsministern menar.

Statsministern säger att han är intresserad av att ta upp sådana förhandlingar som skett förut om enighet i försvarsfrågan. Det är, som jag ser det, det stora perspektivet i alla möjliga avseenden. Vad herr Ohlin här frågat är, om statsministern är villig att under höstens lopp ta upp diskussioner om ett samförstånd beträffande den begränsade fråga, som gäller förberedelser och beredskapsåtgärder. Avsikten är då att hålla principavgörandet om atomvapen eller icke öppet. Som jag har fattat statsministerns uttalande har han på denna fråga svarat nej.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! På denna sista fråga har jag svarat, att när vi har material för att se frågan i hela dess vidd inom de olika partierna, kan det vara tid att börja resonera.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Kammaren observerar här att statsministern på herr Wedéns mycket klara fråga gav ett lika klart undvikande svar.

Atomvapenfrågan

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Efter denna i slutskedet något laddade debatt skall jag bara göra en tämligen kortfattad deklaration.

Jag skall inte uppehålla mig vid önskvärdheten av att begränsa användningen av kärnvapen eller att skapa effektiva garantier mot användningen över huvud taget av sådana vapen. Alla människor är ense om att ifall det finns sådana möjligheter, så bör man utnyttja dem. Samtidigt är vi väl också på det klara med att förutsättningarna för den saken i dag är mycket minimala. Vad som här kan hända i framtiden är det knappast någon mening att försöka sia om.

Vi får alltså räkna med att kärnvapen kommer att finnas i skilda länder, och kan då helt säkert själva också komma i det läget, att vi måste säga oss, att även vårt land behöver sådana vapen. Vi får ställa in oss på att en sådan situation kan uppkomma. Hur snart är en sak som vi väl inte har anledning att ta ställning till i dag och i detta sammanhang. Men så mycket vet vi, att skall vi tänka oss att anskaffa vapen av det slaget, så krävs en förberedelsestid. Det krävs åtskilliga förberedelser, däribland ett omfattande forskningsarbete.

Jag är fullt överens med alla dem som här har sagt, att forskningen, sådan den är upplagd i detta sammanhang, icke på något sätt behöver binda vårt ställningstagande i fråga om den svenska stridsmaktens förseende med kärnvapen. Det är en fullt fristående sak. Jag skall också bekänna, att jag för min del gärna hade sett, att man hade kunnat sätta i gång dessa förberedelser nu, alltså forskningsarbetet, och att sålunda motionerna i ämnet hade kunnat bifallas.

Jag vet emellertid att det icke finns förutsättningar härför. Tiden är inte mogen, och det är utomordentligt angeläget, såsom från talare efter talare här har påpekats, att inte i onödan

riva upp någon strid i denna fråga, detta av två skäl.

För det första är varje strid i försvarsfrågan till nackdel för vårt land, eftersom det naturligtvis är en styrka gentemot omvärlden att kunna visa upp en så stor enighet som möjligt, som för närvarande en praktiskt taget fullständig enighet i försvarsfrågan. För det andra skulle det, om man försöker åstadkomma ett beslut nu i vad jag vill kalla otid med tanke på den allmänna opinionen, kunna hända, att det blir ett bakslag, så att de som önskar ett positivt beslut misslyckas i sina strävanden. Det gäller att välja en rätt tidpunkt i skilda avseenden och det gäller att försöka förbereda opinionen. Just härvidlag har de politiska partierna en mycket stor skyldighet. De politiska partierna får väl inte lov att särskilt när det gäller en sådan här fråga bara avlyssna stämningen, höra vad folk tror och tycker, utan det är väl deras skyldighet att försöka vägleda den allmänna opinionen. Det är över huvud taget en skyldighet för politiska partier att så långt möjligt ge vägledning genom att ange skäl för och emot olika ståndpunkter. Det är en skyldighet, som självfallet åligger regeringspartiet i minst lika hög grad som något annat parti — i litet högre grad skulle jag kanske vilja säga. Det åligger också varje oppositionsparti att söka ge denna vägledning.

Jag har för min del en tro på värdet av samtal och resonemang mellan olika människor, som är villiga att ta och ge skäl, och jag tror att denna fråga, hur svår den är, i det avseendet inte utgör något undantag. Det är möjligt att partiöverläggningar, som har begärts i reservationen av herr Pålsson m. fl., inte leder någon vart, men nog bör man göra ett försök och se om det går. Först bör man naturligtvis klargöra det sakliga underlaget för ställningstagandet, göra något av en utredning. Det skulle alltså bli en kombinerad utrednings- och förhandlingsinsti-

Atomvapenfrågan

tution ungefär som varje kunglig kommitté. Jag skulle inte tro att det vore ur vägen att man sökte sig fram efter den linjen, och med hänsyn därtill kommer jag för min del att rösta för bifall till reservationen nr 1 av herr Pålsson m. fl.

Visserligen kom man ingen vart i statsutskottet. Statsutskottet har många ärenden att handlägga, och tiden är rätt begränsad. Men kommer man inte någon vart på den ena vägen, bör man pröva en annan och så långt möjligt söka nå fram till ett tillfredsställande resultat. Går det inte att vinna samförstånd i denna fråga, må man redovisa det, och då är åtminstone något vunnit.

Med dessa ord, herr talman, vill jag hoppas att de framtida resonemangen kommer snart även om de inte precis behöver komma när värriksdagen är slut. De behöver kanske inte komma i midsommar eller i höst utan vid en annan lämplig tidpunkt — det gäller som jag sade att välja lämplig tidpunkt. Om det skulle dröja till nyår, tror jag inte heller att någon olycka är skedd. Men jag vill uttala den förhoppningen, att dessa resonemang skall kunna föra de politiska partierna närmare varandra i frågan, huruvida i första hand dessa forskningsarbeten och övriga förberedelser kan och bör utföras.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h):

Herr talman! Statsutskottets första avdelning har åberopats i flera sammanhang som eventuell förhandlare i denna fråga. Jag vill bara säga kammarens ledamöter, att jag tror att statsutskottets första avdelning inte saknar vare sig erfarenhet eller möjligheter för att kunna förhandla i en dylik fråga. Men förutsättningen för att man skall komma till ett resultat på det planet är ju, att de politiska partierna själva vet vad de vill. Besvärligheten i det-

ta fall ligger däri att det finns politiska partier som inte inom det egna partiet kunnat nå fram till en mera samlad mening, som kunnat ge den bakgrund utskottsledamöterna behöver för att med allvar kunna delta i en diskussion i denna fråga. Jag beklagar det, ty detta är en fråga av oerhört stor vikt. Bättre än att hålla på och diskutera fram och tillbaka här och — som jag tycker — försöka komma undan att ta ståndpunkt vore att man ginge ut till sina egna meningsfränder och klart och ordentligt redogjorde för saken för att försöka vägleda dem till ett ställningstagande. Då skulle vi också gärna för vår del vara med på ett resonemang.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Jag kan helt och utan reservationer instämma i de ord, som herr Hedlund nyss yttrade från talarstolen. Det är självklart, att partierna har en skyldighet att inte bara passivt ålyssna folkopinionens svängningar utan i stället uppträda så, att de vägleder opinionen. Vad jag har försökt klargöra här under denna tyvärr alltför upprörda debatt har varit att innan man gör det — det gäller även denna lilla fråga, som den har kallats, fastän den inte är så liten — måste fakta i målet vara väl genomlysta. Jag vågar påstå att de inte är det för närvarande. Under sådana förhållanden tror jag, att vi med lugn kan konstatera, att det inte kommer att dröja länge, förrän både folkpartiet och det socialdemokratiska partiet har möjligheter att inta en bestämd position. Därefter är — det är jag övertygad om — båda partierna beredda att gå ut till folket och tala om skälen för att de intagit denna ståndpunkt. Konstigare är det inte.

Hur inflammerad denna fråga är visar den debatt, som här är förd. Den har sannerligen icke bidragit till att avlägsna klyftorna. Jag tror, att det förs-

Atomvapenfrågan

ta partiledarna får göra efter denna debatt är att försöka ta bort det utomordentligt dåliga intryck, som den måste ha gett med de mycket häftiga och prononcerade uttalanden, som gjorts i en procedurfråga — ty det är ingenting annat än en procedurfråga som vi i så stor utsträckning har sysslat med. Om vi kunde lova varandra det, skulle det kanske kunna bli något hopp om att man även i denna fråga skall komma fram till en förnuftig och samlande lösning. Dagens debatt har ur den synpunkten icke rivits upp från regeringsbanken utan från annat håll. Jag beklagar att så har skett, och jag skall på min sida försöka att så långt det går motverka det otvivelaktigt dåliga intryck, som en ökad spänning mellan partierna i denna fråga måste ge.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Dagens debatt har inte ursprungligen gällt en procedurfråga utan det aktuella ärendet om en höjning av forskningsanslaget till försvarets forskningsanstalt. Diskussionen har väl gett klarhet på en punkt, nämligen om hur oändligt viktigt och svårt det är att åstadkomma det önskvärda särskiljandet mellan denna aktuella fråga och den långt större frågan om ett eventuellt införlivande med det svenska försvaret av kärnvapen. Debattörerna har medgett det önskvärda i detta särskiljande, men utskottstexten — inklusive reservationerna — erbjuder såvitt jag förstår icke för kammaren efter den debatt som förts med dess glidningar ett fullgott underlag för ett sådant särskiljande. Jag kommer därför att här yrka bifall till förslaget om höjning av anslaget till försvarets forskningsanstalt men icke till övriga delar av den reservation, som har avgetts av fröken Andersson m. fl. Jag gör detta närmast av renlighetsskäl och inte i första hand för att markera någon ny nyans eller

— ännu mindre — någon ny ståndpunkt i förhållande till vad som redan förekommit — utan för att bereda kammarens ledamöter — närmast naturligtvis mig själv — en möjlighet att utan framtida bindningar och utan känslomässigt eftertryck nu i sak ta ställning till forskningsanslaget på 2,8 miljoner kronor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 2) av fröken Andersson m. fl. i vad avser lydelsen av utskottets hemställan under mom. I. a) med uteslutande av reservanternas motivering.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Man kan väl ändå inte säga, att ämnet för dagens debatt har varit en procedurfråga. Jag tycker att det är en ganska viktig fråga, vilken inställning partierna intar till dessa *föberedande* åtgärder när det gäller den militära atomvapenanvändningen. Som jag ser saken kan man inte förbigå att statsutskottets socialdemokratiska majoritet har gjort ett uttalande, i vilket den liksom i princip avböjer en kontakt mellan partierna — för att om möjligt uppnå överenskommelse och samförstånd — med den motiveringen att vi inte kan hoppas på att uppnå samförstånd i den stora atomvapenfrågan.

Detta är, herr statsminister, det dokument som jämte reservationerna föreligger till behandling. Det är alltså sannerligen icke någon procedurfråga det här gäller. Om utskottsutlåtandet skulle vara det verkliga uttrycket för regeringspartiets inställning, skulle det stå mycket illa till med utsikterna att åstadkomma en sådan behandling av denna försvarsfråga som vi väl alla innerst inne önskar.

För min del tror jag att det är utomordentligt viktigt att denna kontakt mellan partierna tas *innan* regeringen någon gång i december månad binder sig för vad som skall stå i statsverkspropo-

Atomvapenfrågan

sitionen för följande år. Och när statsministern nu avböjer att ge ens det minsta löfte om att han är villig medverka till en sådan kontakt, då må det vara mig tillåtet att beklaga detta. Jag har samma uppfattning som herr Hedlund att man skulle kunna vidta åtgärder som ökade utsikterna till samförstånd, och jag vill instämma med förste vice talmannen i vad han sade om förutsättningarna för första avdelningens arbete. Men första avdelningen har icke normalt till uppgift att behandla frågan om vilka propositioner regeringen skall lägga på riksdagens bord i en påföljande januari månad, även om det verkade som om statsministern trodde detta.

Jag anser att statsministern alldeles överdriver betydelsen av att en debatt som denna blir en smula tillspetsad. Herr Erlander ansträngde sig mycket, ehuru han själv var en av kombattanterna, för att ge det intrycket att det inte var hans fel att debatten blivit tillspetsad. Men statsministern, som i onsdags och torsdags talade så våltaligt om samarbete vill inte nu ta någon hänsyn till oppositionspartiernas önskemål, utan går sin egen väg. Han säger bara att det är olyckligt att debatten har blivit snedvriden men att det inte är hans fel att så har skett. Jag tror att statsministern fullständigt överskattar betydelsen av att det användes en något tillspetsad formulering mer eller mindre, och jag tror att han innerst inne är väl medveten därom.

Statsministern valde att koppla över på detta spår i stället för att ge ett sakligt besked. Jag har en gång förut i denna kammare sagt — men det har gått tio år sedan dess och jag kan därför gott upprepa det — att Tage Erlander lärde sig i Lund en debatteknik som innebär att man i ett trängt läge inte skall angripa motståndarens argument utan hans person. Han kan fortfarande inte helt komma ifrån denna teknik.

Herr talman! Jag tar inte alls illa upp,

utan jag är precis lika villig att samverka både när det gäller att befrämja lösningen av denna fråga och av alla andra frågor, oavsett om statsministern vid ett eller annat tillfälle skulle använda några mindre vänliga formuleringar. Jag tror också att kammarens ledamöter är överens med mig om att det har här i kammaren förts många mycket hårdare debatter än denna och att det är alldeles överflödigt att på grund av vad som i kväll sagts bli pessimist beträffande den framtida behandlingen av den sak det här gäller. Statsministern har möjlighet att göra oss alla till optimister därvidlag genom att i sakfrågan inta mer positiv ställning till samförstånds-kontakter än han tidigare gjort.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Jag är ledsen över att nödgas återkomma ännu en gång, men jag vill bara säga att något personligt angrepp mot någon lär man inte kunna finna i mina tidigare anföranden. Om emellertid herr Ohlin skulle få det lättare att i framtiden hjälpa till att övervinna verkningarna av denna i och för sig mycket onödiga debatt genom att säga: »Det var ju Erlander som bråkade hela tiden!», så må han gärna göra det. Jag är van vid att höra sådant. Låt oss därför sluta denna debatt med att komma överens om att statsministern är omöjlig, ty han bråkar i ett kör med oppositionen. Om detta kan bidra till att ta bort de otrevliga verkningarna av denna debatt, så är det bra. Det gör mig ingenting att man säger någonting sådant. Herr Ohlin är densamma som han var för tio år sedan, och jag är precis densamma som jag var i Lund — det medger jag.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I a

Herr talmannen gav propositioner på bifall till 1:o) utskottets hemställan;

Atomvapenfrågan

2:o) den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen i förevarande del; samt 3:o) herr Heléns under överläggningen framställda yrkande; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Helén begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen äskade dock herr Helén votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets hemställan i mom. I a) i utskottets utlåtande nr 97 antager det förslag som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen 2), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det av herr Helén under överläggningen framställda yrkandet om bifall till nämnda reservation i vad avser lydelsen av utskottets ifrågavarande hemställan med utslutande av reservanternas motivering.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 75 ja och 32 nej, varjämte 84 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I a) i utskottets utlåtande nr 97, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av fröken Andersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härfter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hjalmarson begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 107 ja och 40 nej, varjämte 43 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. I b

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Pålsson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Interpellation i anledning av planerat inställande under sommarmånaderna av beredskapsarbeten på vägar

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. II i utskottets utlåtande nr 97, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Pålsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 96 ja och 51 nej, varjämte 43 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. III

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av fröken Andersson m. fl. i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hjalmarson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. III i utskottets utlåtande nr 97, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av fröken Andersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hjalmarson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 116 ja och 39 nej, varjämte 33 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14

Interpellation i anledning av planerat inställande under sommarmånaderna av beredskapsarbeten på vägar

Ordet lämnades på begäran till

Herr **ERIKSSON** i Bäckmora (cp), som yttrade:

Herr talman! Beredskapsarbeten på vägar har varit av stor betydelse för upprätthållande av sysselsättningen i nuvarande arbetsmarknadsläge. Vid årsskiftet igångsattes ett sådant beredskapsarbete för byggande av väg mellan Gia och Hudiksvall. Ett 20-tal man bereddes härigenom sysselsättning. Det gällde arbetslösa inte bara från bygden kring denna vägsträckning utan också från andra delar av länet.

Nu har från arbetsmarknadsmyndigheterna det beskedet lämnats att detta vägbyggnadsarbete skall inställas under sommarmånaderna från månads-skiftet maj—juni för att sedan återupptas under hösten vid ännu inte angiven tidpunkt. Motiveringen bakom detta är att det skulle vara lättare att under sommarmånaderna bereda arbetarna annan sysselsättning. I många fall kan detta vara riktigt. I det här aktuella fallet befarar man emellertid, att stora svårigheter skall uppstå för placering av arbe-

Interpellation i anledning av planerat inställande under sommarmånaderna av beredskapsarbeten på vägar

tarna i annan sysselsättning under sommarmånaderna. Arbetsmarknadsrådet är här så bekymmersamt, att arbetsmarknadsmyndigheterna för närvarande icke kunnat finna möjligheter till annan placering. Man har från arbetsmarknadsnämndens sida endast kunnat lämna beskedet, att arbetarna kan få komma med i de yrkeskurser, som anordnas i arbetsmarknadsmyndigheternas regi, om andra sysselsättningsmöjligheter inte öppnas.

Från arbetsmarknadsmyndigheternas sida har man vidare framhållit, att man inte har någonting emot att beredskapsarbetet på vägen finge fortsätta under sommarmånaderna. Men arbetsmarknadsmyndigheterna har direktiv att reducera beredskapsarbetena under sommarmånaderna och har därför inte möjligheter att hålla det aktuella arbetet i gång.

Det är naturligtvis en riktig synpunkt att beredskapsarbetena bör kunna inskränkas under sommarmånaderna i den mån andra sysselsättningsmöjligheter öppnas. Men begränsningen får dock inte drivas längre än arbetsmarknadsrådet tillåter. I fall som den aktuella vägen Gia—Hudiksvall, då andra sysselsättningsmöjligheter inte synes stå till buds, borde arbetet få fortgå även under sommarmånaderna.

Det kan i sammanhanget vara anledning att framhålla, att vägbyggnadsarbetet blir avsevärt billigare under sommarmånaderna och att detta också i nuvarande arbetsmarknadsåge bör vara ett skäl för att man inte i alltför stor utsträckning inskränker beredskapsarbetena på vägarna under sommaren. Vad beträffar det här berörda fallet kan vidare uppmärksammas, att behovet av den nya vägen sedan länge varit stort för bygdens befolkning, varför det ur bygdens synpunkt är angeläget, att arbetet fullföljes så snart som möjligt.

Med anledning av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens till-

stånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet ställa följande frågor:

1) Har herr statsrådet uppmärksammat att inställande av beredskapsarbete på vägar under sommarmånaderna i här berörda och andra fall kan skapa ökade sysselsättningssvårigheter i vissa bygder?

2) Är herr statsrådet villig medverka till att beredskapsarbete på vägar i bygder, där annan sysselsättning inte kan beredas arbetskraften, kan upprätthållas även under sommarmånaderna?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtanden:

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1959/60 till inrättande av en biblioteksdepå samt till byggnadsarbeten vid universitetet i Uppsala jämte i sistnämnda ämne väckta motioner,

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa pensionsfrågor för statsanställda m. fl. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens löner under år 1959 m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 och 7 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse med Schweiz rörande tullmedgivanden, m. m. jämte i ämnet väckt motion;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av väckt motion om en översyn av de administrativa reglerna för riksdagens verk, och

nr 33, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken befrärfande överlåtande av beredskapsanläggning;

andra lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 139) om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete, dels ock i ämnet väckta motioner,

nr 36, i anledning av väckta motioner om viss höjning av folkpensionsavgiften,

nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), dels ock i ämnet väckta motioner, och

nr 38, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandlingen av andra lagutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner om visst tillägg till 7 § sjukförsäkringslagen; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för ökad användning av flis såsom bränsle.

§ 16

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Koningen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1958 och 1959 vid dess tionde ordinarie möte fattade beslut; samt

från allmänna beredningsutskottet:

nr 242, i anledning av väckta motioner angående utredning beträffande alkoholen i den officiella representationen.

§ 17

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 159, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 18

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 20.44.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 19 maj

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 11 och den 12 innevarande maj.

§ 2

Svar på frågor ang. den s. k. lärarstrejken vid universiteten och ang. den överenskommelse som träffats i universitetskonflikten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Lundberg har den 7 april 1959 frågat, om jag vore i tillfälle att inför denna kammare göra något uttalande i anledning av den s. k. lärarstrejken vid universiteten. Vidare har herr Braconier frågat, om jag kan ge kammaren en »redogörelse för innehållet i den överenskommelse som har nåtts med anledning av universitetskonflikten».

Som bekant har vid överläggningarna mellan ecklesiastikdepartementet och berörda personalorganisationer enighet numera nåtts om de tidigare tvistiga frågor rörande assistent- och amanuenspersonalens undervisning, som uppstått i anslutning till vissa anvisningar från universitetskanslersämbetet. I anledning härav har Kungl. Maj:t på min hemställan den 30 april 1959 förordnat, att en inom ecklesiastikdepartementet den 29 i samma månad upprättad promemoria ang. vissa frågor rörande assistent- och amanuenspersonal m. m. vid filosofisk fakultet (motsvarande) skall överlämnas till universitetskanslern för iakttagande och utfärdande av de anvisningar i ämnet, vartill kanslern finner anledning. Detta beslut med till-

hörande promemoria har dessutom delgivits samtliga berörda universitet och högskolor samt personalorganisationer. I promemorian har klarlagts bl. a. att de i fjolårets proposition nr 104 angivna beräkningsnormerna för nyinrättande av tjänster inte bestämmer omfattningen av de inom ramen för tjänstgöringsskyldigheten fallande undervisningsuppgifterna för den enskilde befattningshavaren. Det har även angivits hur det skall gå till för att med arvoderad timundervisning tillgodose sådant undervisningsbehov, som inte anses kunna täckas utan att den enskilde befattningshavarens tjänstgöringsskyldighet skulle överskridas. Beträffande de frågor i övrigt, som i detta sammanhang gäller assistent- och amanuenspersonalen, torde jag här få hänvisa den intresserade att ta del av konseljbeslutet.

Vid överläggningarna, som ju lett till att gjorda uppsägningar återkallats, har även diskuterats frågan om tjänsterna som biträdande lärare och utbytet av sådana tjänster vid de filosofiska fakulteterna mot universitetslektorat. Såvitt gäller budgetåret 1959/60 är detta en av regeringen redan slutbehandlad budgetfråga, som för närvarande prövas av riksdagen. Beträffande takten i omvandlingen för framtiden har jag vid överläggningarna bl. a. framhållit att den ingalunda är på förhand given utan får prövas på basis av förhållandena i de olika ämnena. Frågan om de biträdande lärarnas vara eller icke vara för framtiden sammanhänger också med i vilken utsträckning det blir möjligt att komplettera forskarkarriären med forskarassistenttjänster av den nya typ, som förordats i årets forskningsproposition.

Svar på frågor ang. den s. k. lärarstrejken vid universiteten och ang. den överenskommelse som träffats i universitetskonflikten

Jag vill slutligen, med anledning av den formulering som herr Braconier givit åt sin fråga, framhålla att det här inte gällt förhandlingar i egentlig mening med någon genom konseljbeslut godkänd formell »överenskommelse» som resultat.

Vidare anförde:

Herr **LUNDBERG** (s):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra ett tack för svaret på den enkla fråga som jag har framställt.

När jag framställde frågan rådde det en aktuell konfliktsituation. Denna har emellertid lösts på det sätt vi brukar lösa konflikter i vårt land, nämligen genom förhandlingar. Jag nöjer mig därför med att tacka statsrådet för att han har ordnat det så att denna sak har kunnat klaras på ett tillfredsställande sätt.

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! För såvitt jag vet är det första gången i vårt universitetsliv som akademiska lärare har hotat att gå i strejk. Bara det förhållandet visar, att det har funnits påtagliga motsättningar. Vilka anledningarna har varit till de motsättningarna, har man haft olika uppfattningar om, men en synpunkt, som har framförts från akademikerorganisationerna och som inte i det här sammanhanget kan negligeras, är att det har brustit i samarbetet mellan å ena sidan ecklesiastikdepartementet och myndigheterna i övrigt och å andra sidan akademikerna. Det gäller dock ingenting mindre än att skapa de betingelser för forskningen, som inte minst statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har talat om och som väl åsyftas med den av statsmakterna beslutade s. k. upprustningen för universiteten.

Det är känt att många unga forskar-

begävningar anser att resurserna inte är tillräckliga enligt det nya system som inaugurerats. Dessutom dras det in biträdande lärarbefattningar. Forskarassistentbefattningarna är inte tillräckliga, och de kommer ju delvis att ersättas av s. k. lektorsbefattningar, som inte är rekryteringstjänster för forskare. Det är angeläget att statsrådet uppmärksammar betydelsen av att man, inte minst i ett litet land som vårt, tar vara på forskarbegävningar genom att möjliggöra för dem att inneha befattningar som assistenter eller biträdande lärare, så att underlag skapas för de högsta akademiska graderna.

Den mycket livliga diskussion som har förts bör även fästa riksdagens uppmärksamhet vid angelägenheten av att se till att upprustningen inte stannar på papperet, utan att man får det antal befattningar av assistenter och biträdande lärare som behövs. Det är såvitt jag kan finna ganska olyckligt att dra in så många tjänster som biträdande lärare. Jag vill gärna erkänna att vi alla här i kammaren delvis är medansvariga i den saken. Med den nya ordning för universiteten som betecknas med ordet automatik är det naturligtvis inte så lätt att på förhand säga hur det kommer att bli, men jag vill erinra om att åtskilliga varnande röster har höjts i den här kammaren inför konsekvenserna av de beslut som riksdagens majoritet har fattat. Det är ingen tvekan om att lektorernas arbetsbörda blir sådan, att de inte får tillfälle till den högkvalificerade forskning som vore önskvärd.

Om jag inte minns fel har statsrådet sagt, att de bestämmelser, som tidigare utfärdats rörande undervisningsskyldigheten för amanuenser och assistenter, har tolkats felaktigt. Om det är på det viset är det väl angeläget att bestämmelserna skrivs så, att de högst kvalificerade tjänstemän som har att tolka dessa bestämmelser verkligen kan tolka dem rätt.

Svar på frågor ang. den s. k. lärarstrejken vid universiteten och ang. den överenskommelse som träffats i universitetskonflikten

Nu säger statsrådet Edenman i sitt svar till mig att det inte är fråga om någon överenskommelse i vanlig mening, och det är möjligen riktigt. Det är i varje fall några förhandlingar som har gjorts att akademikerna känner sig relativt lugnade. Jag vill inte påstå att alla gör det, långt därifrån; åtminstone på vissa håll har det sagts att det, även med den tolkning som tydligen nu har givits åt bestämmelserna angående de biträdande lärarna, föreligger risk för att undervisningsskyldigheten blir alltför stor.

Herr talman! Jag hoppas att de kontakter som nu har upprättats mellan departementet och akademikerna kommer att leda till goda förhållanden i framtiden mellan departementet och universiteten och akademikernas organisationer, så att de unga forskare som det här gäller känner att statsmakterna verkligen är intresserade av att skapa goda betingelser för deras utbildning. Kan vi inte lösa den uppgiften, kommer det att uppstå en oro vid många universitet, som försvårar denna upprustning och medför nya och svårartade konflikter.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Jag hade inte tänkt ta upp någon diskussion med herr Braconier — han kommer ju att få tillfälle att om någon eller några dagar diskutera vad han här förklenande kallar för universitetens s. k. upprustning, och han har då möjlighet att försöka bättra på förhållandena genom att generöst föreslå någonting annat. Jag begärde emellertid ordet för att korrigerera herr Braconier på några punkter, där han utprepar samma gamla påståenden, som nu borde vara vederlagda.

Herr Braconier talar om bristande samarbete. Jag vill fråga herr Braconier, som många gånger från denna talarstol har pläderat för de centrala

verkens och myndigheternas självständighet mot regering och riksdag, när det blev sed att departementscheferna lade sig i de anvisningar som myndigheterna skall utfärda. Först när konflikten var ett faktum tvingades jag göra någonting i och för sig ganska uppseendeväckande, nämligen att tillkalla den universitetskonferens som herr Braconier känner till och där göra en tolkning av regeringens och riksdagens intentioner. Det är alltså ingalunda så, att här har pågått några förhandlingar mellan ecklesiastikdepartementet och berörda lärarorganisationer innan detta strejkvarsel utfärdades — det förekom ett par samtal; det var allt.

Vad gäller lektorernas arbetsbörda vill jag säga till herr Braconier, att de blivande universitetslektorerna själva genom sin organisation offentligen har förklarat, att de är helt tillfredsställda med det undervisningsmått som riksdagen har utmätt och som gäller 12 timmars lektionsundervisning. Vad diskussionen har gällt har varit en tolkningsfråga, nämligen hur man skall evalvera denna tjänstgöringsskyldighet med hänseende till att man i vissa fall inte kräver lektionsundervisning av lektorerna, utan en form av undervisning som i riksdagsbeslutet kallas för professorsundervisning.

Slutligen vill jag säga, att universitetskanslern inte har utfärdat några anvisningar rörande assistenters och amanuensers tjänstgöringsskyldighet, utan det har utfärdats anvisningar för universitetens och högskolornas kanslier om hur de skulle lägga upp sitt petitaarbete. Det var dessa anvisningar till de administrativa myndigheterna, som av de yngre lärarnas organisation uppfattades som gällande de enskilda assistenternas och amanuensernas undervisningsskyldighet. Detta var upptakten till och utgångspunkten för hela konflikten, vilken — som jag vid några tillfällen förut har förklarat, och jag upp-

**Svar på frågor ang. den s. k. lärarstrejken vid universiteten och ang. den överens-
kommelse som träffats i universitetskonflikten**

repar det gärna nu — bröt ut på grund
av ett missförstånd.

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! Ecklesiastikministern upprepade här vad han framhållit i interpellationssvaret, nämligen att det i detta fall inte har förekommit några förhandlingar. Men en konferens har i varje fall förevarit, och den syftade väl till att sammanföra de olika parterna. Och ecklesiastikdepartementet torde ha varit direkt inkopplat på den konferensen, eftersom man bland annat i SACO-tidningen har hävdad den uppfattningen, att konferensen anordnats på initiativ av ecklesiastikministern. Vem som sedan tolkat bestämmelserna felaktigt, kan man ju tvista om. Jag finner emellertid av statsrådets svar att det skett en feltolkning, och man har väl dock vid nämnda konferens och i detta samarbete mellan akademikerorganisationerna och vederbörande myndigheter diskuterat, hur de nya normerna skulle tolkas.

Jag gav ingalunda ecklesiastikministern direkt skulden för denna feltolkning. Jag påpekade bara det bristande samarbetet. Jag vill inte utan vidare deklarerat var skulden till det ligger — men inte går väl akademiska lärare i strejk, om de inte känner att arbetsbördan har blivit betydligt större än tidigare och att risk föreligger för att vi inte skall få fram de forskare som behövs. Det måste väl ecklesiastikministern hålla med om!

Statsrådet sade också att vi om några dagar får tillfälle att diskutera dessa frågor. Ja, men då får vi ju inga möjligheter att ingripa i de förhållanden som varit anledning till denna konflikt. I stället får vi väl se hur de nya bestämmelserna kommer att tolkas av universitetsmyndigheterna, där man ju ändå har en viss bestämmanderätt när det gäller att fastställa tjänstgöringsskyldigheten. Riksdagen kan inte nu dekretera

hur bestämmelserna skall tolkas. Vi brukar inte ingripa i departementets eller statsrådets åtgöranden i sådana fall, och därför har det väl förelegat anledning att här i riksdagen fästa uppmärksamheten vid sådana förhållanden, som kan försvåra en upprustning vid universiteten i detta avseende. Att denna s. k. upprustning kanske inte blir någon upprustning i realiteten — därför att ecklesiastikministern inte har kunnat få igenom de anslag han själv önskar — sammanhänger också med den starka ökningen av studenter, som kanske i många fall bara resulterar i status quo och kanske till och med i vissa fall någon försämring.

I alla andra frågor framhåller man ju också vilken stor betydelse en god kontakt mellan organisationerna och myndigheterna har. När det gäller jordbruksfrågor kan man t. ex. diskutera i timmar vad konsekvensen kan bli av ett avtal och hur detta kan binda riksdagen. Då är det väl helt naturligt att vi även diskuterar dessa frågor och att vi framhåller angelägenheten av att inför kulturbudgetens främste målsman understryka de betydelsefulla problemen som föreligger.

Vi borde vara överens om att om vi inte får fram de forskare vi behöver och inte ger dem de rätta betingelserna, så kan inte vårt relativt lilla land konkurrera med andra länder på sätt som vi önskar. Och då kan inte heller den svenska forskningen behålla den rangplats, som den i vissa avseenden intar.

Det är så, att vår levnadsstandard i mycket hög grad är beroende av vetenskapens framsteg. Den inte bara beror av anslag utan sammanhänger också med den trivsel som forskarna måste känna i sitt arbete.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Visst har det förekommit kontakter, herr Braconier, mellan

Svar på interpellation ang. en effektivisering av näringspolitiken

ecklesiastikdepartementet och mig å ena sidan och lärarnas organisation å andra sidan. Det har till och med förekommit oerhört många sådana samtal under flera veckor. Det är även självfallet och riktigt att denna universitetskonferens, som herr Braconier talar om, ägt rum. Jag har själv till och med utlovat att försöka få till stånd ett mera permanent, inofficiellt kontaktorgan mellan departementet och universiteten. Men vad jag påstod var, att innan denna konflikt utbröt, ingenting annat förekom än samtal ett par gånger i den vanliga formen, nämligen vid besök på mottagningen. Det fanns ingen anledning för mig som departementschef att på det stadiet lägga mig i myndigheternas tolkning av riksdagens beslut. Men när det tyvärr visade sig vara nödvändigt med överläggningar, skedde detta på det sätt som herr Braconier nu korrekt har redovisat. Talet om den bristande kontakten är alltså en form av mytbildning.

Låt mig som jämförelse ta ett annat stort förvaltningsområde, t. ex. skolpolitiken. Hur skulle det gå om ecklesiastikdepartementet utfärdade anvisningar till skolöverstyrelsen i alla detaljfrågor? Det är där fråga om stora beslut, där konseljbeslutet helt enkelt är ett generellt uppdrag åt skolöverstyrelsen, t. ex. att utfärda närmare bestämmelser i ämnet. Det ansvariga statsrådet kan få sin uppmärksamhet väckt på en fråga genom en interpellation i denna kammare, en artikel i pressen eller på annat sätt. Men inte kan man påstå att det är bristande kontakt, när kontakten i detta fall skall skötas av universitetsmyndigheterna och inte av departementet. Men — jag upprepar det — vad som är det uppseendeväckande här är att i fortsättningen, herr Braconier, kommer jag att se till, att en fortlöpande kontakt mellan departementet direkt och universiteten kommer att upprätthållas.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Vad herr Braconier säger om att detta är första gången akademiker går till strejk är kanhända riktigt, men när han sedan talar om vårt ansvar mot forskningen och behovet av upprustning vid våra universitet bör dock uppmärksammas, att vi aldrig har känt det ansvaret så starkt som nu, och upprustningen har aldrig varit så stor som för närvarande. Begränsningen beror väl på rent ekonomiska förhållanden, och jag har haft den uppfattningen att vi skulle satsa mera pengar på vetenskap och forskning.

När det gäller att leka med strejkvapnet är det emellertid angeläget att vederbörande part, vilken det vara må, känner ansvar. I detta fall har jag en känsla av att man inte nog grundligt har övervägt lämpligheten av att tillgripa denna s. k. strejk. Jag tror att vi är tacksamma om man även i detta fall med allvar och ansvar brukar det medlet, även om det nu råkar gälla akademiker. Det slut som denna s. k. strejk fått visar enligt min mening att den berörda parten inte behandlat frågan tillräckligt allvarligt. Det är tillfredsställande att kunna konstatera att man nu kommit in på rätt väg — vilket dock kanske inte minst beror på den kontakt som ecklesiastikministern tagit.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3**Svar på interpellation ang. en effektivisering av näringspolitiken**

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Eliasson i Sundborn har i en interpellation frågat statsministern, om han anser att de åtgärder som vidtagits för att främja sysselsättningen bör kompletteras med en mera målmedveten och effektiv näringspolitik, särskilt i fråga om den mindre företagsamheten. Han har också ställt frå-

Svar på interpellation ang. en effektivisering av näringspolitiken

gan, om statsministern med hänsyn till konjunkturläget och den handelspolitiska utvecklingen vill medverka till att en särskild delegation snarast tillsättes med uppgift att föreslå åtgärder för att stärka företagets konkurrenskraft och avsättningsmöjligheter.

Då interpellationen avser förhållanden huvudsakligen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, har statsministern överlämnat den till mig för besvarande. Med anledning härav får jag meddela följande.

Herr Eliasson har i interpellationen berört en rad generella frågeställningar rörande det aktuella ekonomiska läget i vårt land och strävandena att främja sysselsättningen inom näringslivet. Dessa viktiga allmänna spörsmål har redan i olika sammanhang debatterats under innevarande riksdagssession, och ytterligare tillfällen härtill kommer att erbjuda sig. Jag vill härvidlag nu endast erinra om den uttömmande redogörelse som från socialministerns sida i ett interpellationssvar nyligen lämnats inför denna kammare rörande läget på arbetsmarknaden och de sysselsättningsfrämjande åtgärder som vidtagits. Interpellanten synes emellertid i första hand åsyfta förhållandena inom den mindre och medelstora företagsamheten, och jag skall därför besvara hans frågor från denna utgångspunkt.

Det har under en följd av år från statsmakternas sida framstått som i hög grad angeläget att stärka den mindre företagsamhetens konkurrenskraft såväl på hemmamarknaden som vid export. Aktiva stödåtgärder med detta syfte vidtas också i betydande omfattning framför allt på det organisatoriska och finansiella planet. I sammanhanget kan främst erinras om den verksamhet som med bidrag av statsmedel bedrivs av företagareföreningarna och som utvecklats väsentligt under senare år. Den förhållandevis omfattande långivning till mindre företag som sker i företagareföreningarnas regi syftar främst till att un-

derlätta investeringar som förbättrar konkurrensförmågan, särskilt för företag som är lokaliserade till områden där sysselsättningen behöver differentieras och utbyggas. En verksamhet av liknande art bedrivs av kommerskollegium i samverkan med företagareföreningarna, i form av garantigivning för lån till hantverks- och småindustriföretag. Ramen för dessa kreditgarantier har successivt höjts och utgör enligt riksdagens beslut för nästa budgetår 30 miljoner kronor. Jag vill här tillägga att frågan om utformningen av det statliga kreditstödet åt hantverk och småindustri har varit föremål för särskild översyn i syfte att åstadkomma samordning och koncentration av nu tillämpade låneformer. Denna utredning är nu slutförd och har för ett par dagar sedan överlämnats till mig. Vad beträffar statliga insatser till stöd för småindustrien på det organisatoriska området kan jag erinra om den konsultverksamhet som utövas av statens hantverksinstitut, företagareföreningarna och av småindustriens exportbyrå. När det gäller möjligheterna för den mindre industrien att tränga ut på exportmarknaderna, kan också de statliga exportkreditgarantierna, särskilt efter nu beslutade gynnsammare villkor, erbjuda ett värdefullt stöd.

Med denna korta redogörelse har jag endast velat fästa uppmärksamheten vid att man från statsmakternas sida ingalunda är oöversam, när det gäller att främja en sund utveckling av den mindre och medelstora företagsamheten i vårt land. Tvärtom hyser jag den uppfattningen, att den nu förda näringspolitiken är målmedveten och effektiv. Vad särskilt angår finans- och kreditpolitikens utformning har frågan om en särskild utredning i syfte att tillgodose småföretagsamhetens intressen för övrigt nyligen prövats av riksdagen i anledning av därom väckta motioner. Riksdagen fann därvid icke anledning till särskilda åtgärder föreligga.

Svar på interpellation ang. en effektivisering av näringspolitiken

Vad sedan beträffar interpellantens andra fråga — om tillkallande av en särskild delegation med uppdrag att föreslå åtgärder för att stärka företagets konkurrenskraft och avsättningsmöjligheter — anser jag för närvarande icke tillräckliga skäl föreligga för en sådan åtgärd. Herr Eliasson har i denna fråga bl. a. hänvisat till den aktuella handelspolitiska situationen och återverkningarna för svenskt näringsliv av tillkomsten av sexmaktsunionen och planerna på ett europeiskt frihandelsområde. För kontakten mellan myndigheter och näringsliv på detta område är det enligt min mening för närvarande väl sörjt genom den delegation som tillkallats för beredning av hithörande spörsmål inom kommerskollegium och genom den nära samverkan som därifrån utvecklats med näringslivets olika organisationer. Härvidlag är även samarbetet med småföretagsamhetens organisationer väl tillgodosett. Riksdagen har vid skilda tillfällen uttalat sin tillfredsställelse över det sätt på vilket denna utredningsverksamhet bedrivs, och jag ser icke några nya skäl som nu skulle motivera tillkallande av någon ytterligare kommitté eller delegation. Även i andra hänseenden synes den utredningsverksamhet som interpellanten åsyftar vara tillgodosedd eller i varje fall kunna utan olägenheter tillgodoses inom ramen för redan befintliga utredningsorgan.

Med det anförda anser jag mig, herr talman, ha besvarat herr Eliassons interpellation.

Härpå anförde:

Herr ELIASSON i Sundhorn (cp):

Herr talman! Jag ber först att till herr statsrådet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Tyvärr måste jag konstatera att det inte var så positivt som jag hade hoppats.

Som jag framhållit i interpellationen torde väl numera råda allmän enighet om att samhället i en konjunktured-

gång bör aktivt inrikta sina ansträngningar på att stimulera avsättningen och sysselsättningen. Om målet är vi eniga, om medlen kan dock olika meningar råda. Den konjunktursituation vi nu befinner oss i är ganska oviss, några påtagliga tecken på en naturlig expansion här hemma kan ju inte skönjas ännu, och nedgången i arbetslösheten har i varje fall inte sin grund i en allmänt förbättrad ekonomisk konjunktur. För innevarande år kan man kanske räkna med en något stegrad produktion, men tar man hänsyn till en viss stegring av produktiviteten, arbetstidsförkortningen och ökningen i de arbetsföra åldrarna, så synes vi inte kunna räkna med någon väsentlig nedgång av arbetslösheten i varje fall under kommande höst och vinter.

Det kan därför med fog ifrågasättas, om den ekonomiska politik som hittills förts har varit tillräckligt framsynt när det gällt att stimulera företagets investeringar och aktivitet i övrigt. Den s. k. selektiva politiken, som bl. a. innefattar beredskapsarbeten, omskolningskurser, industribeställningar och en ökning av investeringarna främst på bostadsområdet och inom den allmänna sektorn, är ju i hög grad inriktad på att motverka en arbetslöshet som redan har uppstått. Man ingriper så att säga när olyckan redan har skett.

Därför bör det enligt min mening vara lika angeläget att man vidtar förebyggande åtgärder av olika slag genom en mera målmedveten och effektiv näringspolitik. En sådan näringspolitik för att stärka företagets motståndskraft i ett försämrat konjunkturläge är än mera motiverad med hänsyn till den oroande handelspolitiska utvecklingen. Både våra exportföretag och de hemmamarknadsnäringsningar som har att konkurrera med importen utifrån har fått kännning av en hårdnande konkurrens. Vi måste också räkna med att tillkomsten av sexstatsunionen kan medföra ökade exportsvårigheter och betydande omställningsproblem för vårt näringsliv.

Svar på interpellation ang. en effektivisering av näringspolitiken

Hur det än blir med planerna på frihandelsområdet, kommer med all säkerhet vår exportindustri att ställas inför ökade krav på en övergång till produktion i större skala och i längre serier och därmed också krav på betydande investeringar. Trycket utifrån på den del av näringslivet som är inriktat på hemmamarknaden kommer att framtvunga produktionsomläggningar och rationaliseringar, vilket betyder ett ökat kapitalbehov.

Kapitalbehovet kommer att öka också av andra skäl. Jag tänker bl. a. på att vissa stater ger mycket stora krediter till underutvecklade länder för att dessa skall kunna köpa varor från de kreditgivande staterna.

Det råder för närvarande en viss överkapacitet inom en del områden av produktionslivet, om jag ser till världen i dess helhet, och helt naturligt kommer avsättningsmöjligheterna för vårt näringsliv i denna s. k. köparnas marknad att bli beroende av kostnadsläget här hemma, möjligheterna att öka takten i rationaliseringarna och förmågan att ge krediter. Det är därför jag ställer frågan till handelsministern, om vi är tillräckligt rustade för att möta denna skärpta konkurrens. Varken kredit- eller skattepolitiken har enligt min mening utformats på ett sådant sätt, att den tar hänsyn till de krav som näringslivet ställs inför. Därtill har ju nu riksdagsmajoriteten genomdrivit ett beslut i tjänstepensionsfrågan. Tyvärr förefaller det som om regeringen är mera ivrig att fatta principbeslut om kostnadskrävande reformer än att skapa de möjligheter som näringslivet behöver för att förväntningarna på en fortsatt standardstegring skall kunna uppfyllas.

Handelsministern hänvisar bl. a. till att dessa generella frågeställningar i viss utsträckning redan debatterats i andra sammanhang och att den förda handelspolitiken enligt hans mening varit målmedveten och effektiv. Han pekar också på att en hel del åtgärder vidtagits

för att stärka den mindre och medelstora företagsamhetens villkor, bl. a. då ökad långivning, ökad rådgivningsverksamhet och ökad kreditgarantivning.

Dessa åtgärder är naturligtvis välkomna, men man kan fråga sig, om de är tillräckliga i detta läge. De mindre och medelstora företagen drabbas ju — det tror jag alla måste erkänna — hårdare av kreditpolitiska åtgärder, eftersom de har en svagare likviditet och deras reserver är mera begränsade. Det behövs bättre tillgång på kapital genom kreditlättnader men också genom att man skapar förutsättningar för att de mindre företagen skall få möjligheter till emission av obligationslån. Man skall alltså kunna ordna långfristiga krediter. Jag nämner detta bara som exempel. Vad kreditgarantivningen till exporten beträffar tror jag också att det kan behövas ytterligare åtgärder för att främja exporten, inte minst för de mindre och medelstora företagen.

Det är alltså, herr talman, med hänsyn till både konjunkturläget och den handelspolitiska utvecklingen som jag frågat, om inte regeringen skulle vilja tillsätta en delegation med uppgift att föreslå åtgärder för att stärka företagets konkurrenskraft och avsättningsmöjligheter. Handelsministern anser inte att det för närvarande finns tillräckliga skäl för en sådan åtgärd. Han hänvisar då främst till den kontakt som äger rum mellan kommerskollegium och representanter för olika organisationer inom näringslivet. Det svaret är inte heller så särskilt övertygande. Den delegation som arbetar med de handelspolitiska frågorna har ju inte, herr handelsminister, till uppgift att föreslå de praktiskt politiska åtgärder som aktualiseras av konjunkturläget och den skärpta internationella konkurrens som vi måste räkna med, alldeles oavsett om frihandelsplanerna realiseras.

Till sist, herr talman, vill jag peka på att det råkade bli så att samma dag som min interpellation framställdes, tog

Svar på interpellation ang. en effektivisering av näringspolitiken

industriförbundets ordförande upp frågan om bättre kontakt mellan statsmakterna och näringslivet. Han frågade om inte näringslivet förfogar över sådan sakkunskap och god vilja, som det hade varit i statsmakternas intresse att i större utsträckning utnyttja. Med hänsyn till det svar som statsministern då gav hade jag som sagt väntat, att interpellationssvaret skulle bli litet mera positivt. Enligt min mening behövs nu ett samlat grepp för att åt näringslivet skall kunna ges möjligheter att framgångsrikt möta en hårdnande konkurrens. För min del är jag övertygad om att en delegation med representanter för de politiska partierna och näringslivet skulle kunna ge ett värdefullt underlag för en framsynt näringspolitik. Därför tillåter jag mig, herr talman, att än en gång vädja till regeringen att pröva denna fråga.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGÉ**:

Herr talman! Det är inte min avsikt att mycket förlänga denna debatt; jag vill bara göra ett par reflexioner i anslutning till herr Eliassons i Sundborn anförande.

Herr Eliasson anser, att mitt svar inte var tillräckligt positivt. Och det kan hända. Han betonade samtidigt att de förebyggande åtgärderna i det skärpta konkurrensläge, som vårt näringsliv på grund av Europa-planerna kan komma i, är av största betydelse. Men här undrar jag — jag hänvisar till vad jag sagt bl. a. i mitt interpellationssvar — om man verkligen kan lasta statsmakterna eller regeringen för bristande initiativ.

Jag vill än en gång understryka att ramen för exportkreditgivningen fördubblats, att nya grunder antagits — dels har de utfärdats av Kungl. Maj:t, i den mån det kunnat ske utan riksdagens hörande, dels har de underställts riksdagens prövning. Därvid har man, för det första, bl. a. pekat på möjligheten till

en kreditgarantivning utöver den rent kommersiella till underutvecklade länder för att därmed ge våra exportindustrier ett mera verksamt stöd.

Jag vill för det andra i korthet erinra om de inversteringsfonder, som i betydande utsträckning kunnat tas i anspråk under den konjunkturavmattning som vi nyss genomlevat.

För det tredje vill jag peka på att de fonder, som genom skogsindustriernas prisutjämningsmedel uppsamlats, i icke ringa utsträckning kunnat tas i anspråk för att stärka industriens utbyggnadstakt och rationaliseringsmöjlighet.

Låt mig, herr talman, för det fjärde än en gång hänvisa till den starka ökningen av kreditmöjligheterna för företagarföreningarna och till den starka vidgningen av ramen för kreditgarantien till just mindre och medelstora industrier.

Låt mig, slutligen, för det femte peka på att regeringen i sin hand har vissa möjligheter att lämna stöd åt företag, inte minst mindre företag, vid marknadsundersökningar, och jag tror att en genomgång skulle visa att dessa möjligheter i större utsträckning utnyttjats under senare år än tidigare. Genom medel som finns tillgängliga i fonder stöder vi också mäss- och utställningsdeltagande. Även det kan vara av betydelse för att främja de mindre företagens möjligheter att i större utsträckning tränga ut på den utländska marknaden.

Visst kan man med vissa skäl framhålla, att det skulle vara önskvärt att det gjordes ännu mer, men jag tror sålunda att vi inom ramen för allmänt tillgängliga resurser för närvarande gör ganska mycket, i varje fall mer än någonsin tidigare.

Herr **ELIASSON** i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag har inte velat framkalla det intrycket att man från regeringens sida är alldeles överksam härvidlag, men de åtgärder som är vidtagna

Svar på interpellation ang. en effektivisering av näringspolitiken

är enligt min mening icke tillräckliga. Beträffande kreditgarantivningen råder det ingen tvekan om att en rad stater satsar oerhörda belopp, men även om vi har ökat kreditgarantierna, tror jag inte att denna åtgärd kommer att visa sig tillräcklig. Här lämnar land efter land — inte alla men de kapitalstarka — stora krediter, alltmer långfristiga, och jag tror knappast att vårt land kommer att orka med i budgivningen. Därför kommer vi att tvingas, om vi skall kunna klara konkurrensen, att se till att vi har andra förmåner att erbjuda, goda priser o. s. v.

Även beträffande exporten tror jag att det finns åtskilligt att göra, exempelvis genom att underlätta för den mindre och medelstora industrien att bygga ut en effektivare försäljningsorganisation, så att den får kontakt med nya marknader och kan arbeta in sig där. Vad investeringsfonderna angår är ju beslutet att släppa dem fria att hälsa med tillfredsställelse, men i det avseendet är det bara fråga om stora företag — åtgärden har ingen praktisk betydelse för mindre eller medelstora.

Vad gäller kostnadsläget i allmänhet, vilket jag haft anledning tala om, så har riksdagsmajoriteten nyligen godtagit en stor reform med oerhörda verkningar för samhällsekonomin — jag syftar givetvis på tjänstepensionen. Om man beslutar sådana reformer, måste man väl också se till att man satsar på näringslivet tillräckligt, för att detta skall kunna skapa grundvalen för en standardhöjning. Därför tror jag att det behöver göras mycket mera för att skaffa ett näringsvänligare klimat.

Jag kan inte finna att de vidtagna åtgärderna är så tillräckliga som handelsministern menar. Och vad skulle man förlora på att låta en kommitté studera praktiskt-politiska åtgärder för att undersöka, vad man ytterligare kan göra i det skärpta konkurrensläge som för närvarande råder och som vi måste räkna med framöver.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Vad herr Eliasson i Sundborn senast framhöll om behovet att stärka näringslivet med tanke på tjänstepensionens genomförande, noterar jag med tacksamhet, då hans ord måste innebära, att herr Eliasson på ett positivt sätt börjat intressera sig för tilläggs pensionsreformen. Det bådär ju gott för framtiden. Det var emellertid inte detta som närmast uppkallade mig. Jag begärde ordet för att komplettera den långa lista, som herr statsrådet lämnade till herr Eliasson i sitt svar, över de olika åtgärder som vidtagits från statsmakternas sida i avsikt att stimulera konjunkturen och förbättra sysselsättningsmöjligheterna.

I ett svar som socialministern lämnade mig på en interpellation av ungefär samma slag som den herr Eliasson nu har framställt — dock mera avseende ekonomin i dess helhet och alltså inte begränsad till småföretagsamheten, såsom herr Eliassons interpellation är — gav socialministern följande besked. På driftbudgeten hade man under budgetåret 1958/59 lämnat anslag på inte mindre än nära 600 miljoner kronor och på kapitalbudgeten nära 200 miljoner kronor. Kreditgarantierna hade utvidgats med cirka 330 miljoner, och investeringsfonderna hade frigivits till ett belopp av omkring 400 miljoner kronor — för att nu nämna endast några av de större posterna.

Dessa åtgärder betyder i själva verket att miljardbelopp under innevarande budgetår på olika vägar ställts till näringslivets förfogande, och det är här jag skulle vilja göra en komplettering till handelsministerns svar.

Vad betyder dessa åtgärder för den mindre företagsamheten? Det är självklart att den dragit nytta av dessa stimulerande åtgärder i lika hög grad som den större företagsamheten. Jag kan upplysa herr Eliasson om att enligt uppgift från en representant för småindustrien skulle det under nuvarande

Svar på interpellation ang. en effektivisering av näringspolitiken

konjunkturedgång icke ha nedlagts ett enda småföretag. Det ansågs tvärtom att småföretagen och småindustrien under nuvarande konjunkturedgång hade klarat sig bättre än de större företagen. Man tog detta som ett bevis för att småföretagsamheten verkligen visat sig effektiv och anpassningsbar.

Jag vet inte om uppgiften är riktig, men om den är det, betyder det att den näringspolitik som drivits i hög grad har gynnat småföretagsamheten. Detta ligger också i sakens natur så till vida som småföretagen i stor utsträckning är sekundärföretag och underleverantörer till de större. Och klara sig de större bra, är det självklart att också de mindre kommer att göra det. När vi får näringsstatistik tror jag det kommer att visa sig, att under innevarande period har nyetableringen bland småföretagen icke varit ringa utan antagligen av normal omfattning.

Slutligen, herr talman, vill jag också påpeka de alldeles speciella åtgärder som vidtagits för att stimulera sysselsättningen på landsbygden, framför allt i form av väginvesteringar, stöd till bostadsbyggande och vidare genom alla de åtgärder som vidtagits för att på skogens område öka sysselsättningen; jag kan peka på skogsvårdsarbeten, skogsbilvägarna och mycket, mycket annat. Småföretagen på landsbygden kan med all sannolikhet betrakta den förda politiken som den, som med hänsyn tagen till förevarande omständigheter varit den bästa möjliga. Jag tror också att herr Eliasson, när han närmare undersöker saken, skall komma till ungefärligen samma slutsats.

Herr **LOTHIGIUS** (h):

Herr talman! Jag sökte förgäves efter besked från handelsministerns sida angående det mest verksamma medlet att stimulera småföretagsamheten, nämligen en skattesänkning för framtiden. Kom ihåg, att det är den personliga be-

skattningen som är avgörande för hur småföretagarna skall klara sig! Och jag vill fråga min vän herr Eliasson i Sundborn: Hur har ni inom centerpartiet tänkt er att skattefrågan för småföretagarna skall lösas? Ni har ju inte lagt fram något ordentligt förslag om hur statens utgifter och inkomster skall redas upp. Det är ju detta, hur statens finansiering skall ske och hur vi i framtiden skall kunna minska skatterna för de enskilda människorna, som är av så utomordentligt stor betydelse.

Det var väl i en högkonjunktur som vi skulle ge småföretagarna chansen att bygga upp sin verksamhet och skapa reserver för att möta sämre tider med. Men jag vågar påstå, herr talman, att under den tid centerpartiet deltog i regeringen fann vi få förslag som gav småföretagsamheten möjlighet att bygga upp sådana reserver. Jag är glad över, och mina kamrater med mig, att centerpartiet nu anmäler önskemål om att någonting skall göras här för vårt svenska näringsliv. Vi tecknar oss med tacksamhet detta till minnes och kommer för vår del att söka hjälpa till.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Jag tänker inte inbjuda till någon skattedebatt i anledning av herr Lothigius' anförande. Jag vill endast erinra herr Lothigius om att bara för några år sedan ändrades beskattningsreglerna på sådant sätt, att de mindre företagen fick möjlighet att tillämpa samma mera gynnsamma avskrivningsregler som företag som drivs såsom aktiebolag, alltså i huvudsak större företag. Det blev en lättnad.

Jag tror emellertid inte att skattefrågorna är avgörande för de mindre företagen, utan där är det den egna arbetsinsatsen som är det väsentliga och avkastningen i övrigt av mindre betydelse för ekonomin.

Svar på interpellation ang. en effektivisering av näringspolitiken

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Det var väl en underlig slutsats herr Kellgren drog av mitt resonemang, att jag nu var så intresserad av tjänstepensionen. Jag bara konstaterade, att om majoriteten i andra kammaren genomtrufar ett beslut, som får dessa oerhörda verkningar för årtionden framåt och som naturligtvis innebär risker för en ökning av vårt kostnadsläge, så borde väl de som genomdrivit beslutet också vara litet mer angelägna att skapa förutsättningar för näringslivet att genom rationaliseringar och investeringar behålla sin konkurrenskraft och trygga den standardhöjning, som man tydligen så optimistiskt räknar med.

Vad småföretagsamheten beträffar måste jag fråga herr Kellgren: Kan man säga att exempelvis den kreditpolitik, som nu bedrivs, är särskilt gynnsam för de mindre företagen? Vi skall väl inte sväva ut över alla gränser, men man kan tillägga: Är det rimligt i dagens läge, när vi har dessa kapitalsvårigheter för näringslivet, att ge en sådan prioritet på kreditmarknaden för bostadsbyggandet, medan företagsamheten i övrigt inte får några lättnader?

Med anledning av vad herr Lothigius sade vill jag bara göra den reflexionen, att det är väl litet underligt att försöka ställa till en skattedebatt här mellan högern och centerpartiet med anledning av min interpellation. Jag har i interpellationen tagit upp de skattepolitiska åtgärder som borde ingå i denna näringspolitik — jag har bland annat pekat på förlust- och resultatutjämnningen — men jag hade inte anledning att fördjupa mig i frågan med anledning av svaret. Herr Lothigius säger att centerpartiet inte har något alternativ i skattefrågan. Jo, vi har liksom folkpartiet resonerat så, att man borde försöka genomföra besparingar och också överväga en upplåning. Det är inte märkvärdigare nu än under arbetslöshetsperioden på 30-talet. Och, herr Lo-

thigius, högerns alternativ innebär inga besparingar, ty de största posterna går bara ut på att man ökar skattebördan för andra människor än dem man gynnar — bland annat blir det högre kommunalskatt. Det är en politik, som i varje fall inte är till fördel för befolkningen i de mindre orterna och i landskommunerna.

Jag vill säga som jag sagt förut i denna kammare: Man kan rikta den kritiken mot koalitionsregeringens politik, att den ännu mer borde ha inriktats på att främja investeringarna. Jag vill inte dölja att det var en brist i denna politik, att så inte skedde. Men, herr Lothigius, vilket stöd fick denna regering av den opposition som nu kritiserar? Vilket stöd lämnades för en omläggning av den ekonomiska politiken i sådan riktning, att konsumtionen i större utsträckning skulle ha dämpats och investeringarna kunde ha släppts fram? Inte skall högern, som utnyttjade varje chans att partipolitiskt begagna de impopulära åtgärderna på konsumtionssidan — jag kan bara nämna bilaccisen — rikta kritik mot en politik, till vilken högern inte hade något alternativ som var bättre.

Herr KELLGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande småföretagarna och pensionsreformen skulle jag vilja upprepa vad jag sade i debatten förra veckan, nämligen att pensionsreformen såsom sådan även kommer att indirekt gynna småföretagen. Genom att pensionsfrågan blir löst får de nämligen möjlighet att i fortsättningen i likhet med de välsituerade företagen konkurrera om den bästa arbetskraften. Småföretagen kommer då inte att som nu befinna sig i ett sämre läge än de välsituerade och väletablerade företagen, som i detta hänseende i dag intar en förmånsställning.

Herr Eliasson i Sundborn säger, att det bör föras en mera investeringsvän-

Svar på interpellation ang. en effektivisering av näringspolitiken

lig politik. Det är emellertid i själva verket så, att vi aldrig upplevt en så stark investeringshause som under de senaste åren. På alla områden är det investeringar i gång i en omfattning som aldrig tillförne i vårt land. På vägområdet och bostadsområdet är vi uppe i rekordnivå, och nu anmäler sig också privatindustrien. De undersökningar, som kommerskollegium utfört, visar att företagen nu är beredda att öka sina investeringar så att de kommer att ligga väsentligt över 1958 års nivå, som låg över den tidigare rekordnivån. Man kan alltså inte säga att vi investerar litet i vårt land. Jag tror tvärtom, att vi kommer att notera rekordsiffror för den totala investeringsverksamheten.

Jag vill lämna ytterligare en upplysning till herr Eliasson, nämligen att vår exportkreditgivning i ganska stor utsträckning — jag skulle gissa till ungefär hälften — går till de s. k. underutvecklade länderna. I detta hänseende kan vi alltså väl konkurrera med andra nationer, som ökar sin kreditgivning till dylika länder.

Beträffande småföretagens villkor i största allmänhet på grund av den förda närings- och sysselsättningspolitiken tror jag man kan hänvisa till det uttalande av en representant för småindustrien, som jag nyss citerade, nämligen att inga småföretag har nedlagts. Jag är övertygad om att sysselsättningspolitiken i dess helhet varit gynnsam för allt slags företagsamhet, även den mindre.

Herr **LOTHIGIUS** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till handelsministern att det är alldeles givet, att den personliga beskattningen för den svenska småföretagsamheten har den största betydelse, eftersom småföretagsamheten rör sig med så små marginaler och eftersom skatten drabbar den enskilde företagaren personligen.

Till herr Eliasson i Sundborn vill jag

säga beträffande sanering av statens affärer, att man bör se till att den statliga upplåningen minskas, så att det enskilda näringslivet och småföretagsamheten får större möjligheter till investeringar. På det viset hjälper man ju det enskilda näringslivet på olika områden. Det gäller för oss alla, åtminstone för de borgerliga partierna, att hjälpa till att till hösten finna former för sanering av statens affärer. Därigenom kan vi också begränsa skatten för den enskilde.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att förlänga denna debatt. Vi har ju om en vecka tillfälle till både en skattepolitisk diskussion och en överläggning om den ekonomiska politiken, och vi kan då komma tillbaka till alla dessa frågor. Det kunde ju inte skada med en liten generalrepetition i dag, men någon sådan tänker jag inte ägna mig åt. Jag begärde ordet för att tacka herr Eliasson i Sundborn för att han i fråga om näringspolitiken på ett i stort sett utmärkt sätt har framfört synpunkter, som från vår sida och från oppositionen i övrigt under rätt många år har aktualiserats.

Jag säger inte detta i någon ovänlig stämning, ty jag förstår väl att herr Eliasson så länge koalitionsregeringen ägde bestånd inte hade den rörelsefrihet han skulle önska. Under den perioden fördes ju en helt annan politik på en hel del av de punkter herr Eliasson nu har vidrört, nämligen i fråga om avskrivningspolitik, vinst- och förlustutjämnning och alla möjliga frågor av denna karaktär.

Det är glädjande att finna, att det i fråga om den allmänna inställningen till dessa problem råder en sådan samstämmighet mellan centerpartiet — får man väl förmoda, eftersom herr Eliasson är dess talesman — och det parti jag representerar. Då tycker jag inte det finns mycken anledning att här

Svar på interpellation ang. en effektivisering av näringspolitiken

diskutera vad som gjordes och inte gjordes före 1957, utan jag nöjer mig, herr talman, med att säga, att efter att ha lyssnat till herr Eliasson i dag har jag kommit till den slutsatsen, att det synbarligen finns gynnsammare förutsättningar för ett samarbete inom oppositionen i de näringspolitiska frågorna än vad man kanske för en tid sedan vågade räkna med.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Bara ett par ord till herr Kellgren. Jag måste säga att det måste vara en underbar pensionsreform, som skall lösa alla problem. Den löser också problemet beträffande konkurrensen om arbetskraften, så att småföretagen får lättare att konkurrera med de större företagen på detta område. Nog har jag, herr Kellgren, hört många argument till förmån för pensionsreformen, men detta tar priset. Man får väl inte pengarna ur luften. Vad ändras i relationerna mellan små och stora företag till förmån för de mindre företagen, om man genomför en tjänstepension? Det måste jag säga är för mig alldeles ofattbart.

Till herr Lothigiuss vill jag bara framföra den reflexionen, att om han säger, att han är intresserad av samarbete mellan de borgerliga partierna, så förefaller det litet underligt att starta försök i den riktningen med ett angrepp mot centerpartiet i en interpellationsdebatt mellan handelsministern och mig. Om det skall betraktas som högers inställning till samarbete, måste man ju hysa vissa farhågor för framtiden.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Det var inte min mening att göra något angrepp mot centerpartiet i detta sammanhang. Jag avsåg bara att påvisa områden, där vi skulle kunna samarbeta. Jag vill också framhålla, att det gäller att i dessa frågor inte driva någon demonstrations-

politik. Det är oerhört viktigt att man klart säger ifrån och angriper själva kärnan i problemen. Om centerpartiet är villigt att göra det, är vi från vårt håll naturligtvis beredda till samarbete i olika former.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Det var ganska intressant att lyssna till herr Ohlins korta anförande. Jag tyckte emellertid att i detta framskyttade, att regeringen, kanske också under den tid koalitionen bestod, hade gjort sig skyldig till många försummelse som den mindre företagsamheten och kanske företagsamheten över huvud taget blivit lidande på.

Herr Ohlin ville inte särskilt gå in på det som regeringen gjort sig skyldig till före 1957. Jag vill emellertid i detta sammanhang understryka, att det var väl just hösten 1956 som på initiativ av regeringen — låt mig gärna erkänna att kanske koalitionsbröderna, dåvarande bondeförbundet, var mer intresserade av saken i socialdemokraterna — förslag framlades om en ökning med 30 miljoner kronor av de medel som skulle ställas till företagarföreningarnas förfogande. Det var i varje fall ett förslag från regeringens sida, som riksdagen för sin del godkände men för vilken åtgärd regeringen fick uppbara mycken smälek. Jag tolkar herr Ohlins uttalande nu på det sättet, att han ändrat uppfattning och kanske är mera positivt inställd mot den mindre företagsamheten än som framskyttade av hans uppträdande vid den tiden. I så fall finns förutsättningar att nå ännu större förståelse för dessa problem. Genom att basen vidgas till att inte endast omfatta folkpartiet och centerpartiet utan kanske också åtminstone ett parti till.

Jag vill slutligen säga till herr Lothigiuss, att jag inte talat om vad han kallade den personliga beskattningen. Jag berörde i detta sammanhang de mindre

Svar på interpellation ang. en effektivisering av näringspolitiken

företagens beskattningsproblem. Den personliga beskattningen kan också diskuteras, men det är väl som av flera än mig framhållits en fråga, som vi får tillfälle att mera utförligt gå in på inom en vecka. Men i den mån de mindre företagarna har mindre inkomster, drabbas de ju av den direkta statliga inkomstskatten mindre hårt än de skulle göra, om högerns förslag, att man skall vältra över utgifter från staten på kommunerna, genomfördes. Kommunerna skulle ju härigenom tvingas höja den direkta beskattningen, vilket skulle ge en progressiv verkan på ett helt annat sätt än den statliga inkomstskatten gör. Hur herr Lothigius än vänder sig har alltså alltid ändan bak.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Herr handelsminister, vi har aldrig haft en så negativ uppfattning om regeringen, att vi ansett att den inte någon gång gjort någonting som är bra. Men, herr handelsminister, ni har ju under årens lopp avvisat en hel del goda förslag till åtgärder, ni har skärpt t. ex. lagstiftningen om varulagervärdering, som är så betydelsefull för småföretagarna, ni har år efter år avvisat förslag från vår sida om stöd åt företagarföreningar, även förslag om en rätt blygsam höjning av anslagen till dem. Att sedan centerpartiet — det framskyntade i statsrådets yttrande — efter att ha fått svälja hela denna negativism mot företagarna tydligen i samband med någon förnyelse av regeringskontraktet lyckades få igenom beslut om de s. k. avlatspengarna kan väl ändå inte neutralisera alla de andra negativa beslut mot småföretagsamheten som koalitionsregeringen bär ansvaret för.

Det var intressant att höra, när nu statsrådet antydde att det kunde tänkas bli fler partier än centerpartiet och folkpartiet, som för framtiden skulle inta en mera välvillig inställning till småföretagsamheten än förut. Jag mås-

te säga, att jag hittills har funnit, att man inom högerpartiet haft en ganska stor förståelse för dessa problem. Men det var tydligen inte högerpartiet, som statsrådet närmast hade i tankarna.

Slutsatsen, herr talman, blir att det här artar sig till den mest rörande enighet mellan de demokratiska partierna som tänkas kan. Man kan kanske uttrycka det så, att vi efter de regniga dagar, som samarbetspolitiken hade förra veckan, nu kommit in i ett rent solsken av samarbete på näringspolitikens område.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! När man lyssnade till herr Ohlins senaste anförande, fick man nästan det intrycket, att förhållandena för småföretagen och de lånemöjligheter, som företagarföreningarna haft, under en följd av år har försämrats. Det har ingalunda varit fallet. Jag är visst medveten om att folkpartiet — som alltid under denna tid — önskat gå ännu längre. Men jag anser att det var ett klart realistiskt tillnyktrande, när man vid årets behandling av dessa anslag för nästa budgetår avstod från att framföra några särskilda önskemål i den riktningen.

Slutligen, herr talman, vet jag att herr Ohlin med skärpa värjer sig mot varje tanke på samverkan med socialdemokraterna på det *inrikespolitiska* fältet — jag vill göra den starka distinktionen. Inom parentes sagt har jag många gånger haft tillfälle att finna full förståelse från herr Ohlins sida beträffande de utrikespolitiska frågorna, men på det inrikespolitiska planet är herr Ohlin mycket mån om att redovisa en skilljelinje mellan socialdemokratien och folkpartiet i snart sagt varje fråga. Jag tolkar hans senaste anförande, vari han erinrade om att också högern kan komma med, som ett tecken på att han i det avseendet inte ändrat uppfattning.

Svar på interpellation ang. en effektivisering av näringspolitiken

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste komplettera handelsministern, fast bara på några punkter för att inte ta upp för mycket tid.

Det var ju så, herr handelsminister, att ni försämrade förutsättningarna för den mindre företagsamheten bl. a. genom skärpta regler om varulagervärdering, d. v. s. uppskrivning till 40 procent av anskaffningsvärdet.

Folkpartiet har vidare även i år, liksom varje år under skall vi säga ett årtionde eller ännu längre tid, kommit tillbaka med förslag om åtgärder till förbättringarna för småföretagsamheten. Men vi får kanske tillfälle att närmare debattera den saken, när den ekonomiska politiken tas upp till behandling. Statsrådet har litet dåligt minne när det gäller våra förslag, men det skall jag inte processa om.

När herr statsrådet uppfattade mina, som jag tyckte, mycket tillmötesgående ord rörande det samarbete i solsken, som här sprider sig över kammaren på tal om näringspolitiken, på det sättet, att jag inte skulle vilja ha socialdemokraterna med i detta samarbete, måste jag säga att jag är ganska förvånad. Ingenting skulle väl vara kärkomnare än om den verksamhet för en mera effektiv näringspolitik, som under årtal har bedrivits av oppositionen när den bestod av två partier och som nu har vunnit så effektivt stöd inom centerpartiet bl. a. genom herr Eliasson i Sundborn, skulle få stöd även från regeringspartiet genom herr Lange. Det skulle från min sida framkalla en odelad förtjusning, om jag kunde konstatera att statsrådet är villig att backa upp sina yttranden här genom konkreta regeringsförslag.

Herr **KELLGREN** (s):

Herr talman! Herr Eliasson i Sundborn och min lilla dispyt om pensionsreformen och småföretagarna har kommit litet i skymundan, men eftersom herr Eliasson förklarade, att mina syn-

punkter för honom var ofattbara, måste jag göra ett litet förtydligande för att det skall bli lättare för honom att fatta vad det egentligen är fråga om.

Vi kan exempelvis tänka oss ett större företag, där i dag tjänstemännen är SPP-försäkrade, och fråga oss hur det blir vid ett mindre företag jämfört med detta företag sedan pensionsreformen genomförts. Ja, det blir på det sättet, att det lilla företaget i och med att dess anställda är försäkrade i det nya systemet kan konkurrera på jämställd fot med det större företaget om både tjänstemän och arbetare. Tidigare har arbetskraften i relativt större utsträckning gått till de företag, som kunnat erbjuda de bästa sociala förmånerna. I och med att det blivit likhet på pensionsområdet blir det också större möjligheter för småföretagarna att tävla med de stora företagen om arbetskraften.

Det är bara den tanken, som jag har velat illustrera och som är en av de väsentligaste fördelarna med det nyss beslutade pensionssystemet.

Herr **ELIASSON** i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag får säga till herr Lothigius, att vi skall inte nu träta vidare; han menade tydligen inte något angrepp. Men jag får säga, som flickan sade: »Det var inte meningen, men det blev så.»

Sedan vill jag säga till herr Kellgren, att jag förstår inte vilka förbättringar för småföretagen som det fina systemet kommer att innebära. Den relativa lönsamheten förändras inte genom att vi genomför nya reformer. Om vi exempelvis någon gång på 1960-talet inför lagstiftning om att alla skall ha bil, som företagarna skall betala, kommer det inte heller att ändra någoting.

Det är inte sådana faktorer, som inverkar på den relativa lönsamheten för de stora och små företagen. Även om jag inte är ekonom, vidhåller jag den uppfattningen. Jag kan faktiskt inte förstå herr Kellgrens resonemang. Man

Svar på interpellation ang. en effektivisering av näringspolitiken

måste tydligen vara expert för att begripa det.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogs och remitterades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 159, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, m. m.

§ 5

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 109—112, bevillningsutskottets betänkanden nr 46 och 47, bankoutskottets utlåtanden nr 32 och 33, andra lagutskottets utlåtanden och memorial nr 32 och 36—38 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 28.

§ 6

Föredrogs den av herr *Eriksson* i Bäckmora vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet i anledning av planerat inställande under sommarmånaderna av beredskapsarbeten på vägar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Till bordläggning anmälde statsutskottets utlåtanden:

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret jämte i ämnet väckta motioner,

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1959/60 under åttonde huvudtiteln till bidrag till studiecirkelverksamhet och till ungdomens fritidsverksamhet samt till folkbildningsåtgärder i övrigt m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar rörande försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående utbildning av lärare i manlig slöjd m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 117, i anledning av väckt motion angående medelsanvisning till statsbidrag för om- och tillbyggnad av eldstäder för fliseldning, och

nr 118, i anledning av väckta motioner om utredning angående viss komplettering av riksstaten, m. m.; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 45, i anledning av väckta motioner om ändring i förordningen om automobils katt m. m.

§ 8

Anmälde och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 4 mars 1955 (nr 110) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar, m. m.; och

nr 245, i anledning av väckta motioner angående utredning om näringslivets lokalisering.

§ 9

Tillkännagavs, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 150, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1959/60, m. m., motionerna nr 619 och 620, av

herr *Hjalmarson m. fl.*, och nr 621, av herr *Ohlin m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 158, med förslag till förordning om förbud mot innehav av vissa stiletter m. m., motionen nr 622, av fröken *Höjer m. fl.*

Dessa motioner hänvisades omedelbart till utskott, varvid motionerna nr 619 och 621 remitterades till statsutskottet, motionen nr 620 till bevillnings-

utskottet och motionen nr 622 till behandling av lagutskott.

§ 10

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.27.

In fidem

Sune K. Johansson